

HİNDİSTAN MÜSLÜMANLARI'NIN
MİLLÎ MÜCADELE'DE
TÜRKİYE'YE YARDIMLARI
(1919-1923)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KESKİN

Kayseri-1991

Bu kitabın ilk baskısı Erciyes Üniversitesi Yayını olarak 750 adet basılmıştır.

Telif hakkı Erciyes Üniversitesine ait olup, izinsiz tamamen veya kısmen yayınlanamaz.

ISBN 975-7598-29-1

Dizgi ve Baskı: Erciyes Üniversitesi Matbaası

Kayseri-1991

Isteme Adresi:

Erciyes Üniversitesi Basımevi

Tel: 174901/1432

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	1-16
I- Genel Hatlarıyla Hindistan.....	1
A- Coğrafi Durum.....	1
B- Demografik Yapısı.....	2
C- İslâmiyetin Hindistan'a Girişi ve Yayılması.....	2
II- Osmanlı Devleti İle Hindistan Müslümanları Arasındaki İlişkiler.....	5
A- Başlangıçtan XIX. Yüzyıla Kadar.....	5
B- XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Ortaya Çıkan Fikir Akımları.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM	
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI BOYUNCA OSMANLI HİNT MÜSLÜMANLARI MÜNASEBETLERİ:	
I- İttihad ve Terakki Yönetiminin İslâm Birliği Politikası ve Cihad-ı Ekber İlânı.....	17
A- İttihad ve Terakki Devri İslâm Birliği Politikası.....	17
B- İngiltere, Fransa ve Rusya'ya Karşı Cihad İlânı.....	27
C- Cihad-ı Ekberin İlân Edildiği Sıralarda İran, Afganistan ve Hindistan'ın Durumu.....	33
II- Hindistan'da İngiliz İdaresinin Sarsılması.....	37
a) Kongres Partisi ve Gandhi.....	39
b) Müslüman Cemiyeti.....	39
İKİNCİ BÖLÜM	
MİLLÎ MÜCADELE DEVRİ TÜRKİYE HİNT MÜSLÜMANLARI MÜNASEBETLERİ:	
I- Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye.....	41
A- Mondros Mütarekenâmesi ve Uygulanışı.....	42

B- Kurtuluş Çareleri.....	44
C- Kuva-ı Milliye'nin Ortaya Çıkışı.....	46
II- İngiltere'nin Türkiye'ye Karşı Politikası ve Türkiye'nin İşgaline Hindistan Müslümanlarının Tepkileri.....	49
A- İngiltere'nin Türkiye'ye Karşı Politikası.....	49
B- İngiltere İçin Hindistan'ın Önemi.....	51
C- Türkiye'nin İşgaline Karşı Hint Müslümanlarının Tepkileri	52
I) Hindistan Müslümanları ve Hilâfet Meselesi.....	55
II) Hindistan Hilâfet Cemiyeti.....	60
III) Ali Biraderler.....	65
IV) İngiliz Ordularındaki Hintli Müslüman Askerler.....	68
V) Hint Hilâfet Komitesi Tarafından Yayınlanan Beyannâme.....	71
VI) Mustafa Kemâl'in İslâmî Politikası.....	74
VII) Hindistan Müslümanlarının Önde Gelen İsimleri.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLÎ MÜCADELE'DE HİNTLİ MÜSLÜMANLARIN TÜRKİYE'YE YARDIMLARI:	
I- Genel Bilgiler.....	87
II- Gelen Yardımlar.....	89
a) Hint Hilâfet Komitesi'nden Gelen Yardımlar.....	95
b) Diğer Yerlerden Gelen Yardımlar.....	102
c) Yapılan Harcamalar.....	103
III- Yardımlarla İlgili Belgeler.....	105
SONUÇ.....	129
Ekler.....	133
Bibliyografya.....	174
Dizin.....	181

ÖNSÖZ

Millî Mücadele'de dış yardımlar konusu her zaman merakımı çekmiştir. Konu ile ilgili olarak Türkiye'de bağımsız bir çalışma da yapılmış değildir, "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" ile ilgili eserlerde dağınık bilgilerle yetinilmiştir. En çok üzerinde durulan yardımlar Sovyetler Birliği tarafından yapılanlar olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Türk Millî Mücadele hareketinin öncüsü Gâzi Mustafa Kemal Atatürk, savaş içerisinde, çeşitli sebeplerle yaptığı konuşmalarında, İslâm dünyasının yardımlarına dayandığımızı söylemiştir. 1920'li yılların İslâm dünyası, Türkiye dışında, emperyalizmin pençesinde. Bağımsızlık mücadelesi vermek zorunda bırakılan Türk milletinin bu şanlı mücadelesi İslâm dünyasında hayranlıkla takip edilmektedir. Dünyada mevcut İslâm ulusları, içinde buldukları şartlara aldırış etmiyerek, büyük bir fedakârlık ifadesi olarak, en kritik zamanında Türk milletine yardım etmekten geri durmamışlardır. Bu bir gerçektir ve bu gerçeğin ortaya çıkarılması araştırmacılara düşen bir görevdir. Önünüzdeki bu çalışma böyle bir görev sorumluluğunun bir sonucudur ve beni böyle bir çalışmaya sevkeden de doğrudan doğruya Mustafa Kemâl Atatürk'ün sözleridir.

Genel Kurmay Başkanlığı, Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı (ATASE) arşivinde Felâh Grubu ile ilgili olarak çalışırken, bu gruba ait dosyalar içinde Hindistan müslümanları ile ilgili olarak bir kaç belgeye raslamış, bunların birer örneklerini almışım. Bu belgelerde, Türk Millî Mücadele hareketi sırasında Hindistan müslümanlarının Türkler ve Türkiye lehinde, İngiltere aleyhinde siyasi ve ekonomik faaliyetler içinde bulduklarını görmüştüm. Bu bilgiler, Hindistan müslümanlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetine yapmış oldukları yardımlar üzerinde çalışmam için bende tecessüs uyandırmıştır.

Konu ile ilgili olarak Türkiye'de müstakil bir çalışma yapılmıyıp yapılmadığını araştırdığımda, yalnız Hindistan'lı bir araştırmacının, M.Ali Asgar Han'ın 1970 yılında, Prof.Dr. Enver Ziya Karal'ın denetiminde ve yönetiminde yapmış olduğu "İstiklâl Savaşı Hakkında Hind-Pakistan Müslümanlarının Davranışı(1919-1923)" adlı doktora tezinin üçüncü

bölümünde konuyla ilgili olarak bilgi verdiğini gördüm. Bu bilgiler(s, 170'de) "İstiklâl Savaşı Sırasında Yapılan Yardımlar" başlığı altında verilmektedir. Kızılay aracılığı ile 1920 yılının Mayıs ayından 1921 yılının Aralık ayına kadar geçen sürede Türkiye'ye yapılan yardım miktarı 41.000 İngiliz Lirası kadardır. Araştırmacının Kızılay arşivinden yararlanarak elde ettiği bu bilgiler bizim çalışmamızı tamamlayıcı bilgiler olarak önemlidir. Yapılan yardımların bunlardan ibaret olamayacağı, daha başka yardımlar olabileceği inancıyla Cumhurbaşkanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı arşivlerinde yaptığım araştırmalar sonucu, özellikle 1922-1923 yıllarında, doğrudan doğruya Mustafa Kemâl Paşa'ya gönderilen parasal yardımları tesbit ettim.

Eser, Millî arşivlerimizden yararlanmak suretiyle hazırlanmıştır. Bir giriş ve üç bölümden ibarettir. Giriş kısmında, başlangıçtan itibaren Osmanlı Devleti ile Hindistan Müslümanları arasındaki ilişkiler, Sultan İkinci Abdulhamid'in izlediği "İslâm Birliği" politikası, Osmanlı Devletinde ortaya çıkan düşünce akımları genel çizgileriyle ele alınmıştır. Birinci bölümde, Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı Devleti-Hind Müslümanları ilişkileri, İkinci bölümde, Millî Mücadele döneminde Türkiye ile Hindistan Müslümanları arasındaki ilişkiler ve nihayet üçüncü bölümde, Hindistan Müslümanlarının Millî Mücadele boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetine, esasen Türkiye'ye yaptıkları mali yardımlar ve bunların harcanış biçimleri ele alınmıştır.

Eserin hazırlanmasında teşvik ve yardımlarını gördüğüm zevata, Pakistan Büyükelçimiz Sayın Bâki İkin'e, Cumhurbaşkanlığı Arşivi Müdürü Sayın Selahattin Tan'a, ATASE Başkanı, Korgeneral, Sayın Sadi Kaban'a, basımı için yardımını esirgemeyen Rektörümüz, Sayın Prof.Dr. Naci Kınacıoğlu'na ayrı ayrı teşekkürlerimi arz ediyorum. Eserin Türk Millî Mücadele tarihine önemli bir katkıda bulunacağına inanıyorum.

Yrd.Doç.Dr.Mustafa KESKİN

GİRİŞ

I. GENEL HATLARIYLA HİNDİSTAN:

A. Coğrafi Durum:

Ele alacağımız dönemdeki Hindistan, Asya kıtasında, Pamir yaylasından doğuya doğru uzanan Himalaya, batıya doğru uzanan Hindukuş dağ silsileleri ile bunların kollarının güneyinde yer alan büyük bir yarımadadır. Hindistan, üç ana bölgeden meydana gelmektedir. Bu bölgeler:

1. Kuzeydeki Dağlık Bölge: Hindistan tarihinde önemli bir yeri olan bu bölge Hindistan'ın belli başlı kapılarını içine almaktadır ki, Hindistan tarihini yapan milletler hep bu kapılardan geçmişlerdir. Bölgenin Pamir'den Bengal körfezine kadar uzanan doğu kısmı geçişler için fazla elverişli değildir. Pamir'in batısından Arabistan denizine kadar olan kısımda ise, bu dağ duvarı uygun geçitler vermektedir. Bu geçitlerden biri, Kâbil bölgesinden geçen Bamyân, Kavak ve Hayber yoludur, diğeri de yüksek ve çöl olan bir yayladan geçen Herat-Kandahar yoludur. Bunlardan ayrı olarak Belucistan kıyı yolu vardır ki, tarihte çok az kullanılmıştır.

2. Kuzeydeki Düzlük Bölge: Kuzeydeki dağlık bölgeye bitişik olan, Bengal körfezinden Arabistan denizine kadar uzanan ve 1.300.000 km kare genişliğindeki düzlüktür. Merkezi Delhi-Agra'dır. Kuzeybatısında Sind, doğusunda Gence ovaları bulunmaktadır. Bölgenin Lahor'dan Bengal körfezine kadar olan kısmı çok zengin ve bol ürün vericidir.

3. Dekkan: Hindistan'ın üçüncü bölgesi, ortalama 400 ilâ 1000 m. yüksekliğinde bir yayla olup, 2.500.000 km. kare genişliğindedir. Kuzey bölgesine oranla daha verimsizdir. Yaylanın kuzeyinde oldukça sarp yapılı, sık orman ve çalılıklarla kaplı bulunan, 1200 m. yükseklikteki Vindiya dağ silsilesi vardır. Bu dağ silsilesi, kuzeydeki büyük devletlerin güneye yayılmasını zorlaştırmış olduğundan tarihi bakımdan önem

taşımaktadır(1).

B. Demografik Yapısı:

Hindistan'da bir çok ırk yaşamaktadır ki, bunları dört ana ırk ve tipte toplamak mümkündür. Bunlar:

- 1- **Türk -İran Tipi:** Hindistan'ın kuzey-batı ahalisi olup, Beluclar, Tacikler, Sint ve Pencap ahalisinin bir kısmı bu tiptedirler.
- 2- **Hint-Avrupa Tipi:** Keşmir'de Racputuna'da ve Pencap'ın büyük bir kısmında oturanlar bu tipi oluşturmaktadırlar.
- 3- **Dravitler:** Renkleri ve burun yapıları itibariyle zenci ırkından oldukları intibaini verdirirler. Hindistan'ın merkez, güney ve güney-doğusunda yaşamaktadırlar ve en kalabalık kitleyi teşkil etmektedirler.
- 4- **Mongolitler:** Himalaya bölgesinde ve Çin Hindistan'ında bulunmaktadır.

Zamanımızdan beş altı bin yıl öncesinden başlayarak XVIII. yüz yıla kadar Ortaasya'dan bu ülkeye göçler, istilalar ve akınlar souncunda bu ülkeye yerleşmiş İskit, Saka, Part, Yüce, Turuşka, Türk v.s. gibi adlarla zikredilen, hemen hepsi büyük ölçüde Türk olan insanların bıraktıkları ırkı izler, Türk-İran, İskit-Dravit ve Türk-Dravit ırk veya tipleridir ki, bunların sayısı Hindistan'ın genel nüfusunun dörtte birisine yakındır(2).

C. İslâmiyetin Hindistan'a Girişi ve Yayılması:

İslâmiyetin Hindistan'da 1250 yıllık bir geçmişi vardır. Bu dinin Hindistan'a girişi, Arapların VIII. yüz yılda İndus vadisine gelip yerleşmeleriyle olmuştur. İslâmiyet gelmezden önce Hindistan'ın tamamında Hinduizm hakimdi ve Hint toplumu kastlar halinde parçalanmış bir durumdaydı. İslâmiyet, ezilmiş zümreler tarafından kolaylıkla kabul edildi.

Hindistan, kuzeyden başlayarak güneye doğru, önemli bir kısmı, müslümanların idaresi altına girdi. 918 yılında Ortaasya'dan Hayber geçiti

1). Bayur, "Hindistan Tarihi", c, I, s, 1-3

2). Bayur, c, I, s, 8

yoluyla bölgeye gelen müslüman Türkler beraberinde Hindistan topraklarına İslâmiyetin inanç sistemini ve kültürünü getirdiler ve burada esaslı bir ruhî ve içtimaî inkılâp gerçekleştirdiler. XVIII. yüz yıla kadar Hindistan, doğrudan ve dolaylı olarak, Delhi'de oturan Türk sultanları tarafından idare edildi(3).

Müslüman Türklerin Hindistan'a girişi ve yerleşmeleri Gazneliler Devleti (976-1160) zamanındadır. Bu devletin kurucusu Alptekin olup, büyük bir devlet haline getiren de, kurucusunun damadı olan Sevüktekin'dir(4).

Gazneliler Devleti **Cihad** temeli üzerine kurulmuştur. Gazneliler Devletinin hükümdarlarının hepsinin buna büyük bir önem verdikleri anlaşılmaktadır. Sultan Mahmud(998-1030), İslâm dünyasında sönmekte olan cihadı canlandırmış, siyasi, askeri dehası ve şahsi kahramanlığı ile büyük başarılar elde etmiş, Halife ile devamlı dayanışma içinde bulunmuş, İslâm dünyasında sonu gelmez karışıklıklara sebep olmuş olan Batını, İsmailî ve Kirmitî gibi sapık cereyanlara karşı ciddi tavır takınmış ve bunları yok etmeğe çalışmıştır(5).

Hindistan'da Gazneliler Devletinden sonra Gurlular Devleti, Delhi Türk Sultanlığı, Gürkanlı Devleti ile bu devletten ortaya çıkan küçük devletler XIX. yüz yıl ortalarına kadar hakim olmuşlardır(6).

↳ Nehru Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Muhammed Sadık'ın anlattığına bakılırsa, "Hint her zaman dışarıdan tesir almıştır. İslâmın ve Türk devletlerinin Hindistan'a tesiri çok büyüktür. Türk, her şeyden önce çok sayıda dilin konuşulduğu bu ülkeye yeni bir dil vermiştir: Orduca. Mimari de öyle, eşi bulunmaz yeni bir terkip. Ordu dilinde binlerce Türkçe kelime vardır"(7).>

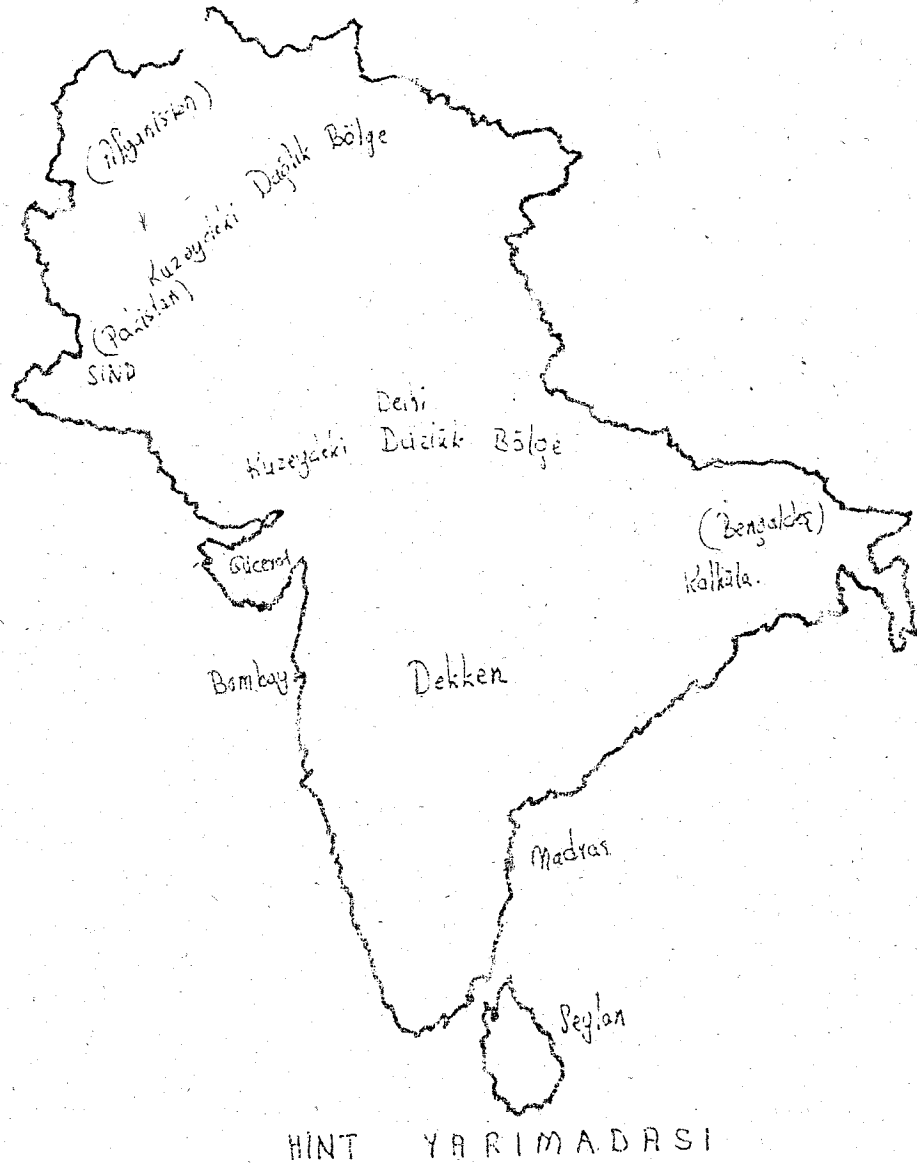
3) Ardel, A, İ.Ans, c, IX, s, 503

4). Bayur, c, I, s, 128

5). Bayur, c, I, s, 239

6). Ahmet, M.Aziz, "Delhi Türk İmparatorluğu", Tercüman yayını, İst, 1975.

7). Göze, Ergun, "Hint Müslümanları", Röportaj, Tercüman, Nisan 1988,

Hindistan'da "Türkullah" diye yüceltilen Türkler, İslâmiyete girmiş milletler arasında eski hayat tarzlarını özlemeyen tek millettir. Onlar, İslâmiyeti tam anlamıyla benimseyerek, inançları uğrunda gayretli savaşçılar olarak ün kazanmışlardır. Diğer milletlerden farklı olarak, onlar kendi ülkelerinde çokca güç ve mevki sahibi olamamakla birlikte, yabancı ülkelere göçünce Emir ve general oluyorlardı⁽⁸⁾.

Hindistan'da Türk hakimiyetinin en ilgi çekici tarafı, ülke genelinde hüsn-i kabul görmüş olmasıdır. Türk bürokrasisi geçici olarak kabul edilmişse de, Türklerin getirmiş olduğu idare şekli devamlı olarak benimsenmiştir⁽⁹⁾.

II. OSMANLI DEVLETİ İLE HINDİSTAN MÜSLÜMANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

A. Başlangıçtan XIX. Yüzyıla Kadar:

Fazlaca bir bilgiye sahip olunmamakla beraber, Osmanlı Devleti ile Hindistan Müslümanları arasındaki münasebetler Fatih Sultan Mehmed zamanında başlamıştır. Bu dönemde iki müslüman memleket arasındaki münasebetleri kuvvetlendirmek için her iki taraf birbirlerine elçiler ve iyi niyet mektupları göndermişlerdir. Her iki memleket arasındaki münasebetlerin, Avrupa'nın çeşitli sömürgeci devletlerinin Hindistan'ın tabii zenginliklerini yağmalamak maksadıyla buraya gelmeye başlamalarıyla daha da yoğunluk kazanmış görünmektedir. Avrupa devletlerinin Hindistan önlerinde görülmeye başlamaları XVI. yüz yılın başlarındadır. İlk olarak Hindistanda görülen Avrupa devleti Portekiz'dir.

Portekiz'in Kızıldeniz'e ve Hint Okyanusuna girdiği tarihte Mısır'da, güçlü bir Türk Devleti olan Memlûkluk Devleti vardır. "1509 da Portekiz Kızıldeniz kenarında bulunan Çavul'da bir Memlûk donanmasını tahrip ettiği ve Memlûk sultanı Osmanlı sultanının yardımını istediği zaman, Osmanlılar hemen Süveyş'e gemiler inşası için malzeme ve usta gönderdi. Osmanlılar, 1516-1517'de Suriye, Mısır ve Hicaz'ı fethettiler. Aynı tarihlerde Portekiz ve Mekke ve Medine'nin ele geçirilmesine işaret olan

8). Ahmet, s, 21

9). Ahmet, s, 29

Kızıldeniz'e girer. 1517'de daha Kahire'de iken Yavuz Sultan Selim Portekiz'i Hint Okyanusunun dışına sürmek için Süveyş'te bir donanma inşasını emretti. 1517 ve 1525'de Osmanlı amirali Selman Cidde'de Portekiz saldırısını püskürttü ve oradan Aden ve Yemen üzerine yürüdü... Portekizliler genel olarak Türklerle karşılaşmaktan kaçındılar ve Osmanlılar, görüldüğü gibi, hücum insiyatifini ellerine geçirdiler⁽¹⁰⁾.

Osmanlı Devletinin hiç bir zaman emperyalist bir politika takip etmediğinin güzel bir misali yukarıda verdiğimiz hadisede iyi olarak görülmektedir. Bir İslâm devleti olan Memlûklü devletinin o anda karşı karşıya kaldığı zor durum karşısında Osmanlı Devleti bunu bir fırsat olarak değerlendirmemiş, Memlûklü Devletini kendisine rakîb olarak görmemiş, ona yapılan saldırıyı kendisine yapılmış bir saldırı olarak kabul etmiştir. Osmanlı Devleti, kendisini cihadın yegane mümessili olduğunu göstermek suretiyle mukaddes beldelere "Ehl-i salîb"i sokmamıştır. 1578'de Fas'a karşı düzenlediği bir istila harekâtında Portekiz ordusu Tanca yakınlarında yapılan savaşta hemen tamamen imha edilmiş, kral Sebastian ölmüş, burada beli bir daha doğrulamayacak şekilde kırılan Portekiz 1580'de İspanya'ya katılmıştır.

Bu sıralarda Felemenkliler İspanya ile kavgalı olduklarından dolayı doğrudan doğruya Hindistan ve Uzak Doğuya giderek, oradan mal getirmeğe başlamışlardır. Felemenkliler 1602'de "Birleşik Felemenk Doğu Hint Şirketi"ni kurarlar. Ticarete ve kazanca çok önem verdiklerinden Hindistan'ın yerli ahalisi ile çok az meşgul olmuşlardır⁽¹¹⁾.

Hindistan Türk imparatorluğunun çözülmesi üzerine, Hindistan büyüklü küçüklü hükümdarlıklara ayrılmıştır. Bu küçük hükümdarlıklar arası rekabet, Fransız ve İngilizlere kendilerinin iç işlerine karışma fırsatını vermiş, 1850'ye kadar Hindistan'ın tamamı hemen hemen İngiltere'nin hakimiyeti altına girmiştir⁽¹²⁾.

Osmanlı Devleti Kanunî Sultan Süleyman zamanında bütün İslâm

10). İnalcık, "The Ottoman Empire, The Classical Age 1300-1600"
Londra, 1973, s, 126

11). Bayur, c, III, s, 81

12). Arnold, T.W, I.Ans.c, 5/1, s, 529

ülkelerini koruma altına almayı aslî görev olarak kabul ediyordu. Osmanlı Devleti, Portekiz tehdidi karşısında Doğu Afrika, Arabistan ve Hindistan sahillerindeki müslüman devletlerini korumayı bir mecburiyet olarak duyuyordu. O devirde Doğu ticareti gerçekten önemli rol oynuyordu ve Hint müslümanları da Portekiz tehdidi karşısında ümitlerini Osmanlı Devletinden gelecek yardıma bağlamıştı⁽¹³⁾.

Ümit Burnu yoluyla Hindistan deniz yolunun keşfi, dünyada o zamana kadar tatbik edilen ticaret sistemini kökünden yıkmıştı. Avrupa devletleri gelinceye kadar Hint deniz ticareti Araplar, İranlılar, Hintliler ve Türkler elinde bir tekel olarak düşünülüyordu. Şimdi Portekizliler bu tekele müdahale etmekle kalmıyor, bölgenin müslüman ticaretini tamamen yok etmek yolunu aramakta idiler. Hint Okyanusuna açılan kıyılara sahip olan müslüman devletlerinden hiç biri Portekizlilere karşı çıkacak bir deniz filosuna sahip değildi. Osmanlı Devleti, zamanın en kudretli İslâm devleti olduğu için Hindistan ticaret yolunu korumakla görevlendirilmiştir⁽¹⁴⁾.

Osmanlılar, başka bir sebeble de Hint Okyanusundaki Portekiz tehlikesine karşı çıkmaya mecbur olmuşlardı. Onlar devrin en büyük askerî kuvvetine sahip olduktan başka, Hilâfet makamının da temsilcisi idiler ve bu sıfatla Portekizlilerin mezalimine maruz kalan küçük müslüman devletleri ve müslüman tacirleri kurtarmakla görevli idiler⁽¹⁵⁾.

İngiltere, "İngiliz Doğu Hindistan Şirketi" ile Hindistan'da yavaş yavaş ticaret merkezlerine sahip olmaya başlar. İlk merkezi Madras olan şirket, Bombay'ın alınmasından sonra idari ve askeri bir varlık haline gelir ve XVIII. yüz yılın ortalarında ülkeyi ele geçirme politikası uygulamaya başlar. Politikasının gerçekleşmesi için de yerli halkın İngilizlere ısındırılmasına çalışır. Şirketin yönetimi için Bombay, Madras ve Kalküta ayrı ayrı merkez yapılmıştır. Her merkezde bir meclis, bir de vali vardı ve başlıca kararları meclis verirdi. Vali, aynı zamanda komutandı, doğrudan doğruya İngiltere'den atanırdı ve bir kısım memurları

13). Mughul, s, 173

14). Asrar, s, 298

15). Asrar, s, 289

atama yetkisine de sahip bulunuyordu⁽¹⁶⁾.

{Daha önce bahsi geçen hükümdarlıklar arası mücadeleler, topluluklar arası kavgalar ve para ile beslenen hainlerin yıpratığı Hindistan İngilizlerin kucağına düşürmüş, bu ülkenin kendisine ait memleket olduğunu gösteren bayrakları Hindistan semalarında dalgalanmaya başlamıştır. İngilizler 1859'da son Türk Hint hükümdarı II.Bahadır Şah'ı devirdikten sonra Hindistan'a yerleştiler. Hindistan'da İngilizlerce kurulan hükümet sistemi, memleketteki imparatorluk çemberini tamamlayarak siyasi kölelik bağlarının sağlamlaştırılmasından başka bir şey değildir⁽¹⁷⁾.>

Hindistan'daki Türk devleti 1776'da yapılan Allahabad Antlaşması ile İngilizlerin hakimiyetine girer ve 1858'de de İngiltere'ye bağlanır. Böylece Hindistan iki milliyetli bir kıta haline gelir ve müslümanlar bu tarihten itibaren kendi millî istiklalleri doğrultusunda yeniden harekete geçerler. Hareketin dihi ve milliyetçi vasfı, genç nesli bu ülküye kuvvetli bir şekilde cezbetmiştir.

B- XIX. Yüz Yılda Osmanlı Devletinde Ortaya Çıkan Fikir Akımları:

1. Genel Olarak: XIX. yüz yılda Osmanlı Devletinde bu devletin bünyesini kuvvetlendirmek, çöküşünü önlemek maksadıyla bazı fikir akımları ortaya çıkmıştır ki, bunların başlıcaları, "Osmanlıcılık", "Türkçülük", "İslâmcılık" idi. Osmanlılık, kısaca Osmanlı Devletinde yaşayan bütün unsurların "Osmanlı" adı altında birleştirilerek yeni bir millet teşkil etmektir. bu düşünce ne Tanzimat, ne de İttihad ve Terakki devirlerinde (İttihad-ı anâsır) gerçekleştirilemedi.

Türkçülük veya "Türk Birliği" politikasına gelince, dilleri, ırkları, âdetleri ve hatta büyük çoğunluğunun dinleri bile bir olan, Asya kıtasının büyük bir kısmıyla Avrupa'nın doğusuna yayılmış bulunan, birleştirilerek büyük milliyetler arasında varlığını koruyabilecek büyük bir siyasi milliyet teşkil etmelerine yardım edilecektir. Türk toplumlarının en güçlü

16). Bayur, c, III, s, 91

17). Allana, s, 274

ve en medenisi olan Osmanlı Devleti bu büyük toplulukta en önemli rolü oynayacaktır⁽¹⁸⁾.

Dünyadaki müslümanlardan bir İslâm birliği meydana getirme fikir ve aksiyonu olan İslâmcılık, Osmanlılık fikrinin zayıflaması üzerine Sultan Abdulaziz zamanında başlamış, Sultan II.Abdulhamid tarafından fiili bir duruma geçirilmiştir. Başta saray olmak üzere toplum hayatında, eğitimde, dış politikada İslâmcılığa yer verilmiş, müslüman memleketlerinde de geniş bir "Panislâmizm" politikasına girilmiştir⁽¹⁹⁾.

2. Sultan II.Abdulhamid'in İslâm Birliği Politikası ve Bunun İslâm Dünyasındaki Tesirleri:

XIX, yüz yılda çok süratli bir gelişme gösteren Batı medeniyetinin iki yüzü vardır. Bunlardan biri insan haklarının genişlemiş olması, diğeri de sömürgeciliktir. Avrupa'nın bu ikinci vasfı İslâm ülkelerinde belirlemeye başladığında, Osmanlı Devletinin fikir ve devlet adamları İslâmcılığı, devletin varlığını devam ettirmede hem iç hem de dış politikada ön plâna çıkarmayı ve Halifeliği politik bir araç olarak kullanmayı düşünmüşler ve bu düşünceyi uygulamaya da koymuşlardır. "İslâmcılık veya İslâm birliği politikasının uygulanmasında iç engeller katlanılabilir olduğu halde dış engeller pek kuvvetlidir. Gerçekten bir taraftan İslâm devletlerinin hepsi Hristiyan devletlerinin nüfuzu altındadır, diğeri taraftan bir ikisi dışında bütün Hristiyan devletleri müslüman teb'aya sahip bulunmaktadırlar"⁽²⁰⁾.

Osmanlı Devletinde "Halifelik"i politik bir araç olarak ilk defa kullanan Osmanlı Padişahı ve aynı zamanda yeryüzü müslümanlarının da halifesi olan II.Abdulhamid'dir. Osmanlı Devletinin ilk yazılı Anayasası olan 1876 tarihli "Kânûn-ı Esâsi" Osmanlı saltanatının aynı zamanda İslâm Halifeliğine de sahip olduğunu ilân etmektedir ve aynı Anayasada 1909'da yapılan değişikliklerde bu hususun teyid edildiği görülmektedir⁽²¹⁾.

18). Akçura, s, 34

19). Akçura, s, 7

20). Akçura, s, 33

21). Kili-Gözübüyük, s, 27, Kânûn-ı Esâsi, m:3

Sultan II.Abdulhamid hem kendi durumunu kuvvetlendirmek, hem de halk-devlet birliğini kuracak bir siyaset takibine çalışmış, bunu gerçekleştirmek için de halk devlet ikiliğini giderecek siyasî-ideolojik bir kavram olan İslâmcılığı kabul etmekle kalmamış, pratik kararlarla da bu kavramın yerleşmesini sağlayacak tedbirlere önem vermiştir. II.Abdulhamid, bir inanç sistemi olarak İslâmiyetin çok sade olduğuna inanır. Teşkilat sistemi olarak da İslâmiyetin devlet olduğuna inanmaktadır. Bu devlet Kur'an-ı Kerim'e dayanmaktadır. İslâmiyetin hükümleri başka dinden olanlara tatbik edilmediği için Osmanlı Devletinde bütün felaketlerin sebebi din birliğinin olmayışdır. Avrupalıların "taassup" dedikleri din aşkı, kendi memleketlerindeki "vatanseverlik"e eşittir. O, kendisine padişah veya sultan denilmesinden çok "Emirü'l-mü'minîn" denmesini ister. İslâm tarihi bilinçli olarak araştırılacak olursa, İslâmiyetin güç ve kudretini anlamak mümkün olacaktır. İslâm memleketlerinde parlak bir İslâm medeniyeti meydana geldiği sıralarda Avrupa karanlıklar ve barbarlık içinde yaşamakta idi. Şu halde eski kuvvetimizi kazanmak istiyorsak, kuvvetimizin kaynaklarını hatırlamalıyız⁽²²⁾.

Sultan II.Abdulhamid'in dahilî islâmcılığı cihanşümûl Panislâmizmden üstün tutmak suretiyle Osmanlı Devletini güçlendirmeye önem vermesi, O'nun realist politikasının sonucudur. Bu politikanın devlet eliyle gerçekleştirilmeğe çalışılması, fikren seferber olan halkın devletin ayrılmaz bir parçası haline gelmesini ve halkla devletin tek vücut olmasını kolaylaştırmıştır. Meydana gelen bu birlik, bir taklit olmayıp, zamanın siyasi şartlarına cevap verebilecek realist bir siyasi tedbir idi⁽²³⁾.

(Osmanlı padişahının İslâmcı bir politika izlemesinde, zamanın politik gelişmelerinin tesiri olduğu kadar, yanında bulundurduğu şeyhler grubunun da tesirleri olmuştur. Sultan II.Abdulhamid, Medine'li Şeyh Muhammed Zafir'i, Şeyh Es'at'ı, Rûfai Şeyhi Ebu'l-Hüda'-yı, Hintli Rahmetullah'ı ve Afganlı Cemaleddin'i İstanbul'da yakın çevresinde bulundurmıştır. Bu şeyhler grubu Padişaha İslâm birliğini hedef tutan bir islâmcılık politikası takip etmenin gerekli olduğu fikrini telkin etmeğe muvaffak olmuşlardır. O, ayrıca tarafsız fikirleriyle tanınmış Macar Wambery gibi şarkiyatçılarla da temasta bulunmuştur. Avrupa'nun bütün

22). Karal, s, 543-544

23). Karpat, I.Ans., c, XII/2, s, 369

gücüyü İslâm dünyasına ve bu arada Osmanlı Devletine yüklenmesi karşısında alınacak tedbirler hususunda Cemaleddin Efgani'nin düşünceleri özetle şöyledir:)

"Hristiyanlık dünyası çeşitli ırk ve mezheplerde bulunmasına rağmen, bütün müslüman devletlerini ortadan kaldırmak için birleşmiştir. Pier'L'Ermite'in haçlı zihniyeti devam etmekte ve İslâmlığa kin ve nefretle bakılmaktadır. Bunun örneği devletler arası hukuk kaidelerinin İslâmlar hakkında yürütülmemesidir. Hristiyan hükûmetler müslüman devletlerine yaptıkları hakaretleri ve saldırıları, onların geri ve barbar olduklarını iddia ederek ma'zûr gösteriyorlar. Halbuki aynı hükûmetler İslâm memleketlerinde yapılmak istenen ıslahat hareketlerini çeşitli vasıtalarla, hatta harp yapmak suretiyle engellemeye çalışıyorlar. Avrupalılar kendi memleketlerinde milliyet ve vatanseverlik dediklerine, şarkta olursa taassup diyorlar. Müslüman dünyası yok olmaktan kurtulmak için bir savunma birliği kurmalı ve Avrupa'nın teknik terakkilerini kazanıp, Avrupa kudretinin sınırlarını öğrenmelidir"⁽²⁴⁾.

Osmanlılar devrinde İslâmiyet ilk olarak Sultan II.Abdulhamid zamanında cemiyete yön veren ideolojik bir temel haline getirilmiştir. Böylece büyük çoğunluğun müslümanların teşkil ettiği Osmanlı Devletinde dayanışma ve birlik İslâmiyet üzerine bina edilmekte idi. Padişah, böyle bir politikayı gerçekleştirmek için İslâm dinine ve özellikle devletin bir parçasını teşkil eden Arap dünyasına karşı büyük bir yakınlık göstermiştir. Padişahın Araplara karşı gösterdiği bu yakınlığın başlıca sebebi, İngiliz ve Fransızların Araplar arasında yürüttüğü bölücü propagandayı boşa çıkartmak idi. İlerde İttihad ve Terakki dönemindeki İslâm birliği politikasını işlerken bu propagandalara da temas edeceğiz. Sultan II.Abdulhamid, Bâbü'lî'nin yüksek idaresini Türk ve Arnavutlara bırakarak, Arap işlerini sarayda teşkilatlandırmağa ve idare etmeğe başlamıştır. Sultan II.Abdulhamid'in Arap işlerine ne kadar önem verdiğini O'nun "Arap vilayetlerini birinci sınıf vilayet olarak kabul etmesinde, 1902'de İstanbul'da Arap aşiret büyüklerinin çocukları için bir aşiret okulu kurmasında ve buraya gönderilen çocukların yiyecek, giyecek ve yatma ihtiyaçlarının sağlanmasında, kendilerine maaş bağlanmasında"da

24). Karal, s, 542

görmek mümkündür(25).

Sultan II.Abdulhamid, şuurlanacak bir İslâm dünyasının Batı dünyası için ne kadar büyük bir tehdit unsuru olabileceğini takdir etmiş ve bunu fırsat düştükçe kullanmaktan çekinmemiştir. O, İslâmcılığı Osmanlı Devletinin dış politikada temel bir prensibi haline getirmeğe çalışmıştır. Osmanlı Padişahının İslâmcılığı dış politikada bir prensip haline getirmekle ulaşmak istediği iki amacı vardı: Yakın amaç ki, Osmanlı Devletinin varlığını korumaktır. Uzak amaç ki, Hilâfet etrafında dünya İslâm birliğini kurmaktır. O, Osmanlı Devletinin "gayr-i mütecanis devlet" oluşundan olmalı ki, milliyet fikirlerini devlet için yıkıcı, İslâm birliği için bölücü görmektedir. Yine O'na göre İngiltere milliyet fikirlerini âlet olarak kullanıp Osmanlı Devletinin çeşitli bölgelerini ateşe vererek Arabistan ve Arnavutluk'u ayaklandırmak, Suriye'yi anarşiye sürüklemek istemektedir ve buna karşı koymak için de din birliğinin korunması gereklidir. Din birliğinin sonu devletin de sonudur(26).

Halifeliğin 1517'de Osmanlılara geçtiğine dair kaynaklarda bilgi bulunmamakla beraber, Kanûnî Sultan Süleyman'dan itibaren Osmanlı hükümdarlarının kendilerini zaman zaman İslâm dünyasının halifesi olarak zikrettikleri bilinmektedir(27). Rusya ile imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması(1774)'na kadar siyasi münasebetlerde bu müessesenin siyasi platforma çıkarılmadığı, ancak Sultan II.Abdulhamid zamanında İslâm birliği politikasının uygulanmasında fiili olarak kullanıldığını görmekteyiz. Halifelik, hem Osmanlı Devletinde din birliğinin korunması için, hem de dünya İslâm birliğinin korunması için bir temeldir. Sultan II.Abdulhamid'in Emirü'l-mü'minîn unvanını kullanmayı tercih edişinin sebebi, kendisini yalnız Osmanlı müslümanlarının değil, bütün dünya müslümanlarının başı olarak görmesidir. Kendinde bir dünyevî, ikincisi ruhanî olmak üzere iki otorite görmektedir. Kanaatine dünyevî otoritesi tahrip edilse bile ruhanî otoritesine dokunulmayacaktır. O, müslümanlar arası dayanışmayı sağlamak ve onların çıkarlarını korumak hususunda bir misyona sahip olduğuna inanmaktadır. Bu hususta o kadar karardır ki, İslâm dünyasındaki mezhep anlaşmazlıklarının kaldırılması yolunda da

25). Karpat, s, 369 ve Karal, s, 545

26). Karal, s, 546

27). İncalcık, s, 57 ve I.Ans., c, IX, s, 491

teşebbüse geçmiş, İran ile Türkiye'nin "Şilik"in kaldırılması için bir anlaşmaya bile varabileceklerini ve bunun İslâmcılık için ideal bir eser olacağını söylemiştir(28).

Sultan II.Abdulhamid'in Halifelik nüfuzunu kullandığını gösteren teşebbüsleri olduğunu biliyoruz. Bu teşebbüsleri şartlara göre değişiklik arz etmektedir. Meselâ, diplomatik yollardan, Endonezya'da olduğu gibi, müslümanlara yardım ederken, Filipinler'deki müslümanlara sukûnet tavsiye etmiş, Çin'deki müslümanların durumu ile de ilgilenmiştir. Cava'ya siyasi temsilci tayin etmiş, Türkistan, Çin, Hindistan ve Afrika'ya ajanlar gönderip, müthiş bir dini propagandaya girişmiştir. Aynı yerlerden kendisine bağlılık telgrafları çekirtmiş, kendisine saygılarını sunmak üzere aynı yerlerden heyetler getirtmiştir. 1904'te Japonya'nın Rusya'yı mağlup etmesi bütün İslâm dünyasında görülmemiş bir tepki doğurmuş, şarklı bir milletin Batı'ya karşı kazanılabileceğini göstermiştir. Sultan II. Abdulhamid, bu durumu değerlendirmek istemiş, bu maksatla Japonların İslâmiyete girebilecekleri düşüncesiyle, Japonya'ya Ertuğrul Gemisi ile bir heyet göndermiştir. Bu teşebbüsten açık bir sonuç alınamayacaktır, çünkü Ertuğrul yolda fırtınaya tutularak batmış, heyetin tamamı şehid düşmüştür(29).

Osmanlı Devletinde demiryolları denildiği zaman yine akla ilk gelen Sultan II.Abdulhamid olmaktadır. O. memlekette demiryolları inşasına çokça önem vermiş, bundan iktisadî ve stratejik yönlerden üstünlük sağlamak için ayrı olarak İslâm birliği siyaseti için de avantaj sağlamayı düşünmektedir. O'na göre İstanbul'un bir taraftan Anadolu demiryolları ile Bağdat'a ve Basra'ya bağlanması Hindistan müslümanları ile Hilâfet merkezi arasındaki mesafeyi kısaltacak, mevcut bağları kuvvetlendirecek, diğer taraftan Hicaz demiryolunun inşası ile Mekke ve Medine'nin aynı şekilde Hilâfet merkezine bağlanması, Halifenin İslâm dünyası ve İslâmiyet ile olan ilgisinin kat'i bir delili olacaktır(30).

İslâm birliği politikasının bütün İslâm dünyasında az veya çok tesirleri olduğu muhakkaktır. Farklı coğrafî sahalarda yaşayan ve büyük

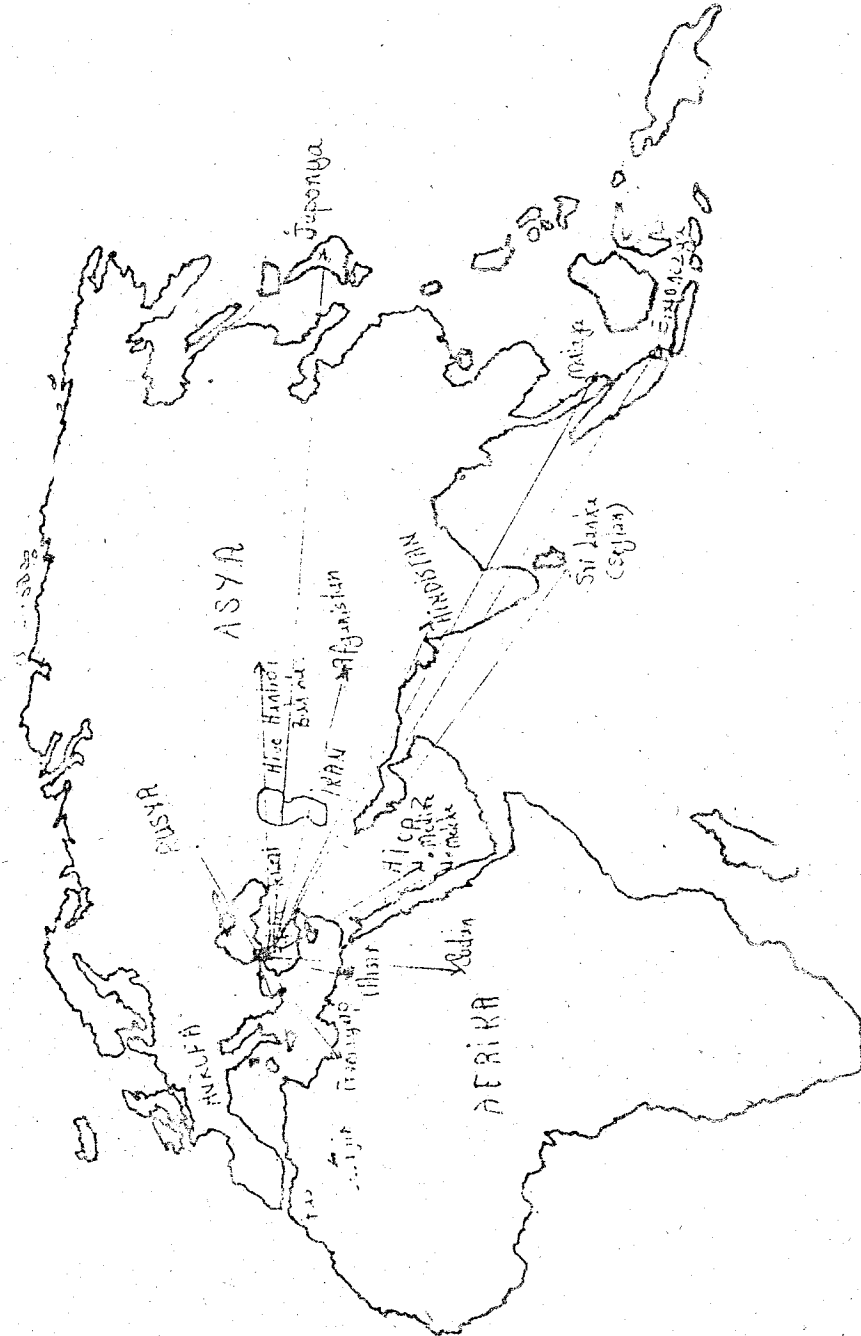
28). Karal, s, 546

29). Karal, s, 547, Karpat, I.Ans.c, XII/2, s, 369

30). Karal, s, 548

bir bölümü bağımsızlıktan mahrum bulunan müslüman milletlerde, bütün olumsuz şartlara rağmen, bu politika sonucu bir hareketlenmenin ve birbirlerinin derterini ile daha şuurulu olarak ilgilenmeye başladıkları görülmektedir. İslâm birliği politikasının ne tam başarıya ulaştığını, ne de başarısızlıkla sonuçlandığını söylemek mümkün değildir. Böyle bir politikanın takip edilmesinde bir taraftan Osmanlı Devletinin varlığını sürdürmesi gayesi, diğer taraftan mazlum müslüman milletlerin sömürgeciliğin pençesinden kurtararak bağımsızlıklarının sağlanması ve nihayet ortak düşmana karşı İslâm dünyasında güç ve imkân birliğinin yaratılması düşünceleri rol oynamıştır.

XIX. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı Devleti dışındaki bütün İslâm ülkelerinin emperyalist Batı ülkelerince bağımsızlıklarına son verildiği bilinmektedir. Tabiatıyla söz konusu İslâm birliği politikasının başarı şansının ne derecede olabileceğini tahmin etmek hiç te zor olmasa gerektir. Geçtiğimiz yüzyılda birer sömürge haline gelmiş olan müslüman milletler için Osmanlı Devleti bir ümit ışığı olmaya devam etmektedir. Değerli araştırmacılarımızdan biri olan M.Kemâl Öke'nin ifadesiyle, Hindistan'daki müslümanlar, eğer Osmanlı Devleti yıkılırsa kendileri içinde hayat şansı kalmıyacağına inanıyorlardı⁽³¹⁾. Osmanlı Devletinin şüphesiz bütün dünya müslümanları üzerinde kalıcı izler bırakan bir itibarı, prestiji vardı. Bu yüksek itibar devamlı olmuş, İslâm birliği politikasının uygulanması çalışmalarında da meyvelerini vermiştir.

31). Öke, "Hilâfet Meselesi", Tercüman, 9.4.1987, no:1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI BOYUNCA OSMANLI-HİNT MÜSLÜMANLARI MÜNASEBETLERİ

I- İttihâd ve Terakki Yönetiminin İslâm Birliği Politikası ve Cihâd-ı Ekber İlânı:

Osmanlı Devletinde ilk örgütlü muhalefet olarak ortaya çıkan İttihâd ve Terakki, önceleri 1909'dan 1913'e kadar dolaylı olarak, bu tarihten Birinci Dünya Savaşının bitimine kadar doğrudan doğruya resmî sorumlulukları ele almıştır. İttihâd ve Terakki'nin doğrudan doğruya iktidarı elinde bulundurduğu beş yıl, sekiz aylık süre kendisinin son hâkimiyet dönemi olmuştur.

Rumeli'deki Türk topraklarının kaybedilmesi, İttihâd ve Terakki'nin politikası üzerinde etkili olmuş, esasen çok ince bağlarla devlete bağlı bulunan Avrupa topraklarının kaybedilmesinden sonra bir daha bu toprakların ele geçirilmesi için yeni bir teşebbüste bulunmamış, buna mukabil, Osmanlı Devletinin bütünlüğünü, özellikle Arap eyaletlerini korumak bakımından Afrika'daki toprakları elde tutmayı gerekli görüyordu. Burada, adı geçen partinin takip etmek zorunda kaldığı politikaların ayrıntılarına girecek değiliz. Bizim temas etmek istediğimiz yani İslâm birliği politikası olacaktır.

A. İttihâd ve Terakki Devri İslâm Birliği Politikası:

İttihâd ve Terakki iktidarının takip ettiği İslâm birliği politikasının esaslarını daha 1906 ve 1907 yıllarında, bu partinin ileri gelenlerince bazı merkezlere yazılan mektupların muhteviyatından anlamak mümkündür. Burada iki mektupta yer alan görüşleri özetleyeceğiz. Mektuplardan biri 10.5.1906 tarihli olup, Şakir ve Nâzım imzalarıyla Bulgaristan'da Hayri Efendi adında birisine yazılmıştır. Mektupta yazılanlara bakılınca:

1) Osmanlı Hükûmetinin güçlü olmasından yalnız Osmanlılar değil, kalben ve siyaseten Hilâfet merkezine bağlı olan milyonlarca dindaşımız da faydalanacaktır. O halde dinini seven her müslüman Osmanlı Hükûmetinin

kuvvet kazanmasına çalışmalı, bunu bir dinî ve mukaddes vazife saymalıdır.)

2) Biz yıllardır Frenklerin içinde yuvarlandığımız için, onların insaniyet perdesi altında zayıfları nasıl ezdiklerini ve İslâm haklarını ayak altında sermek için ne yolda teşebbüste bulduklarını, hatta maksadlarına daha kolay erişmek için ne yapmak istediklerini görüp anlıyoruz.

3) Biz Frenk mukalliti değiliz. Avrupalıların ilim alanındaki ilerlemelerini inkâr etmek mümkün değildir. Japonlar gibi biz de Frenklerin ilimdeki ilerlemelerini öğrenmek ve yalnız bu kısmın memleketimizde tatbik edildiğini görmek istiyoruz. Ahlâk ve gelenekler yönünden müslümanlar Frenklere kat kat üstündür⁽¹⁾.

Anlaşılacağı gibi İttihâd ve Terakki ileri gelenleri, her şeyden önce Osmanlı Devletinin iç bünyesini kuvvetlendirmek, bunun için her müslümanın çalışmasını istemektedirler. Avrupa'nın ahlâk ve gelenekler dışında üstünlüğü kabul edilmekte, medeniyette asil olmadıkları, zayıfları ve bilhassa müslümanları ezdiklerini, bundan kurtulmak için Japonya örneğinde olduğu gibi her halûkârda Avrupa'nın ilmini ve tekniğini almak icap ettiğine inanmaktadırlar. Düşmanı alt etmenin en iyi yolu ondan daha kuvvetli olmaktır.

Kafkasya müslümanlarından birine yazılmış olan ikinci mektupta şu hususlar vurgulanmaktadır:

1) Müslümanlar her yerde mağdurdurlar. Hristiyanlar kuvvetten başka bir şey tanımıyorlar ve her gördükleri yerde müslümanları eziyorlar.

2) İslâm hükümetinde müslüman başkanlar bencil, gaddar ve menfaatlerine düşkün oldukları için, güç ve iktidarlarının devamını idareleri altındaki halkın cehalet ve esaretinde görüyorlar. Müslümanları zulüm ve istibdattan kurtarmanın çaresi kuvvettir, kuvvetli olmanın çaresi de birliktir.

3) Afrika'nın kuzeyi bir ucdan bir uca hep müslümanlarla yerleşiktir. Adriyatik Denizinden Çin denizine kadar olan memleketler yalnız din bakımından değil, lisan bakımından da müşterek olan Türk

1). Bayur, "Türk İnkılâp Tarihi", c, II, kısım IV, s, 88

cinsiyle yerleşiktir. Yalnız Türk cinsinden olanlar birlik teşkil etseler, dünyanın en güçlü hükümetini kurmaya muktedir olurlar. Hâl böyle iken birliğin meydana gelmemesinin sebebi cehalet ve kayıtsızlıktır.

4) Avrupa'nın Hristiyan hükümetleri İslâm birliği sözünden bile korkuyorlar. Düşmanlarımızın bu korkusu, İslâm birliğinin müslümanlar için ne kadar gerekli olduğunu gösteren bir delildir.

5) Açıktan açığa İslâm birliğine çalışmanın mahzurları vardır. Avrupa, İslâm birliğinin kendisi için doğuracağı zararları bildiği için, bu fikre çalışanları olanca kuvvetiyle eziyor. Osmanlı Devletinin kudretinin artması, genelde İslâmın kurtuluşuna başlangıç teşkil edecektir. Bunun için Osmanlı hükümetinin sarayın istibdatından kurtarılması lâzımdır. Bu sağlanırsa, ilerleme olacak ve Osmanlı hükümeti yardım elini komşusu olan din ve milletdaşlarına uzatacaktır.

6) İslâm birliği politikasını açıktan ilân etmek zararlıdır. Yalnız sizin değil, dünyanın her tarafında bulunan müslümanların, mazlumların kurtuluşunu ve bağımsız yaşamalarını arzu ederiz, bu yolda elimizden geleni yapmakta tereddüt etmeyiz.

7) Rusya, nüfuzu altında bulunan müslümanlara karşı acımasızdır. Bu sebeple burada yaşayan din kardeşlerimizin el ele verecek birlikte çalışmaları behemahal lâzımdır. Avrupa hükümetlerinin düşman gözle baktığı İslâm birliği, Türkiye'deki müslümanların Fransa'nın tâbiyeti altındaki Araplarla ve Rusya'daki müslümanların birliğidir⁽²⁾.

Kafkasya'ya yazılan mektupta da, Avrupalıların müslümanları ezdikleri belirtilmekte, birinci mektuptakinden ayrı olarak, İslâm ülkelerindeki devlet adamlarının bencilliklerinden, istibdatlarından, güç ve kudretlerini idare ettikleri vatandaşlarının cehalet ve esaretinden aldıklarından, bundan kurtulmak için mutlaka birlik olunarak kuvvetli bulunmaktan, bütün İslâm milletlerinin birleşmesine ilâve olarak burada Türk ırkından olanların birleşmesinden dünyanın en güçlü devletinin meydana gelebileceği de söz konusu edilmektedir. Ayrıca, düşmanların saldırılarını çekmesin diye olacak ki, açıktan İslâm birliğinin mahzurlu olacağı belirtilmiştir.

Burada bir hususu vurgulamakta fayda vardır. O husus ta Osmanlı

2). Bayur, c, II, s, 90-91

Devleti idarecilerinin bir İslâm birliği politikası takip etmeğe başladıkları sırada, adı geçen devletin iç bünyesinin böyle bir politika için uygun olmayışdır. Daha önce de bir vesile ile "gayr-i mütecanis" bir devlet olduğunu söylediğimiz Osmanlı Devleti içinde müslüman ve müslüman olmayan unsurların Avrupa'da Fransız ihtilâli ile ortaya çıkan doktriner milliyetçiliğin, millî hükümlerlik fikrinin tesirleri ile hareketlendikleri ve herbirinin kendi başına buyruk olma gayretine düştükleri bir sırada böyle evrensel bir düşüncenin tetbik mevkiine konulmasının güçlükleri ortadadır. Osmanlı Devletine sadece siyasi bağlarla bağlı olan Hristiyan unsurlar, Avrupa devletlerinin, bilhassa İngiltere ve Rusya'nın tahrikleri ile isyan etmişler, adı geçen devletlerin yardımları ile bir bir bağımsızlıklarını kazanmak suretiyle Osmanlı Devletinden ayrılmışlardır. Türk olmayan müslüman unsurlara gelince, bunlar da devlete önceleri kuvvetli, sonraları gittikçe zayıflayan dini bağlarla bağlı idiler ve geçen yüzyılın sonlarında aynan müslüman olmayan unsurların yolunu izlemeye koyulmuşlardır. Müslüman unsurların böyle bir yola girmeleri, birlikten ayrılan parçalar halinde, kendilerinin daha kolay bir şekilde emperyalizmin kucağına düşmelerine yol açacaktır ve İslâm birliği politikasının başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olacaktır. İslâm birliği çalışmalarının fiili bir sonuç vermemesine karşılık yine de İslâm milletleri arasında manevî olarak bir yakınlaşmaya yol açtığı da bir gerçektir. Bu cihet bile Türk Millî Mücadelesi sırasında İslâm dünyasının bu mücadele ile yakından ilgilenmesi için yeterli olacak, Türk Millî Mücadelesi maddî ve manevî olarak bu milletlerce desteklenecektir.

İslâm birliği politikasının tatbikindeki engellerin tesbit edilmeden uygulanması Türk milletine çok pahalıya mal olmuş, Osmanlı Devletinin müslüman milletlerce meskûn yerlerinin de kaybıyla sonuçlanmıştır. O dönemin içinde yaşayan, sonradan Türk Millî Mücadelesinin önderliğini yapacak olan Mustafa Kemâl Paşa, uygulanmak istenen İslâm birliği politikası ve sonuçları hakkında şunları söylemektedir: "Batı'da ve Doğu'da başka başka tebalara, harsa ve emele sahip, birbirine uymayan unsurları toplayan bir devletin dahilî teşkilatı asılsız ve çürük olur. O halde dış politikası da esaslı ve kuvvetli olmaz... Çeşitli milletleri ortak ve genel bir unvan altında toplamak ve bu çeşitli unsur topluluklarını aynı hukûk ve şartlar altında bulundurarak kuvvetli bir devlet kurmak, parlak ve cazip bir politika bakış açısıdır, fakat aldatıcıdır. Hatta hiç bir sınır tanımayarak, dünyada mevcut bütün Türkleri dahi bir devlet halinde birleştirmek, varılması mümkün olmayan bir hedeftir. Bu, asırların ve asırlarca yaşamakta olan insanların çok acı, çok kanlı olaylar ile meydana koyduğu bir gerçektir... Biz Panislâmizm yapmadık, belki yapıyoruz, yapacağız dedik. Düşmanlar da yaptırmamak için "bir an önce öldürelim

dediler". Bütün dava bundan ibarettir⁽³⁾.

Osmanlı Devletinden ayrılmak üzere yola çıkanları artık geri çevirmenin pek imkânı yoktur. Yapılacak olan millî bir politika takip etmek, böylece millî varlığı devamlı kılmaktır. Türk Millî Mücadelesinde takip edilen politika millî olacaktır. Mustafa Kemâl, "Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar üzerinde koşarak, düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize olan baskılarını çoğaltmaktan ise, tabii sınıra, meşrû sınıra dönelim, haddimizi bilelim. Biz hayat ve istiklâl isteyen milletiz ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı esirgemeyiz"⁽⁴⁾ diyordu.

Mustafa Kemâl Atatürk, İslâm ülkeleri arası bir dayanışmaya taraftar olmakla birlikte, zamanın "milliyetler çağı" olduğunu biliyor ve her milletin bağımsız bir şekilde milletler ailesi içinde yer alacağını görmektedir. Fakat ele aldığımız dönemde Osmanlı Devletinin varlığını devam ettirme ve İslâm dünyasında bir güç birliği meydana getirme yolunda düşünülmüş bir politika olarak İslâm birliğinin ideal düşünce olduğunu da belirtmekte yarar vardır. Çünkü amaç, bir tek unsurdan müteşekkil bir devlet yaratmak değil, çok sayıda unsurdan meydana gelen devletin varlığını devam ettirmektir. İslâm dünyasının kurtuluşu, Osmanlı Devletinin kuvvetlendirilmesinde görülmektedir. İslâm birliği gerçekleştirilecek olursa, Batı karşısında oldukça güçlü bir kuvvet yaratılmış olacak, Batı'nın yayılmacılığının önüne geçilmiş olacaktır. 21.1.1989 tarih ve 9668 sayılı Tercüman Gazetesi'ndeki bir haberde Sri Lanka'da, o devirdeki adıyla Seylan'da "Türk Dostluk Cemiyeti"nin kurulduğu, cemiyetin kuruluş amaç ve işleyişini gösteren evrakın Yeni Delhi'deki Türkiye Büyükelçiliği Birinci kâtibi Numan Hızır'a sunulduğu bildirilerek, Sri Lanka müslümanları ile Türkler arasındaki ilişkilerin Sultan II.Abdulhamid zamanında başladığı, bu Sultanın 1890'da buraya hocalar ve ulema göndererek, müslüman çocuklarına dersler verdiğini, o zamanki medresenin bugün "II.Abdulhamid Lisesi" olarak kullanıldığı haber verilmektedir⁽⁵⁾.

Nerede bir İslâm topluluğu varsa oraya İslâm birliği için propaganda heyetleri gönderildiği bir gerçektir. Fakat şu da bir gerçektir ki, başta

3). Atatürk, "Nutuk", c, II, s, 435, 436

4). Atatürk, S.D.c, II, s,201

5). Tercüman Gazetesi, s, 9668, tarih: 21.1.1989

İngiltere olmak üzere Osmanlı Devletine düşman Avrupa devletlerinin karşı propoğanda mekanizması da çok daha kuvvetli çalışmaktadır.

Osmanlı Devleti 1911'de Trablusgarb'ta, bugünkü Libya topraklarının savunulması için İtalya ile savaşmaktadır. O zamanlar Osmanlı Devleti'nin bir vilayeti olan Trablusgarb ve Bingazi müstakil sancağı, son derece savunmasız ve İtalyan işgaline açık bir durumda idi. Osmanlı Devletinin burada savaşacak gücü olmadığı gibi, silah ve malzeme de gönderemiyordu, çünkü Ege ve Akdeniz İtalyan donanmasının kontrolü altındaydı ve bu yüzden de denizden Trablusgarb'a ulaşmak hemen hemen imkânsızdı. Fakat ne yapıp yapıp oraya gitmek genç Türk subaylarının tek arzusu idi. Osmanlı Devletinin gizli desteği ile bu subaylar birer, ikişer Mısır ve Tunus yoluyla Trablusgarb'a gittiler⁽⁶⁾.

Trablusgarb'a giden subaylar arasında Enver Bey ve Mustafa Kemâl Bey gibi tanınmış genç kurmaylar da bulunmaktadır. Trablusgarb Savaşı, Mustafa Kemâl'in komutanlık ve teşkilat kurmadaki üstün niteliğini gösterdiği ilk savaş olmuştur. O burada Arap ileri gelenleriyle görüşmeler yapmış, başta Sinûsiler olmak üzere çeşitli Arap şeyhlerini teşkilatlandırmış, savaş boyunca kendi yanlarında İtalya'ya karşı savaşmalarını sağlamış, aynı yerde Binbaşılığa terfi etmiş, Derne'de komutan olarak İtalyanlara karşı başarılı bir savaş yapmış, İtalyanların ülke içerilerine girmesine imkân vermemiş, Balkan Savaşı çıkınca, bunu haber alır almaz Trablusgarb'tan ayrılmak üzere izin istemiştir.

Trablusgarb Savaşı İslâm dünyasında büyük bir tepki uyandırmıştır.

Muharebeler esnasında Mısırlıların cepheye gönüllüler göndererek, Türklerin silah ve cephane geçirmelerine izin vererek yardım ettikleri, gazetelerinde Türklerin davalarında haklı olduklarını yazmak suretiyle yardımcı oldukları görülmektedir⁽⁷⁾.

İtalyanların Trablusgarb'a hücum ettikleri zaman Hint müslümanları büyük bir gösteri düzenleyerek bu tecavüzü lanetlemişler, bize yardım için ianeler toplamışlardır. Büyük şair Muhammed İkbâl bu mitingde yaptığı konuşmasında Ordu diliyle yazdığı şu şiiri okumuştur:

6). Şıvgın, "Mustafa Kemâl'in İlk Savaşı", A.Araştırma Merkezi Dergisi,

c, IV, sayı:10, s, 187

7). Şıvgın, s, 188

"Dünyanın insanı muzdarip eden hallerinden çok sıkılmış, başka bir âleme göçmüştüm. Melekler, beni Hazreti Muhammed'in huzuruna götürdüler. Peygamberimiz sordu:

- Bana o âlemden bir hediye getirdin mi?

- Ya Resulallah, dedim, dünyada huzur ve rahat kalmadı. Arzu ettiğimiz hayat ele geçmiyor. Varlık bahçelerinde binlerce lâle ve gül var. Fakat hiç birinde vefa kokusu yok. Buna rağmen huzurunuzda hediye olarak bir şişe getiriyorum. Bu şişenin içinde o derece değerli bir şey vardır ki, bunu cennette dahi bulmak imkânsızdır. Bu şişede ümmetinizin şerefi vardır. Bu şişede Trablusgarb şehidlerinin kanı vardır".

Bu şiirin belagati karşısında on binlerce müslüman heyecanın doruğuna ermiş, bir çokları sırtlarındaki tek gömleği dahi iane olarak vermişlerdir⁽⁸⁾.

Bu dönemde yapılan yardımların miktarı hakkında, çeşitleri hakkında bilgi sahibi değiliz. Arşivlerimiz açıldıkça bu yardımlar hakkında müspet bilgilere sahip olunacaktır.

İstanbul'da kurulan Donanma Cemiyeti'nin teşkilatlanma ve propaganda çalışmaları arasında Hint Yarımadası ve Hint müslümanlarının önemli bir yeri vardır. Kasım 1909 tarihinde Hindistan'da bulunan müslümanların yardım severliğine başvurmak ve bu hususta gerekli teşviklerde bulunmak, yardımları toplamak ve İstanbul'a göndermek üzere Merkez İdare Heyeti üyelerinden Ali Asker Bey görevlendirilmiş ve kendisine 21.559 kuruş harcırah verilmiştir⁽⁹⁾.

Ali Asker Bey'e Hindistan'da yardımcı olan Meviana Şeyh Abdulbari adında birisidir. O'nun yazdığı anlaşılan bir mektupta, Hindistan'da İngiltere'nin izin vermemesi sebebiyle yardım toplanmasında zorluk çekildiği bildirilmektedir⁽¹⁰⁾. Ali Asker Bey, Cava, Singapur, Birmanya, Hindistan, Seylan ve Mısır ahalisinin yardım konusunda söz verdiklerini, mahalli hükûmetlerin engellemeleri yüzünden bu işin ancak sahillerde veya yabancı bankaların bulunduğu şehir ve kasabalarda gerçekleştirilebileceği,

8). Tarlan, "Esrâr-ı Hod", Muhammed İkbâl'in eserine önsöz, s,6

9). T.İ.T.E. D.141/XXX.25, ek:24

10).T.İ.T.E. D.141/XXVIII.42

yardım kampanyasına 40-50 bin kişinin katılacağını ve ancak 40-50 bin lira toplanabileceğini bir raporla bildirmektedir⁽¹¹⁾.

Madras Şehbenderi Bahadır Han Abdulaziz Badaş tarafından gönderilen 11 Eylül 1913 tarihli mektupta, Trablusgarp ve Balkan savaşları sırasında Hindistan müslümanlarının Osmanlı Devletine, Osmanlı Hilâl-i Ahmer'ine çok miktarda yardım gönderdiklerini ifade etmektedir⁽¹²⁾.

İslâm birliği politikasının bir sonucu olarak İslâm ülkeleri müslümanlarının Balkan Savaşı sırasında da çeşitli şekillerde Osmanlı Devletine yardımlarda buldukları, bu arada Hint müslümanlarının Dr.Ensari başkanlığında bir Kızılay heyetiyle bu yardıma katıldıkları⁽¹³⁾, buna karşılık olarak Osmanlı hükümdarı Sultan Mehmed Reşat'ın, teşekkürde bulunmak üzere, "Padişahî Mescid'e asılmak üzere hediye ettiği bir halı ile birlikte Türk heyeti de Hindistan'ı ziyaret eder⁽¹⁴⁾.

Balkan savaşları sırasında Hindistan'da "Zemindâr" gazetesi yayınlanmaktadır. Gazetenin sahibi Zafer Ali Han'dır. O, bir taraftan İngiltere aleyhinde şiddetli yazılar yazıyor, bir taraftan da Osmanlı Hilâl-i Ahmer'i için para topluyordu. Gazete 1914'te İngilizler tarafından kapatılır. Zafer Ali Han'ın ikisi de kardeş olan yardımcıları vardır ki, bunlardan daha sonra bahsedeceğiz.

A r a p K o n g r e s i: İslâm birliği politikasının uygulanabilirliğindeki güçlüklerle temas etmiştik. İttihad ve Terakkinin özellikle Osmanlı Devletindeki Arap memleketlerinin birliğinin muhafazasına gayret ettiğine değinmiştik. Arap toplulukları içinde bilhassa İngiltere tarafından gerçekleştirilen Osmanlı Devleti, Türkler ve İttihad ve Terakki aleyhinde propagandaların da meyvelerini vermeğe başladığı şimdi vereceğimiz bilgilerden anlaşılmaktadır.

Arap Kongresi, 18-23 Haziran 1913'te Balkan savaşlarından hemen sonra, Paris'te toplanır. Kongrede "Osmanlı memleketlerinde hemen ıslahat yapılması, Arapların Osmanlı merkezî yönetimine katılımları gerçekleştirilmek suretiyle siyasi haklarının kullanılmasının mümkün

11). T.İ.T.E. D.141/XXX.140

12). T.İ.T.E. D.141/XXVIII.63, 64

13). Bayur, c, III, s, 477

14). Bayur, c, III, s, 496

kılınması, Arap vilayetlerinde adem-i merkeziyete göre bir idari sistemin kurulması, Beyrut ilinin isteklerinin kendilerine maledilmesi, Arap dilinin Osmanlı Meclis-i Mebusanında tanınması, Suriye ile Arap ülkelerinde Arapçanın resmi dil olması, Osmanlı Hükûmetinin Lübnan mutasarrıflığına mali durumunu düzeltmesi için yardımda bulunması, Ermenilerin ıslahat ve merkezden ayrılma dilekleri hakkında sevgi ve temayülleri açıklamak" gibi hususlarda kararlar alır ve bu kararları Osmanlı Devleti ile ona dost olan büyük devletlere tebliğ eder⁽¹⁵⁾.

Mutedil Arapların Paris Kongresinde kabul edilen ve Osmanlı Devletine sunulan istekleri, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Hükûmetince kabul edilir. Böylece mutedil hiziple bir türlü dostluk kurulmuş olur. Aşırı Arap Milliyetçileriyle gerginlik ise devam edecektir. 1914 yılının şubat ayında "Arap İhtilâl Cemiyeti"nin bir beyannamesi yayınlanır. Bu beyannamada yer alan ifadelerden bu harekete öncülük yapanların nasıl emperyalizmin emellerine alet olduklarını kolayca anlamak mümkün olmaktadır. Beyannamede özetle şu ifadeler yer almaktadır:

"Ey Beni Kahtan oğulları, ey Beni Adnan oğulları, uyanın ve Türk egemenliğinden kurtulun. Türkler memleketinizi İngilizlere, Fransızlara ve Almanlara satıyorlar. Ermeniler, kanlarınızı esirgemedikleri için, sayılarının azlığına rağmen bir çok haklar elde ettiler. Kanınızı Türkler uğrunda ve birbirinizi boğarak akıtıyorsunuz. Bari kanınızı kendi bağımsızlığınızı kazanmak için akıtınız. Türkler ve bilhassa İttihad ve Terakki müslüman değildir. Onlarla birlikte olacağınıza kendi ırkdaşlarınız olan Hristiyan ve Yahudi Araplarla birlik olunuz. Gösterdiğimiz yolda yürümeyecek olan Arapları öldürmek için teşkilatlandık⁽¹⁶⁾.

Arap İhtilâl Cemiyeti'nin beyannamesinde yer alan hususların Birinci Dünya Savaşı sırasında bir bir tecelli ettiği görülecektir. Bu gelişmelerin burada ayrıntılarına girmek istemiyorum. Yalnız, evrensel bir İslâm birliğinin, sırf Osmanlı Devletinin dağılmasını önlemek için düşünülse bile istenilene vermediğini belirtmek lâzımdır.

15). Bayur, c, II, ks, 3, s, 224

16). Bayur, c, II, ks, 3, s, 230

İslâm Dünyasında Din ve Milliyet Münasebetleri:

Geçen yüz yılda İslâm dünyasında din ve milliyet münasebetlerinin ne şekilde bulunduğunu bilmekte yarar vardır. Bu durum bilindiği zaman takip edilmesi düşünülen ve hatta uygulamaya konulan İslâm birliği politikasının başarısızlığa uğramasındaki sebeplerden biri de kolaylıkla anlaşılabilir olacaktır. "Yabancı boyunduruğu altında bulunan ülkelerin bazılarında, bilhassa Rusya ve Çin'de din, milliyeti korumak ve çoğunluk tarafından yutulmamak için bir araç idi. (Bu günümüzde de öneminden bir şey yitirmiş değil.) Genel olarak sömürgeci devletler geri kalmış ve bu yüzden kolaylıkla işgal edilerek sömürge durumuna düşürülmüş ülkelerde yerli dinleri, bu arada İslâmiyeti de iyi bir şekilde inceleyerek, içinde ne kadar muhafazakâr unsur varsa, ele alıp korumuşlar, icabında bunları kendileri uydurarak, işgalci devletçe temsil edildiği ileri sürülen "ulü-emr"e itaatin şeriatça farz olduğunu devamlı öne sürmüşler, çeşitli menfaatlerle bazı din adamlarını kendilerine bağlayarak halka devamlı olarak bunları telkin etmişlerdir... Bazı sömürgelerde de yerli gençlerin Avrupaî eğitim yapan okullarda okumaları, sömürgeci devletin memurlarının iznine bağlanmıştır. Yerlilerin çocuk ve gençleri, genellikle eski ilimlerin okutulduğu medreselerden başka okullara gidemezlerdi"(17).

Hindistan müslümanlarından biri, İngiliz taraftarlığı ile ünlü, bugün Hindistan topraklarında kalan, Aligarh Üniversitesinin kurucusu olan Sir Seyyid Ahmed'in davranışlarında yukarıda bahsi geçen telkinlerin ne kadar tesirli olduğunu görmek mümkündür. Seyyid Ahmed'in "Sir" unvanını alması, 1857'de çıkan Sipahi isyanında bir çok İngilizli ölümden kurtarması yüzündendir. İngilizler mukabil bir katliama giriştikleri zaman, Seyyid Ahmed bu defa da bir çok müslümanın lehine şahadette bulunarak canlarını kurtarmaya muvaffak olur. İngilizlerin kendisine vermek istedikleri 15.000 İngiliz lirasını kabul etmeyerek, Avrupaî bir Üniversite açılmasını sağladı. Kadınların okuması için de elinden geleni yaptı.

Seyyid Ahmed daima İngiliz taraftarı olarak kaldı. Bu sebeple hem müslümanların hem de Hinduların nefretini kazandı. Kendisi, Hindu-Müslüman işbirliği ile İngilizlere karşı harekete geçilmesini istemiyordu. Müslümanların okumaları gerektiğini, İslâmiyetin ilerlemeye mani

17). Bayur, c, II, ks, 4, s, 360

olmadığını, şayet İngilizler Hindistan'da seçim hakkı vereceklerse, müslümanlara ayrı seçme ve seçilme hakkının verilmesini gerektiği üzerinde durdu. O'nun İngilizlere son bir yardımı, 1897 yılındaki Türk Yunan savaşında olur. İngilizler Yunanlıları, Hint müslümanları da Türkleri desteklerler, Çünkü Türk sultanı aynı zamanda müslümanların da Halifesi idi. Seyyid Ahmed, İngilizler Türklere düşmanca davransalar bile onlarla dostluğu bozmamak gerektiğini, Sultan II. Abdulhamid'in olsa olsa bir müslüman hükümdar olduğunu, asla Resulallah'ın Halifesi olamayacağını açıkladı ve bu fikri bütün gücüyle propaganda etmeye başladı(18).

Emperyalist Batı devletlerinden İngiltere'nin kucagina düşen memleketlerden birisi olan Hindistan'daki müslümanlar çeşitli biçimlerde ve türlü yönlerden gelen telkinlerle karşı karşıya bulunuyorlardı. Bu telkinlerin yapılmasında "İngiltere'nin esasen mevcut olan Müslüman Hindu güvensizliğinden yararlanma gayreti, Avrupa kültürünü benimsemiş aydınların dini ve milliyeti ona göre anlayıp, cahilane propagandalarla mücadele etmesi, sömürgeci devlete karşı Hindularla birlikte mücadele etme zarureti, hürriyet ve istiklâl istiyen Hindu aydınlarının müslüman aydınları kendileri ile aynı yönde çalışmaya mecbur kılmak için Halifeyi ve Osmanlı haklarını korumak işinde bazan önyak olmaları" rol oynuyordu. Osmanlı Devleti hakkında sömürgeci devletler, boyundurukları altında yaşayan müslümanlara "kendi âletleri olan bazı din adamları vasıtasıyla Osmanlı ülkesinde dinin elden gittiğini, bu ülke müslümanlarının kafirleştiklerini telkin ettiriyorlardı. Gerçekten İslâmiyete bağlı din adamlarının ise, sömürgecilerin baskıları yüzünden pek sesleri çıkmıyordu"(19).

İngiltere, sömürgeleştirdiği ülkelerde yaşayan müslümanlara Osmanlı Devleti aleyhine yaptığı propagandalarda Almanya'ya da atıfta bulunmaktadır. Gerçekte Almanya XX.yüz yılın başında dünyadaki sömürge alanlarından pay almak sevdasına düşmüş, bunu gerçekleştirmek için de Osmanlı ülkelerine ve Hindistan'a yönelmiştir. Almanya Avrupa'daki yalnızlığını, yine aynı tarihlerde yalnızlıktan bunalan Osmanlı Devleti ile gidermek için bu devletle anlaşarak işbirliği yapacaktır. Osmanlı Devletinin bu tarihlerde izlemekte oldukları İslâm birliği politikasından kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmak istedikleri bir gerçektir. Bu politika gerçekleşecek olursa, hem güçlü bir müttefike sahip olacak, hem de

18). Göze, "Hint Müslümanları", no:6

19). Bayur, c, II, ks, 4, s, 361

isteklerine daha kolayca ulaşabilecektir. Hemen ilâve edelim ki, Almanya esasında güçlü bir Osmanlı Devletinden, çıkarlarına engel olabilir endişesiyle rahatsızlık duymaktadır ki, buna Birinci Dünya Savaşında Türk ordularının Bakü'yü Ruslar'dan ve Ermenilerden kurtardıkları zaman şahid oluyoruz. Zengin petrol rezervlerine sahip olan Bakü'nün Osmanlı Devleti eline geçmesini istememektedir. Yine, İttihad ve Terakki tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırmak istediği zaman ilk karşı gelen devlet yine Almanya olacaktır. Bu misaller Almanya'nın Türklerle işbirliğinden sadece kendi yayılcı politikaları yönünden yararlanmak istediklerini göstermeye yeterlidir. Osmanlı Devleti varlığını devam ettirse bile, İngiltere ve Fransa'dan boşalacak olan yer Almanya tarafından doldurmuş olacaktır.

Almanlar, Türk ordularının görecekları işlerden daha çok işi Hint müslümanları ile Arapların ayaklanmasından beklemekte idiler. Alman imparatoru Kayser Wilhelm, bir konuşmasında, 30.7.1914'te, şunları söylüyordu: "Bizim Türkiye ve Hindistan'daki konsoloslarımız, adamlarımız, vs. bütün İslâm dünyasını dükkancı, menfûr, yalancı ve vicdansız İngilizlere karşı vahşi bir ayaklanmayı kıştırmalıdır⁽²⁰⁾."

Alman idarecilerinin gözü Osmanlı Padişahı ve müslümanların da Halifesi olan Sultan Mehmed Reşat'ın cihad ilan etmesinde ve dünyanın her bölgesinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın sömürgesi haline gelmiş olan kısımlarında müslümanları ayaklandırmasındadır. Osmanlı Devletinin İslâm birliği politikası bir bakıma Almanya'nın istekleri ile birleşmiştir denilebilir.

B- İngiltere Fransa ve Rusya'ya Karşı Cihad İlânı:

1) 11 Kasım 1914 tarihli beyannâme: Osmanlı padişahı Sultan Mehmed Reşat tarafından İttifak devletlerine savaş ilânı irâdesi ile birlikte yayınlanan ve ordu ile donanmaya hitap eden bu beyannâmede İslâmcılık propagandasına büyük önem verildiği görülmektedir. Beyannâmenin tamamı yerine, genel olarak temas edilen meseleleri burada vermeği uygun gördük. Buna göre:

a) Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına meşrû haklarını savunmak için ve mecbur edildiği için girmiştir.

20). Bayur, c, III, ks, 1, s, 317

b) Savaşmak mecburiyetinde kaldığımız devletlerden biri olan Rusya, 300 yıldan beri yüce devletimizi mülken zararlara uğratmış, millî güç ve kudretimizi artıracak her türlü uyanış ve yenilik eserlerimizi harple, hile ve desiselerle daima yoketmeğe çalışmıştır.

c) Rusya, İngiltere ve Fransa zalimce bir idare altında inlettikleri milyonlarca müslümanın, dinen ve kalben bağlı buldukları Büyük Hilâfete ve bize karşı her zaman kötü fikir beslemişler ve her türlü kötülük ve felaketin sebebcisi ve tahrikçisi olmuşlardır.

d) Bu sefer, yöneldiğimiz "cihad-ı ekber" ile Hilâfetin şanına ve saltanat haklarımıza olan saldırılara ilelebed son vereceğiz. Donanmamızın Karadeniz'de, askerlerimizin Çanakkale'de, Akabe'de, Kafkasya sınırlarında düşmanlara vurdukları ilk darbeler, Hak yolundaki gazamızın zaferle noktalanacağı hakkındaki kanaatimizi artırmıştır.

Beyannâmede bundan sonra askerlere hitap edilerek şunlar ifade edilmektedir.

e) Kahraman askerlerim, Dinimize ve aziz vatanımıza kasteden düşmanlara açtığımız bu mübarek gaza ve cihad yolunda bir an azim ve sebatan, fedakârlıktan ayrılmayınız. Düşmana arslanlar gibi savlet ediniz. Çünkü, hem devletimizin, hem de fetva-ı şerifle cihad-ı ekbere davet ettiğim 300 milyon ehl-i İslâmın hayat ve bekâsı sizlerin zafer kazanmanıza bağlıdır.

f) Kâbe'de, camilerde ve mescitlerde coşkunluğun zirvesinde olarak Allah'a yönelmiş olan 300 milyon mazlûm ve masûm mü'minin kâlbinin duaları ve zafer temennileri sizinle beraberdir...

g) Bu vazifeyi yerine getirirken, bir zamanlar dünyayı titretmiş olan Osmanlı ordularının hayırlı takipçileri olduğunuzu gösteriniz ki, din ve devlet düşmanı bir daha topraklarımıza ayak basmasın, Allah'ın evini, Peygamberimizin kabrini içinde bulunduran mübarek Hicaz arazisinin rahat ve huzurunu ihlâl kalkışmasın.

h) Dinini, vatanını ve askerlik namusunu silahla savunmayı, Padişah uğrunda ölümü küçümsemesini bilen bir Osmanlı ordu ve donanması mevcut olduğunu düşmanlara tesirli şekilde gösteriniz...

1) Bu cihaddan, geçmişin zararlarını gidermiş, şanlı ve kuvvetli bir devlet olarak çıkacağımıza eminim... Şehid olanlarınız zafer müjdesini daha

önce şehid olanlara götürsün. Sağ kalanlarınızın gazası mübarek, kılıçları keskin olsun"(21).

Beyannamede Padişah, Türk ordu ve donanmasına İslâm dünyasının maddî olarak yardımını vaatmemekte, sadece 300 milyon müslümanın dua ve temennilerinin kendileri için olduğunu söylemekte ve kendilerine bu dünyayı, yani İslâm dünyasını esaretten kurtarma görevini yüklemektedir.

2) 23 Kasım 1914 tarihli fetva: Biraz sonra tamamını vereceğimiz fetva, cihad-ı ekber hakkında olup, beş kısımdan meydana gelmektedir. Söz konusu fetva, devrin Şeyhü'l-İslâmı Hayri Efendi ile hayatta bulunan eski şeyhü'l-İslâmların, fetva emininin ve ulemanın imzalarını taşımaktadır. Fetva aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Soru: İslâmiyet aleyhine düşmanların hücumu ve İslâm ülkelerinin soyulup yağmalanması, müslüman ahalinin esir edilmeleri gerçekleşince, İslâm Padişahı topluca cihadı emrettiğinde, müslümanların tamamı üzerinde cihad farz olup, genç ve ihtiyar piyade ve süvari olarak bütün bölgelerdeki müslümanların malca ve bedence cihada katılmaları farz-ı ayın olur mu?

el-cevap: Olur.

Soru: Rusya, İngiltere ve Fransa ile onların yardımcısı olan hükümetlerin idaresi altında bulunan bütün müslümanlar için dahi, adı geçen hükümetler aleyhine cihad ilân ederek bilfiil gazaya katılmaları farz olur mu?

el-cevap: Olur.

Soru: Bu suretle maksadın elde edilmesi bütün müslümanların cihada katılmalarına bağlı iken, Allah saklasın, bazıları aksini yapsalar, bu aksilikleri büyük günah olup, ilâhi gazaba ve kötü âsiliğin cezasına müstehak olur mu?

el-cevap: Olur.

Soru: Bu şekilde İslâm Hükûmeti ile savaşan adı geçen hükümetlerin müslüman ahalisi, düşmanlar kendilerini öldürseler ve hatta bütün aileleri yok almağa mecbur edilmiş olsalar bile, İslâm Hükûmeti askerleri ile

21). Bayur, c, III, ks, 1, s, 320

savaşmaları dinen kesin olarak haram olup, kâtil olmaları sebebiyle cehennem afeşini hak etmiş olurlar mı?

el-cevap: Olurlar

Soru: Bu suretle şimdiki harpte İngiltere, Fransa, Rusya, Sırbistan ve Karadağ hükümetleri ile yardımcılarının idareleri altında yaşayan müslümanların yüce İslâm Hükûmetine yardımcı olan Almanya ve Avusturya aleyhine harbetmeleri, İslâm Hilâfetinin zararına olacağından, büyük günah olmakla büyük bir azaba müstehak olur mu?

el-cevap: Olur(22).

3) Meclis-i Âli'nin yayınladığı beyannâme: Cihad-ı ekberin ilân edildiği gün yayınlanır. Cihad-ı ekbere dair yayınlanan fetvayı teyid eder ifadelerle doludur. Meclis-i Âli'nin yayınladığı beyannâmede özette "Osmanlı teb'asından 20 ilâ 45 yaş arasında bulunanların tamamının askere alındığı bildirilerek diğer İslâm ülkeleri ahalisine de bu yükümlülüğün konulması istenmektedir. Cihad emrini bütün müslümanlar almış olduklarından Kırım, Kazan, Türkistan, Buhara, Hive ve Hindistan gibi adı geçen zalim hükümetlerin tasallutu altında bulunan Çin, Afganistan, İran ve Afrika ile dünyanın diğer bölgelerinde oturan bütün müslümanların ellerinden geldiğince işbu cihad-ı ekbere katılmaları" açıklanmaktaydı(23).

Yukarıda muhteviyatını verdiğimiz beyannamelerle cihad ilânına dair fetvanın İslâm dünyasındaki tesirleri ne olmuştur veya ne derecede tesirli olmuştur, bunu tahmin etmek her halde zor olmasa gerektir. Osmanlı ülkelerinde yaşayan müslüman unsurlar üzerindeki nüfuzunu bile yitirdiği anlaşılan Osmanlı Padişahının ve müslümanların Halifesinin emperyalist Batı ülkelerinin pençesine düşmüş, onların telkinlerine tâbi olmuş olan müslümanlar üzerindeki nüfuz ve prestijinin derecesini tahmin etmek kolaydır. Zamanın bütün olumsuz şartlarına rağmen, daha Sultan II. Abdühamid zamanında başlatılmış olan İslâm birliği çalışmalarının tamamıyla sonuçsuz kaldığını söylemek de haksızlık olur. Buna dair misalleri daha önce vermişizdir.

Bu devirde sıcak ve soğuk savaşın birlikte götürüldüğü bir gerçektir.

22). Bayur, c, III, ks, 1, s, 322

23). Bayur, c, III, ks, 1, s, 324

Propaganda savaşında imkânların emperyalist Batı devletleri lehinde bulunduğu aşikârdır. Bilhassa İngiltere'nin yapmış olduğu propagandaların çokça tesirli olduğu anlaşılmaktadır. İngiliz propagandasının şu konularda yoğunluk kazandığı görülmektedir:

a) İngiltere, Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına katıldığı zaman, Hindistanlı hacı adaylarına bir mücadelede bulunmadıkça, Hindistan Hükûmetinin kutsal yerlerinin emniyetini sağlayacağını, İngiliz kara ve deniz kuvvetlerinin saldırılarından korunacağını ilân etmiş, İngiltere'nin isteği üzerine Fransa ve Rusya da aynı hususta taahhütte bulunmuştur.

b) Almanya Osmanlı Devletini kandırmıştır. Bolca para ve vaatler ile isteğine kavuşmuştur. Osmanlı Padişahının cihad-ı ekberi ilân etmesindeki maksadı, idaremiz altındaki milyonlarca müslümanı aleyhimize çevirmektir. İslâm imanı dolu hiç bir müslüman, inancını hiçe sayarak Almanların çıkarları uğrunda kendisini kurban etmeğe tenezzül etmez.

c) İngiltere, Fransa ve Rusya'nın idaresi altında yaşayan müslümanlar ile Osmanlı Devletinin aydın tabakası Türkiye'nin tuttuğu yolun aleyhindedir.

d) Savaş sonu kararımız şudur: Mukaddes toprakları içine alan Arabistan yarımadasının bağımsız olması, ne bizim ne de başka bir hükûmetin ülkesine katılmamasıdır. Ülkenizin bağımsızlığı ve hürriyeti muhakkaktır. Ona eski büyüklüğü ve şerefi yeniden verilecektir. Allah için bu size yetmez mi? Bu yüzden bazı urban şeyhleri bize rağbet gösterdiler, bazıları da Türklerin elinden kurtulmak için bugün askerlerimize kılıçlarıyla yardım ediyorlar... Arabistan'a hubûbat gönderiyorduk, ancak Türk ve Alman subayları bunlara el koyup, aleyhimizde savaşan askerlerini bunlarla beslediler...

e) İngiltere Hükûmeti, Arap ülkelerinde oturanların ve hacıların erzak ve yiyecek sıkıntısına düştüklerini işitmekte, şefkat ve sadakat duyguları harekete gelerek deniz yolu ile Cidde'ye yiyecek getirilmesine izin vermeyi kararlaştırmıştır. Bizzat urban bilsinki, bu yiyecekler kendileriyle ailelerine aittir.

f) İngiltere, savaşın başından itibaren Hindistan müslümanlarının Türklere olan teveccühünü sona erdirmeye ve bunu Araplara çevirmeye çok

çalışmıştır(24).

İngiltere'nin Osmanlı Devleti ve Türkler aleyhinde yaptıkları propagandaların Hindistan'da da tesirli olduğunu gösteren belgelerden biri, 22.6.1916 tarihli Times'de yayınlanan bir beyannamedir ki, Hindistan İsmailiye Mezhebi imamı Ağa Han imzasıyla yayınlanmıştır. Bu beyannâmede Ağa Han şunları söylemektedir: "...Esasen binlerce müslüman kendi hükümdarları (İngiltere Kralı) için savaşmaktadır. Her kes görmelidir ki, Türkiye İslâm davası veya istiklâlinin korunması için savaşa girmemiştir. Dolayısı ile şimdi bizim müslüman sıfatıyla görevimiz, dünyevî teb'alığımıza sâdik, bağlı ve itaatla kalmaktır"(25).

Cihad ilânının tesirsiz kalmasında düşman devletlerinin, bilhassa İngiltere'nin menfi propagandaları dışında daha başka sebep ve amiller de vardır. Bunları şu şekilde toplamak mümkündür: Cihada davet edilen müslüman milletler esasen kendi bağımsızlıklarını korumaya muktedir olamamış milletlerdi. Kendi bağımsızlıkları ve hürriyetleri için cihadi ciddiye almayan milletlerin Osmanlı Padişahı ve Halifesi uğrunda savaşmalarını beklemek beyhude bir gayretten ibaretti. Sömürgeci devletler İslâm dinini iyiden iyiye inceleyip, bütün yönlerini kavramışlardı. Doğuya doğru gidildikçe Müslümanların Allah ile ondan doğrudan ilgileri azalmakta, araya seyhler ve pirler sınıfı girmektedir. Cahil bırakılmış büyük müslüman kitlelerin manevi başları sömürgeci hükûmetin elinde ve buyruğu altında idiler. Sömürgeci devlet lehinde fetva vermek, bununla İslâm ülkelerinin Hristiyan devletlerce istilasını kolaylaştırmak geleneği Osmanlı, hele Mekke uleması arasında da yerleşmişti. Bu iş çoğunlukla para karşılığında yapılıyordu. "Meselâ, İngilizler 1871'de dinî bir ayaklanmadan çok korktukları için Mekke'deki Hanefî ve Malikî müftülerden Hindistan'ı dar'ül-İslâm ilân eden bir fetva elde etmişlerdi(26).

Mekke şeriflerinin, Mekke'deki din bilginlerinin manevi nüfuzu sadece Osmanlı Devleti dışındaki müslümanları sömürgeci devletlerin esareti altına sokmak için kullanılmış değildir. Bu manevi nüfuz doğrudan doğruya sömürgeci devletlerce İstanbul'a bu Hilâfet makamına karşı da kullanılmıştır. Meselâ, Mekke Emiri Şerif Hüseyinin cihad-ı ekber ilânı

24). Bayur, c, III, ks, 1, s, 339-340

25). Bayur, c, III, ks, 1, s, 342

26). Bayur, c, III, ks, 1, s, 328

ile ilgili fetvanın baltalanmasında Hristiyan devletlere önce manevi, sonra da maddî yardımı görülmüştür.

Cihad-ı ekberin ilân edilmesinde 2 hafta sonra Şerif Hüseyin'den; Türklere yardımda bulunmayacağına dair kesin bir söz gelir. Böylece İtilâf devletleri bakımından Hicaz'ın Halifece ilân edilen cihad-ı ekbere katılmaları tehlikesi ortadan kalkmış olur. Şerif Hüseyin, İtilâf devletlerine yaptığı Halifeye ve Türklere yardım etmeme vaadinden ayrı olarak, Arap emirlerini de yoklayarak onları Osmanlı Devleti aleyhinde kışkırtmış, kesin olarak İngiltere ve Fransa'nın lehinde yer almak için bu devletlerin kesin başarı kazanmalarını bekleyecektir.

Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in cihad hakkındaki düşüncesine gelince, saldırgan savaşlarda cihad olmaz. Osmanlı Devleti dini savaşı bir Hristiyan müttefikle yaptığı için cihad-ı ekber ilânı saçmadır(27).

Hindistan'da ortaya çıkan "Ahmediye", diğer bir adıyla "Kadiyanilik" mezhebinin de sömürgecilerin emellerine ve maksatlarına yardımcı olduğu, bu yüzden de sömürgeciler tarafından terviç edildiği anlaşılmaktadır. Pencap'ta ortaya çıkan ve kurucusunun adını taşıyan bu mezhebin mensupları çok az sayıda olup, müslüman adı taşımaktalar ve ingilizlerce Hindistan'da daima güvenli mevkilerde kullanılmaktadırlar. Mezhebin en açık hususiyetlerinden birisi cihada karşı oluşudur. Mezhebe göre islâmiyette cihat esas değildir. cihad, sonradan başvurulmuş bir yoldur. eğer bir ülkede İslamiyete karşı baskı ve zulüm yoksa, meselâ, Hindistan, Tunus, Cezayir ve Fas'ta olduğu gibi, namaz, oruç vb, dini emirler serbestçe yapılabilirse, orada cihad ne farz ne de vaciptir (28).

C. Cihad-ı ekberin ilân edildiği Sıralarda İRAN - AFGANİSTAN ve HİNDİSTAN'IN DURUMU:

Cihad-ı ekber ilân edildiğinde İran tamamen sözde bağımbız bir devlettir. 1907 tarihli bir antlaşma ile İran İngiltere ile Rusya arasında paylaşılmıştı. 1914'teki İran ise bir devletten ziyade bir arazi parçasından ibaretti. İran sözünü ettiğimiz bu siyasi durumu dışında da Osmanlı Devleti ile dinî yorumlama hususunda ayrı düşünüyordu. Şiiliğin merkezi durumundaki İran Osmanlı Devletinin manevi durumunu tanımıyordu bile.

27). Bayur, c, III, ks, 1, s, 330

28). Bayur, c, III, ks, 1, s, 332

Afganistan'a gelince, bu devlet iç işlerinde bağımsız, dışişlerinde ise İngiltere'nin öğütlerine göre davranmayı kabul etmişti, Afgan Emiri Hindistan-İngiliz Hükümetinden yıllık 120.000 İngiliz lirası ödenek almaktaydı. Avrupa usulünde yetiştirilmiş ve donatılmış hiç bir askerî birliği yoktu. Afganistan'ın hem İngiltere, hem de Rusya aleyhine savaşa girmesine imkân yoktu(29).

Batı'nın emperyalist devletlerinin Osmanlı Devleti ile savaşa girmeleri, Hindistan müslüman kitleleri arasında, ruhların gizli ve derin köşelerinde şuursuz olarak yaşayan birçok duyguları ortaya çıkarmıştır. Huzursuzluk, savaş uzadıkça, Hindistan'dan daha fazla asker ve para çıktıkça, ekonomik baskılar yoğunlaştıkça artmıştır. Millî duygular gelişmeye başlayacak ve huzursuzluk artıkça bu duygular kökleşecektir. Hindistan'da yaşayan müslümanların Birinci Dünya Savaşı sıralarında karşı karşıya buldukları iki durum vardır. Bunlardan birincisi, Hindu egemenliği altında yaşamaktansa İngiliz egemenliği altında yaşamayı tercih etmek, ikincisi de İngiliz orduları içinde Türklerle savaşmanın, belki de şuursuz olarak doğurduğu azaptır. Bu sebeple onlar her ne olursa olsun bağımsızlıklarını elde etme ülküsü etrafında toplanmaya başlamışlardır(30).

Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devletine karşı savaşan İngiliz ordularının içinde çok sayıda Hindistan askerleri bulunuyordu ve bu askerlerin önemli bir kısmını da müslümanlar teşkil ediliyordu. Bayur, adı geçen eserinde, Birinci Dünya Savaşı çıkar çıkmaz Hindistan'dan 80.000'i İngiliz olmak üzere 290.000 kişinin savaş alanlarına gönderildiğini yazmaktadır. O zamanlar Hindistan Nezaretinde askerî danışman olarak görev yapmakta bulunan Barow, Osmanlı Devleti savaşa katılacak olursa, Hindistan'dan bir askeri kuvvet sevkeyleyerek Basra'nın işgal edilmesini teklif etmektedir. Danışmanın bu teklifi Türklerin entrikalarına ve Almanların fesatlarına karşı gelmek maksadına yönelik bulunduğu için uygun görülmüş ve kabul edilmiştir(31).

Irak kuvve-i seferiyesi kumandanı, General John Nickson, bu sefer hakkında tuttuğu raporunda Hintli askerler hakkında şu bilgiyi

29). Bayur, c, III, ks, 1, s, 335

30). Bayur, c, III, ks, 1, s, 336

31). ATASE Kütüphanesi, "Irak Raporu", Matbaa-i Âmire, İst, 1917, s,

vermektedir." Hindistan'ın her bir köşe ve bucağında silaha sarılıp, buralara kadar gelen askerlerin, müstahkem yerlerde mevzilenmiş bulunan azimli ve yiğit erlerin düşmana karşı gösterdiği metanet İngiliz silah arkadaşlarının her bakımdan takdirine sebep olmuştur. Adı geçen erler, sayıca üstün durumda olan düşman karşısında kendilerini savunmak durumunda kaldıkları zamanlarda, müşkil hallerde, Kut'a ric'at sırasında büyük bir disiplin ve olağanüstü bir metanet göstermişlerdir⁽³²⁾.

Birinci Dünya Savaşında Irak'taki İngiliz birliklerine komutanlık yapan General Towshend, Irak cephelerindeki Hintli askerlerin 1915 ve 1916 yıllarına ait sayılarını vermektedir. Buna göre, 1915'te muharebe cüz-i tamlarının mevcut kuvveti:

	<u>İngiliz</u>	<u>Hintli</u>
Subay :	246	168
Er :	<u>2603</u>	<u>7381</u>
Toplam:	2849	7549

1916 yılı Mart ayındaki muharebe cüz-i tamlarının mevcut kuvveti:

	<u>İngiliz</u>	<u>Hintli</u>
Subay :	190	184
Er :	<u>2253</u>	<u>5770</u>
Toplam:	2443	5954 (33).

İngiliz ordularında yer alan ve Osmanlı Devletine karşı savaşan Hintli subay ve erlerin Irak cephesinde çoğunluğu teşkil ettikleri

32). ATASE Kütüphanesi, "Rapor", Matbaa-i Âmire, İst, 1916, s.10
33). "Irak Seferim", Tarih-i Askeri Encümeni tercümesi, Askeri Matbaa, İstanbul, 1921, Atase Kütüphanesi, s. 449-451

görülmektedir. Hintli askerler içinde yer alan müslümanlar da kendi din kardeşleri olan müslüman Türk askerlerine karşı burada, Çanakkale'de savaşmışlardır. Bunlardan çok az bir kısmı bunu yapmamak istemiştir ki, bunların nispeti on binde bir mesabesindedir. Fransız orduları içinde Türklere karşı savaşan Arap askerlerin durumu da bundan farklı değildir. Düşman saflarında müslüman Türklere karşı savaşan bu müslümanlar "dinden çıkmış, müslüman olmayan Türklere" karşı cephelere sevk edilmişlerdi. Gerçeği öğrendikleri zaman büyük bir öfkeye kapıldıkları, Türk birliklerine katılmak istedikleri, İngiliz ordusunda bulunan dindışlarını bunlar arasında savaşmamaya davet ettikleri anlaşılmaktadır. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivinden sağladığımız belgelerden birinde "Dersaadet'teki Hint askerlerine dağıtılmak üzere irsâl kılınan Hintçe beyannâmelerden" ⁽³⁴⁾, birinde "Müslüman Hintli efrâdın Anadolu ordusuna katılmak için Gruba (Felâh Grubu) müracaat ettiklerinden ", Erkân-ı Harbiye-i 'Umûmiye Reisi Vekili Fevzi imzasıyla Gruba gönderilen bir yazıda da "Müslüman Hintli efrâdın Anadolu'ya kaçırılmasının yerinde olacağından, kaçırılacak olanların sayısı ne kadar fazla olursa, İngilizler üzerinde menfi tesirinin de o kadar çok olacağından"⁽³⁵⁾, "Diyarbakır'da ordumuz hizmetinde bulunan Hintli müslüman subaylarında oluşturulan bir heyet tarafından İstanbul'daki Hintli askerlere dağıtılmak üzere bastırılan 2.500 adet beyannâmenin Diyarbakır'dan postaya verildiğinden" ⁽³⁶⁾, "İstanbul'da dağıtılan beyannâmelerin tesirini araştırmak üzere Hintli müslüman askerlerle temasa gelen bir kişiye bu askerler "şayet İngilizler tarafından Mustafa Kemâl Paşa'ya karşı sevk olunursanız, silahlarınızı havaya boşaltınız" emrini aldıklarını söylediklerinden"⁽³⁷⁾ bahsedilmektedir. Şüphesiz bu dönemlere ait yazışmalar buldukça yukarıdaki misallerin fazla laşacağı muhakkaktır. Aldatılan Hintli müslümanların bilahere bu durumu farkettiler zaman Türk Millî Mücadelesine kendiliklerinden bedenen ve malen katılmaya başlamaları, İslâm birliği politikasının müspet tesirlerini göstermeğe ancak etkili olarak bu tarihlerde göstermeğe başladığını görmekteyiz. Bu ilgi bütün Millî Mücadele boyunca, hatta daha sonraki yıllarda da devam edecektir. Bugün de milletlerarası münasebetlerde, iyi ve kötü günlerimizde hiç bir ön şart olmaksızın kardeş Pakistan'ın Türkiye'nin yanında olması bunun en güzel ispatıdır.

34). ATASE, D.7, A.1/7895, F.4

35). ATASE, D.7, A.1/7895, F.1/6

36). ATASE, D.7, A.1/7895, F.1/5

37). ATASE, D.7, A.1/7895, F.1/7

II. Hindistan'da İngiliz İdaresinin Sarsılması:

Hindistan'daki İngiliz idaresini temelinden sarsan olaylar sırasıyla şu şekilde gelişecektir: Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in bir İngiliz âleti olarak Osmanlı Devletine ve Türklere karşı ayaklanıp, müslümanların mukaddes şehirlerine hâkim olması üzerine müslüman aydınlarının Hindu aydınlarla aynı amaç uğrunda birleşmeleri, İngilizlerin bilhassa Pencap'ta çok şiddetli yıldırma hareketlerine girişmek suretiyle herkesi kendilerine düşman etmeleri, aynı zamanda Türklüğü yoketmek gayretine kapılarak Hindistan müslümanlarını Hindu inkılâpçılarıyla sıkı işbirliğine sevketmeleridir.

Daha önce Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devletine karşı takındığı tavır söz konusu ettiğimizden, ayrıca burada zikre değer bulmuyoruz. Müslüman aydınlar ile Hindu inkılâpçılar arasındaki yakınlaşma, İngiliz idaresinin sarsılmasında çok tesirli olmuştur. Bu yakınlaşma nasıl gerçekleşti, hangi sonuçları verdi, kısaca bu hususlara temas etmekte yarar görüyoruz.

Daha önce Hintli müslümanların Hindu egemenliği altında yaşamaktansa İngiliz idaresi altında yaşamayı tercih ettiklerini söylemiş, Birinci Dünya Savaşında İngiliz orduları içinde müslüman Türklere karşı savaştıklarını, aldatıldıklarını anladıkları zaman da bu düşüncelerinde derin farklılıkların ve değişikliklerin ortaya çıktığını ilâve etmiştik. Hindistan'ın inkılâpçıları İngiliz sömürge yönetimine karşı koymak için müslümanlarla işbirliği yapmanın faydalarını bilmektedirler ve işbirliğini sağlayacak fırsatları gözetlemektedirler. Birinci Dünya Savaşı onlara bu fırsatı yakalama imkânını verecektir.

Hintli müslümanların Birinci Dünya Savaşındaki ruh halini en iyi kavrayan ve istismar edecek olan kişi, büyük bir Hint inkılâpçısı olan Gandi olacaktır. Gandi bu işbirliğini gerçekleştirmek için bir ara Türk-Osmanlı-Hilâfet konusunu ele alacak ve Hint inkılâpçılarını bu konu ile ilgilenmeye ikna etmeğe muvaffak olacaktır. Onlar bu davaya sahip çıktiktan sonra müslüman aydınlarla düşen iş onlarla el ele vermek olacaktır. Bu işbirliği Hindistan'daki İngiliz egemenliği için ağır bir darbe olacaktır.

İslâm birliği ve cihad-ı ekber propagandalarının Hindistan'da küçük çapta da olsa hareketlenmelere, ayaklanmalara yol açtığı bilinmekle beraber, asıl tesirli olan Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşına girmiş olmasıdır. İngiltere'nin bu savaş boyunca ve sonrasında Osmanlı

Devletine ve Türklüğe karşı aldığı düşmanca tavır, Hindistan'da bir çok olaylara sebep olmuş, İngiltere'yi Hindistan'ı kaybettiren bir yola sokmuştur.

İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile savaşması Afganistan'da da bu devlet aleyhinde çalışmalara sebep olmuştur. 1914 yılının sonlarına doğru Afganistan ile sınır bölgesindeki Afgan oymakları içinde kuvvetli bir cihad propagandası ve Afgan Emiri üzerinde de İngiltere aleyhine savaşa girmesi için şiddetli bir baskı başlamıştır. Bu işleri yapanlar, cihadı ülkü edinenlerdi. Bunlar, sınırdaki oymakların ileri gelenleriyle Hindistan'dan buralara gelmiş olan İslâmcı ve inkılâpçılardan meydana geliyordu. Afgan Emirinin böyle bir savaşa giremeyeceğini daha önce görmüştük. Buna mukabil kardeşi Nasrullah'ın sözü edilen cihad erlerini fazlasıyla koruduğunu ve desteklediğini⁽³⁸⁾ belirtelim.

Burada, İslâmcı duygu ve düşüncelere sahip olan, İngiltere aleyhinde ve cihad konularında eserler yazmış olan, Hindistan müslümanlarından müderris Mevlâ Ubeydullah'ı zikretmeden geçmemek lâzımdır. Bu zatı "İpek mektupları" sebebiyle tanımaktayız. Ubeydullah, 1915 yılının Ağustos ayında Hindistan'dan "mücahidin" bölgesine oradan da Afganistan'a geçerek burada Türk ve Alman heyetleriyle görüşmelerde bulunur.

Ubeydullah'ın Hindistan'da iki yakın arkadaşı bulunmaktadır. Bunlar, Mevlana Mahmud Hasan ile Mevlana Muhammed Mian Ensari'dir. Bu iki arkadaş 1915 yılının Eylül ayında, Hacca gitmek üzere, Hindistan'dan ayrılırlar. Hicaz'a geldiklerinde, burada Osmanlı Devletinin vali ve kumandanı olarak bulunan Galip Paşa ile görüşürler. Galip Paşa'da sari ipekler üzerine yazılı bulunan cihad mektupları vardır. M.Mahmud Hasan bu mektupları validen alır ve arkadaşı Mian Ensari ile Hindistan'a ve Afganistan'a gönderir⁽³⁹⁾.

Mektuplar yerlerine vardiktan biraz sonra Kâbil'de "Geçici Hindistan Hükûmeti" kurulur, bir "Allah'ın Ordusu" teşkiline karar verilir. Teşkili kararlaştırılan ordunun genel karargâhı Medine olacak, şubeleri İstanbul, Tahran ve Kâbil'de bulunacaktır. Söz konusu ordunun baş komutanı Mevlana Mahmud Hasan'dır. Hasan, aynı zamanda Geçici Hindistan Hükûmeti Osmanlı Devleti nezdindeki temsilcisi olacaktır. Mevlâ Ubeydullah'ta bu ordunun Kâbil kolunun komutanıdır.

38). Bayur, "Hindistan Tarihi", c. III, s. 506

39). Bayur, a.g.e., s. 509

Böyle bir hükümet kurmakla, bir ordu teşkil etmekle takip edilmek istenen amaç, Afganistan'ı ve sınırlardaki Afgan oymaklarını Hindistan'a saldırtmak, Hindistan müslümanlarını ayaklandırmak ve Hindistan inkılâpçıları ile işbirliği yaparak bu ülkedeki İngiliz egemenliğini yıkmaktır.

İngiltere söz konusu mektuplardan ve tasarlanan işlerden haberdar olur. 1916 yılı Eylül ayında Galip Paşa, Aralık ayında da Meviana Mahmud Hasan, Osmanlı Devletine karşı ayaklanan ve İngiltere ile işbirliğine girişmiş olan, Şerif Hüseyin tarafından ele geçirilir ve İngilizlere teslim edilirler, böylece hareketin ileri gelenleri çalışmayacak duruma getirilmiş olurlar⁽⁴⁰⁾.

a) Kongres Partisi ve Gandhi:

Kongres Partisi, diğer adıyla "Hint Millî Kongresi" 1885 yılında kurulmuştur. Başlangıçta sadece Hint aydınlarının bir cemiyeti idi. Birinci Dünya Savaşından sonra Gandhi'nin başkanlığı altında Hindistan Hükümetine karşı şiddetli muhalefetin nüvesini teşkil etmiştir. Kongre hareketi başladığı zaman Hindistan müslümanları bu harekete katılmazlar, çünkü Hindistan Avrupaî seçimlerle idare edilecek olursa kendilerinin azınlık durumunda kalacakları düşüncesiyle bunu istemiyorlardı⁽⁴¹⁾.

b) Müslüman Cemiyeti:

Bir cemaat müslümanların görüşlerini ve menfaatlerini temsil etmek üzere 1906'da kurulmuştur. Hindistan ıslahatı söz konusu olduğu zaman, yönetiminin seçim esasına göre düzenleneceği sözleri ortada dolaşmaya başladığı sırada kurulan cemiyetin Londra'da da bir şubesi açılır. Londra şubesinin başkanlığını Emir Ali yapmaktadır. Emir Ali'nin Times'ın başmuharririne verdiği bir cevapta Türk davasına ne derecede ehemmiyet verdiği ve bu uğurda nasıl bir gayret içinde bulunduğunu daha sonra göreceğiz.

Cemiyet, Hindistan Kral naibine verdiği dilekçede, Hindistan'daki 62 milyon müslümana seçme ve seçilme hakkının sağlanması, kendilerine daha fazla mevki verilmesini ve bir müslüman üniversitesinin kurulması

40). Bayur, a.g.e., s, 509

41). Bayur, c, III, s, 383-475

gereğini ileri sürer⁽⁴²⁾.

1910 yılına kadar Hint Millî Kongresi'ne karşı İngiliz politikasını destekleyen müslümanlar, 1913 yılı başlarında yeni bir yol izlemeye karar verirler. Müslümanların bu politika değişikliğinde, Şeyh Cemalettin Efganî'nin müslümanlar arası işbirliği propagandası, Osmanlı Devleti hükümdarı Sultan II.Abdulhamid'in ve bilahere İttihad ve Terakki yönetimince takib edilen İslâm birliği politikasının, Osmanlı Devletinin 1911'de Trablusgarp için İtalya ile savaşmasının, bir yıl sonra patlak veren Balkan Savaşı sıralarında İngiltere'nin Osmanlı Devletine karşı takındığı hasmane tutumun tesirleri olduğu bir gerçektir.

Müslüman Cemiyeti, "Hinduların amaçlarının müslümanlarca benimsenmesi'ne karar verecektir ki, bu durum yakın bir gelecekte İngiliz egemenliğini fazlasıyla sarsacak bir öneme haiz idi. Cemiyet, böyle bir politika değişikliğine yöneldiği zaman, o sırada başkanı bulunan Ağa Han'ın istifasına sebep olur. Ağa Han'ın görevinden ayrılmasına sebep, kendisinin İngiliz taraftarı olmasındandır.

Müslüman Cemiyeti ile Kongres arasındaki ihtilâf giderildikten sonra, bir çok müslüman ve Hindu aydın zaman zaman ortak çalışmalar yaparak Hindistan için bir Anayasa tasarısı yapmağa koyulurlar.

Hint müslümanlarının Hilâfete bağlılıkları, yüz yıllardan beri bağımsız bir İslâm devleti idealine bağlı oluşları, kendilerinin Avrupa devletlerine öfkelerini artırıyordu. "Daha önce, 1897 Türk Yunan savaşında İngiliz politikasının Yunanistan lehine oluşu sebebiyle Hindistan müslümanlarının bir kısmının Kongres tarafına yanaştıkları, bu yüzden sınırdaki Afgan oymaklarının da Pamir'den Belucistan'a kadar hemen hemen tamamen ayaklandıkları görülmüştür⁽⁴³⁾.

Müslüman Cemiyeti, Osmanlı barış işine oldukça önem verir ve İngiltere Hükümetine kızdığı ölçüde Kongres'i destekler. Bu kızgınlık Cemiyet ile Hindu milliyetçi ve inkılâpçıları arasında İngiltere'ye karşı genel bir memnuniyetsizlik bağı teşkil ederek hepsinin İngilizlere karşı işbirliğini sağlar⁽⁴⁴⁾.

42). Arnold, I.Ans, c, V/1, s, 530

43). Arnold, I.Ans.c, V/1, s, 530

44). Bayur, c, III, s, 527

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DEVRİ TÜRKİYE HİNT MÜSLÜMANLARI MÜNASEBETLERİ

I- Birinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye:

Osmanlı Devleti, İttihad ve Terakki yönetiminin marifetiyle, girdiği Birinci Dünya Savaşından mağlup olarak çıkmıştır. Dört yıl süren bu savaşta Osmanlı Devleti sayısı yüzbinlerle ifade edilen insanını ve savaş öncesi sahip olduğu topraklarının, Anadolu müstesna, tamamını kaybetmiştir. Falih Rifka Atay'ın güzel bir benzetmesiyle "Rumeli'den Kafkasya'ya kadar uzanan bir sağmal inek"ten farklı kalmamış olan Osmanlı Devleti yere serilmiş, nesi var nesi yok yağmalanmıştır(1).

Yüzyillardır dünyada "aziz-i vakt" olan Türk milleti düşmanlar tarafından "zelif" kılınmıştır. Anadolu'nun vatan edilişinden itibaren devamlı "med"i yaşamış olan Türk milleti bu defa "cezr"i tatmış, kaynağına çekilmiş, burada da rahat bırakılmamış, öz yurdundan çıkarılmak istenmiştir. Anadolu, Avrupalılar için o kadar önemlidir ki, bütün Orta, yeni ve yakın çağlar tarihi için, Anadolu'nun Türklerden kurtarılması için yapılan savaşların tarihidir diyebiliriz. Büyük Selçuklu Devleti zamanından itibaren İslâmiyetin bayraktarlığını üstlenen, "İlâ-ı Kelimetu'llah" için her şeyini seferber eden Türk milleti, "elh-i küffâr"a karşı cihadında yalnızdı, yükselen Batı'nın karşı taarruzunda, İslâm ülkelerinin korunmasında da yanında ikinci bir müslüman millet bulunmuyordu. Buna rağmen mücadelesinde asla ye's ve fütûr göstermemiş olan Türk milleti XX. yüz yılın başında topyekûn bir istiklâl mücadelesi vermek zorunda kalmıştır. Türkiye dışında bütün İslâm ülkeleri sömürgeleştirilmiş, Türkiye de Türklerden çekip alınmak istenmiştir. Türkleri bu topraklardan kovmak veya imha suretiyle ikinci bir "Endülüs" faciasını sahnelemek isteyen Hristiyan Avrupa'ya karşı tarihin kaydedeceği şanlı bir mücadele bayrağı açılacaktır. Dört bir yandan işgal ve istilâya uğrayan Türk vatanı Anadolu, yalnızlığın en derinini bu günlerde duyacaktır. Devletsiz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türk milleti

1). Atay, "Zeytindağı", M.E.B. 1000 T.Eser, İstanbul, 1970, s. 40

Atatürk'ün ifâdesiyle "ne vakit başladığı bilinmeyen zamanlardan beri istiklâl şerefi ile yaşayan milletimiz en feci bir yokoluşla son buluyorken, esaret altına düşme tehlikesine karşı çocuklarını ayağa kalkmağa davet eden ecdâd sesi kalplerimiz içinde yükseldi ve bizi son kurtuluş cihadına davet etti. Artık ye's ve fütür günleri çok arkada kaldı"(2).

Türk Millî Mücadele hareketinin başlangıç tarihi olarak Mustafa Kemâl'in, III.Ordu Müfettişi olarak atanmasını müteakip, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı kabul edilmektedir. Buna karşılık Türk Millî Mücadele hareketinin "On Yıl Savaşları" içinde müteala edildiği de bilinmektedir. Gerçekten Türk milleti Balkan savaşlarından itibaren Mudanya Mütarekenâmesi'nin imzalandığı 11 Ekim 1922'ye kadar tam 10 yıl savunma savaşının içinde bulunmuş, bu sürenin son 4 yılını da öz yurdunun kurtarılması için kıyama kalktığı Millî Mücadele teşkil etmiştir. "Milliyetçiler ve dış yardım" konusunda Chicago Tribun Gazetesinin muhabirine bir demeç veren Millî Mücadele hareketinin önderi Mustafa Kemâl için "Türk millî mücadele hareketi bir halk hareketidir, Türkler İslâm dünyasının son bağımsız müslüman milletidir, başka yerlerdeki müslümanlar da düşmanlarımıza karşı mücadele edeceklerdir, bunlar çoğunlukla İngiliz idâresi altındadırlar. Türk milleti haçlı hareketinin son savetine maruz bulunmaktadır, Fakat İslâm dünyası öldürücü bir surette uyanmıştır. Türk millî mücadele hareketi İslâm dünyasının yardımına dayanmaktadır"(3).

A. Mondros Mütarekenâmesi ve Uygulanışı

Birinci Dünya Savaşı, Türkiye'nin de içinde bulunduğu İttifak devletlerinin mağlubiyetiyle sonuçlanmış, İtilâf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında bir ateş-kes antlaşması imzalanmıştır. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekenâmesinin hükümleri son derece ağır, Türk milletinin şeref ve haysiyetini rencide edici idi. Antlaşmadan bir kaç gün sonra, Kasım ayının ilk günlerinde İstanbul işgal edilmiş, Osmanlı Devleti hükûken olmasa bile fiilen sona ermiştir.

Mondros Mütarekenâmesi hükümleri gereğince: Boğazların müstahkem yerlerinin müttefiklerce işgaline, iç güvenliğin devam etmesi için gerekli olacak kuvvetin dışında Osmanlı ordusunun tamamının terhis

2). Atatürk, S.D., c, 1, s, 107

3). Atatürk, S.D., c, III, s, 15

edilmesine, Osmanlı Devletinin karasularında bağlantıyı sağlayacak küçük gemiler dışında Osmanlı harp gemilerinin tamamının yine Osmanlı limanlarında tutuklanmasına, Türklere bırakılan yerlerde İtilâf devletlerinin güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında, bu yerlerdeki önemli stratejik noktaların İtilâf devletleri kuvvetlerince işgal edilmesine, Osmanlı Devletine ait liman ve demir yerlerinden İtilâf kuvvetlerinin yararlanmasına ve bu gibi yerlerin İtilâf devletleriyle harp halinde bulunan devletlere kapalı bulundurulmasına, İstanbul'un İtilâf deniz kuvvetleri için bir üs olarak kullanılmasına, Toros tünellerinin işgaline, hükûmet haberleşmesi dışında telsiz, telgraf ve kabloların İtilâf devletleri tarafından kontrol edilmesine, demiryolları hatlarının tamamına İtilâf devletlerine mensup kontrol zabitlerinin memur edilmesine, terhis edilecek Osmanlı Devleti silahlı kuvvetlerine ait bilumûm silah ve nakil vasıtalarının, kullanılış tarzlarına dair verilecek talimata riayet edilmesine, Osmanlı Harp esirlerinin İtilâf devletleri nezdinde korunmasına, İtilâf devletlerine ve Ermenilere ait esirlerin, kayıtsız şartsız, İtilâf kuvvetlerine teslim edilmesine ve nihayet Osmanlı Hükûmetinin merkezî hükûmetlerle olan bütün münasebetlerinin kesilmesine karar verilmiştir(4).

Başta İngiltere olmak üzere, Fransa ve İtalya ateş-kes antlaşması imzalanmasına rağmen, antlaşma hükümlerini çiğneyerek ileri harekâta devam ederek Türklerle meskûn her yeri işgal etmişlerdir. Vakıt geçirmeden donanmalarını İstanbul'a demirleten İtilâf devletlerinden İngiltere Urfa, Antep ve Maraş'ı, Fransa Adana'yı, İtalya ise Konya'yı işgal etmiş, İngiltere ve yandaşları tarafından techiz edilmiş olan Yunanistan da 15 Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkararak işgal etmiştir.

Türk milleti gerçekten XX.yüz yılın başlarında karanlık bir döneme adımını atıyordu. İnsanlığa adaleti, insanlığı, hoşgörüyü ve hürriyeti tanıtmış olan Türk milleti bu tarihlerde, hiç te lâyıık olmadığı, haksız, adaletsiz ve insanlık dışı bir muameleye maruz bırakılmak isteniyordu. Yaşamak hakkından, bağımsızlığından, hürriyetinden yoksun kılınmak tehlikesiyle başbaşa bırakılıyordu. Büyük önder Mustafa Kemâl'in deyimiyle "İslâmın ilk yüz yılından beri şeref ve Hak din uğruna cihad eden milletimiz, tarihimizin ilk günlerinden beri, devlet ve memleket her ne zaman tehlikeye düşmüşse, kanını esirgmeden akıtmaktan çekinmeyen milletimiz bu defa muazzam vatandan arta kalan son kaleye çekilmiş, en son savunmasını yaparken hükûmet adını alan heyetler düşmanlar hesabına,

4). Erim, s, 524

düşman safları arasında ve kendi milletleri aleyhinde çalışıyorlardı"(5).

Dışarıdan, dört bir taraftan düşmanlarının amansız saldırılarına maruz kalan Türk milleti, bu tehlikeden ayrı olarak, bir de iç cephede sıkıntıya düşmüş, düşmanlarıyla işbirliğine girmiş, onlarla gaye birliği yapmış olan "ekalliyetler"le de mücadele yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Türk devletinin raiyeti, vediatullahı olarak kabul edilmiş, yüzyıllardır Türk milletinin eşsiz hoşgörüsü içinde her türlü inancında, âdetinde, hukûkunda serbest yaşamış her türlü nimete garkolmuş, vatanları için kanını dahi dökmemiş, buna karşılık nüfusça artmış, memleketinin zenginliklerini ellerine geçirmiş, hatta çok sayıda cephelerde kanlarını sebîl etmiş olan Türklerin emlaklerini dahi kapatmış olan "gayr-i müslim" azınlıklar bu çok nazik bir zamanda efendilerine ihanette tereddüt etmemişler, memleketin hemen her yerinde baş kaldırmak suretiyle Türk Milletinin imhası için emperyalist devletlerle işbirliği yapmaktan çekinmemişlerdir. Bunların işgalcilerin işine ne kadar yaradıklarını göstermesi bakımından bir örnek vermek gerekirse, İngilizlerin İstanbul'da teşkil ettikleri istihbarat teşkilatında görev alanların büyük çoğunluğunu Ermenilerin ve Rumların teşkil ettikleri görülmektedir. Başka ir ifade ile, işgalci devletlerin bu gibi işlerinde sanki kendi yurttaşları imiş gibi, azınlıklardan çok rahat olarak yararlanmaları, bunların emellerini ve maksatlarını nasıl onlarınki ile tevhid ettiklerini açıkça gösterir(6).

B- Kurtuluş Çareleri:

Memleketin içine düşürüldüğü çok tehlikeli durumu ortadan kaldırmak, Türk devletinin ebediliğini gerçekleştirmek için gerekli tedbirleri almak, ne pahasına olursa olsun bağımsızlığı korumak ve öz Türk yurdunu düşmana güzâr etmemek üzere memleketin her tarafında milliyetçi şahıslar tarafından kurtuluş çareleri tesbit edilmeğe başlanmıştır. Bu amaçla memleketin özellikle işgale uğrayan bölgelerinde, kendi mintikalarının kurtarılması istikametinde cemiyetler teşkil edilmeğe başlanmıştır ki, bunların başlıcaları Trakya-Paşaili Cemiyeti, Doğu İlleri Müdafaa-ı Hukûk-ı Milliye Cemiyeti, Trabzon Muhafaza-ı Hukûk Cemiyeti ve İzmir Redd-i İlhâk Cemiyeti idi. Bu cemiyetlerin "Müdafaa-ı Hukûk-ı Milliye" adıyla memleketin her tarafında şubeler

5). Atatürk, "Nutuk", s, 575

6) ATASE, A.1/7895, D.25, F.15/1, "İngiliz ishahbarat memurlarından bazıları", 37 kişiden ibarettir.

açtığı bilinmektedir. Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti "büyük kurtarıcımız Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerinin doğru yolu göstermesi ve öncü olmasıyla, bir yandan Türkiye'yi düşman saldırılarından kurtarıırken, öte yandan da devletimize, milletimize ve dilimize gerçek adlarını verdi ve politikamızı istibdatın ve yabancı unsurların politikasını son izlerinden kurtardı"(7).

Devletin ve milletin kurtuluşu için ortaya bir takım çareler atılmıştır ki, başlıcaları Osmanlı Devletinin varlığını koruması için İngiltere veya Amerika Birleşik Devletlerinin himayesini veya mandaterliğini talep etmek, yahut Osmanlı Devletinin taksim edileceği düşünülerek kendi başlarını kurtarmak. Bu çarelerden hiç biri memleketin bağımsızlığını sağlamaya yeterli değildi. Gerçekten de "insaf ve merhamet niyaz etmekle millet işleri, devlet işleri görülemez. Millet ve devletin şeref ve istiklâli temin edilemez. İnsaf ve merhamet dilenmek gibi bir prensip yoktur. Türk milleti, Türkiye'nin gelecek çocukları bunu bir an hatırdan çıkarmamalıdır(8).

Türk Millî Mücadelesinin öncüleri ne düşünmektedirler, ne yapmağa karar vermişlerdir, bunu bizzet Mustafa Kemâl'in ifadeleri ile vereceğiz. O, memleketin geleceği hakkındaki kararını şöyle açıklamaktadır:

"Ortada bir avuç Türkün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son mesele, bunun da taksimini sağlamaktan ibaretti. Osmanlı Devleti, onun bağımsızlığı, padişah, halife, hükûmet, bunlar, hepsi delâleti kalmamış bir takım anlamsız lafızlardan ibaretti. Nenin ve kimin masuniyeti için kimden ve ne yardım isteniyordu? O halde ciddi ve gerçek karar ne olabilirdi?

Efendiler, bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyet-i milliyeye müstenit, kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti tesis etmek. Bu kararın dayandığı en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetili, şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas ancak tam bağımsızlığa sahip olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun, bağımsızlıktan mahrum bir millet, medenî insanlık önünde uşak olmak mevkiinden daha yüksek bir muameleye liyakat kazanamaz. Yabancı bir devletin himaye ve yardımını kabul etmek, insanlık haklarından mahrumiyeti, acz ve miskinliği itiraftan başka bir şey değildir. Gerçekte bu derekeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir yabancı efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez.

7). Gökalp, s, 184

8). Atatürk, "Nutuk", s, 355

Halbuki, Türk'ün haysiyet ve şerefi ve kâbiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evlâdır. Binaenaleyh, ya istiklâl ya ölüm"(9).

C. Kuva-ı Milliye'nin Ortaya Çıkışı:

"Kuva-ı milliye"nin iki anlamı vardır. Düzenli ordular teşkil edilinceye kadar düşmanları karşılayan dağınık millî kuvvetleri, bir bütün olarak Millî Mücadeleyi gerçekleştiren maddî ve manevî güçleri ifade etmektedir.

Kuva-i milliye, isminden de anlaşıldığı gibi, Türk milletinin ta kendisidir. İstiklâlini, izzet-i nefsinin, namusunu ve şerefini kaybetmemek için bir ölüm-kalım mücadelesine atılan Türk milletinin azim, gayret, ümit ve imanının bir tezahürüdür. Kuva-ı milliye, Türk milletinin hürriyet ve istiklâli için vatanını savunmak azim ve kararında olduğunu dünya kamuoyuna ispatlamak, düşmanların Türk vatanını işgal etmelerine engel olmak, azınlık çetelerine karşı köy ve kasabaları korumak, düzenli ordunun yeniden düzenlenerek gelişmesine yardımcı olmak ve Millî Mücadeleye karşı çıkan iç ayaklanmaları bastırmak amacıyla teşkil edilmiştir. "Millî bağımsızlık davasına atılmış olan Türk milletini bu dava devam ettiği süre, bu bağımsızlığa inanan, onu gerçekleştirmek için hesapsız fedakarlığı göze alan bir ruh haleti sarıyordu ki, bu ruh haletine Kuva-ı milliye ruhu diyoruz. Kuva-ı milliye ruhu, yüksek bir olgunluk seviyesine gelmiş bir milletin bu siyasi kudretini en azemetli ve göz kamaştırıcı bir şekilde kullanılmasından başka bir şey değildir"(10).

Kuva-ı milliyenin başında bulunanlar, efeler, milisler, yöredeki subaylar, terhis sebebiyle işsiz kalan subaylar, milliyetçi mülkiye memurlarıdır. Bunlar, düşman eline geçen yerleri kurtarmak, geçmemiş olanlara da düşmanı sokmamayı amaç edinmişlerdir.

Kuva-ı milliye birimlerinin taksimatına gelince: 30-100 kişilik kuvvetler Yunan askerî birliklerine karşı birer cephe kesiminde görevlendiriliyor. Başlarında zeybekler, ya da o yöredeki ileri gelenler bulunmaktadır. "Mücahidin" adı verilen küçük cephe kesimlerine de, Birinci Dünya Savaşında tecrübe kazanmış yedek subaylar komutan olarak atanmakta, bölgelere de birer bölge komutanı tayin edilmektedir.

9). Atatürk, "Nutuk", s, 13

10). Ağaoglu, "Kuva-ı Milliye Ruhu", s,37

Kuva-ı milliye birimlerinden ilki Denizli'de teşkil edilmiştir. Denizli'deki asker-millet bütünleşmesinin meydana gelmesinde Müftü Ahmed Hulusi Efendi'nin büyük rolü olmuştur. Müftü Ahmed Hulusi Efendi Belediye önünde toplanan vatandaşlara "Her ne pahasına olursa olsun, Yunanlılara karşı koymak lâzımdır. Silah ve cephane azlığı veya yokluğu hiç bir zaman kavgaya engel olmayacaktır. Hiç bir savunma aracı olmayan bir müslüman yerden alacağı üç taşı düşmana atmak zorundadır" diyordu(11).

(Denizli'de teşkil edilen "Millî Hey'et" 6-20 Haziran 1919'da 200 kişilik müfrezeleri teşkil ederek çarpışmalara hazır duruma getirmiştir. Ayvalık'ta Yarbay Ali komutasındaki 174 kişilik birliğe 300 kadar da milis katılıyor. Balıkesir'deki 200 kişilik kuva-ı milliye de Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti tarafından kurulmuştur.

Sivas Kongresi sırasında Kuva-ı milliyenin durumu şu idi:

Ayvalık Kesiminde	: 600 kişi
Soma "	: 600 "
Akhisar "	: 1000 "
Salihli "	: 2500 kişilik gönüllü ve çoğu atlı müfrezeler.
Bozdağ-Menderes'te	: 1800 kişilik 15 müfreze

Her müfreze hafif silahlarla donatılmış, bir kısmı da makinalı tüfeklerle takviye edilmiştir. Daimî gönüllülere aylık olarak 15L. verilmiştir.)

Trakya-Paşaili'nde de sayıları 20 ila 250 arasında değişen 11 müfreze teşkil edilmiştir.

"Batı Anadolu 'Umûm Kuva-ı Milliye Komutanlığı" kurularak, milis kuvvetlerinin tamamının bu komutanlık emir ve komutası altında birleştirilmesi cihetine gidilmiş, Ali Fuad Paşa da bu komutanlığa tayin edilmiştir. Daha sonra Albay Refet Bele tarafından Batı Anadolu'daki milis kuvvetleri 23. ve 57. tümenleri sevk ve idaresinde birleştirilerek kendilerine ilk düzenli yön verilmiş olur(12).

11). "Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi", c, IV, ks, I, s, 106, Ankara, 1984

12). T.S.K. Tarihi, c, IV, ks, I, s, 113, 119

Batı cephesi ordu komutanlığı kurulduktan sonra, bir buçuk yıldan beri direniş hareketini sürdüren kuva-ı milliye teşkilatı 15 Aralık 1920'de lağvedilmiştir. Millî ordu, diğer bir ifadeyle düzenli Türk ordusu teşkil edilirken, biri kadro halindeki kıtaların mevcutlarının tamamlanması, ikincisi millî müfrezelerin askerî kıtalar haline getirilmesi gibi başlıca iki usul kullanılmıştır.

Vatanın güneyinde ve diğer yerlerinde kuva-ı milliye teşkil etme görevi ve idaresi Müdafaa-ı hukûk cemiyetlerine verilmiştir. Çok önemli görev yüklenmiş olan söz konusu cemiyetlerin gelirleri, üyelerin ve vatandaşların yapmış olduğu nakdî yardımlardan ibaretti.

Kuva-ı milliye, yalnız Batı ve Güney cephelerini içine alan bölgelerde değil, hemen hemen düşman işgali veya kontrolü altına girmiş bulunan bütün Anadolu topraklarında teşkilatlanmış ve faaliyet göstermiştir. Bunlar arasında Karadeniz kıyıları, tekmil memleket içi, Eskişehir, Kütahya, Afyon, Uşak, Konya ve Ankara bölgeleri yer almaktadır.

Karadeniz kıyılarındaki kuva-ı milliye mevcudu:

Hopa-Pazar-Çayeli-Rize ve Of bölgesinde:	5000 kişilik Binbaşı Bekir Grubu.
Sürmene-Trabzon-Hamsiköyü-Gümüşhane-Torul-Şiran-Kelkit bölgelerinde:	3.500 kişilik Binbaşı Vehbi Grubu.
Giresun Bölgesinde :	3.000 kişilik Alparşan Grubu.

Düzensiz birlikleri teşkil eden kuva-ı milliyenin yararlarını göstererek bu konuya son vermek istiyorum.

Millî Mücadele için yapılan davete ilk uyanlar, millet adına silahlananlar ve düşmana karşı koyanlar bunlardır. Nüfuzlu kişi ve kuruluşların Millî Mücadele yanında yeralmalarını, Millî Mücadele için mal ve can fedakârlığının yaygınlaştırılmasını sağladılar. Muhalifleri susturmak ve etkisiz hale getirmekte kuva-ı milliyeciliğin en ateşli yandaşı oldular. Millî Mücadele öncesinde halkın mal ve can güvenliklerini zedelerlerken, şimdi aynı insanların mal ve can güvenliklerini sağlar oldular. Cephe gerisinde sahra jandarma görev ve hizmetlerini yüklediler.

Düşman ordularının harekât ve muharebelerinde, onların arkalarını ve ulaşımını sabote ettiler. Yabancı hayranlığına kendini kaptıran çıkarıcı gâfil kimseleri bu olumsuz hareketlerinden caydırma işinde etkili oldular. Zaman zaman orduda baş gösteren kaçma olaylarına karışan erlerin yeniden kıtalarına dönmelerini sağladılar⁽¹³⁾.

II- İngiltere'nin Türkiye'ye Karşı Politikası Ve Türkiye'nin İşgaline Hindistan Müslümanlarının Tepkileri

A - İngiltere'nin Türkiye'ye Karşı Politikası:

İngiltere, diğer bir adıyla "Büyük Britanya İmparatorluğu" dünyada tarihin kaydettiği en büyük imparatorluktur. İrk nokta-ı nazarından bu muazzam imparatorluğu ikiye ayırabiliriz: Birincisi Anglo Saksonlar ile çeşitli Avrupa ırklarıyla meskûn bulunan kısımlar, ikincisi de Afrika'lı ve Asya'lı kavimlerin sâkin buldukları kısımlar. Zamanın ilerlemesiyle bu imparatorluk büyüdükçe İngilizler birinci kısma daha fazla imtiyazlar vererek ikinci kısmı kendi hesaplarına işletmek, istismar politikasını takip ettiler. Milletler kendi geleceklerini takdir etmedikçe, haklarını ve vazifelerini hakkıyla idrak edip te ciddi şekilde düşünmedikçe İngiltere bu politikasını kolayca takip eder, onları istediği gibi sevk ve idare edebilirdi.

İngiltere, bir taraftan Birinci Dünya Savaşının doğurduğu bir takım hadiseler, diğer taraftan yeni yeni zaptettiği arazi, sömürge haline koymak istediği memleketler o büyük imparatorluğun ihtiva ettiği sömürgeler arasında böyle bir birine zıt durumlar meydana gelirdi ki, artık eski ahengi devam ettirmege imkân kalmadı. Bu kadar büyük genişlik artık onların çıkarlarını birleştiremeyecek bir hal ortaya çıkarmıştır. Meselâ, bugün Hicaz'da takip ettiği politika Necid'te takip ettiği politikadan tamamen ayrıdır. Hicaz'ı takviye etmekle ibn-i Suud'u zayıflatmış oluyor, ibn-i Suud'u takviye edince Hicaz'ı zayıflatmış oluyor⁽¹⁴⁾.

İngiltere'nin genel amacı, Osmanlı Devletinin yıkılmasıdır. Çünkü Osmanlı Devleti İngiltere'nin Ortadoğu'daki durumu ile Hindistan'daki güvenliği için tek engeldi. Savaş sonrası sömürgelerde başlayan bağımsızlık hareketleri İngiltere'yi rahatsız etmekte, Rusya'daki yeni rejimin bu

13). T.S.K. Tarihi, c, IV, ks, I, s, 126

14). Sebîlü'r-reşâd: c, XIX, sayı, 489, s, 231

hareketlere destek vermesi İngiltereyi, bir taraftan Rusya'yı tecrit etmek, diğer taraftan da Türkiye'yi ezmeğe sevk ediyordu. İngiltere, mütareke hükümlerini dilediği gibi tatbik etmekten ayrı olarak, Türkiye'nin doğusunda bağımsız bir Ermenistan, güney-doğusunda yine bağımsız bir Kürdistan kurma işini de üzerine almış görünmektedir. Ermenistan'ın mandaterliğini Amerika Birleşik Devletlerine bırakmak isteyen İngiltere Kürdistan'ın mandaterliğini bizzat üzerine almayı düşünmektedir⁽¹⁵⁾.

İngiltere, Türkleri kendi ülkelerinde ezmeğe için İngiliz askerini Türkiye'ye yollamak yerine "Büyük Yunanistan" ideali peşinde olan Venizelos'u âlet olarak kullanmak suretiyle Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı kayıtsız şartsız desteklenmesini tercih edecektir. İngiltere başkanı Lloyd George, Yunanlıların Doğu Akdenizde yükselmekte olan, nüfusu hızla artan, iyi asker çıkararak, zeki, enerjik, iyi bir denizci millet olduğuna inanıyordu. Süveyş Kanalı'ndan Uzak-Doğu'ya ve Avustralya'ya kadar uzanan Britanya imparatorluk yolu üzerindeki Ege adalarının önemi ortadaydı. İngiltere Başbakanı üstün vasıflarına inandığı Yunanlıların bölgedeki etkinliklerinin kısa zamanda daha da artacağı inancındaydı⁽¹⁶⁾.

İngiltere'ye göre Türkler dünyada en kötü idare edilen bir millet olduğu kadar aynı zamanda "caliban" bir millettir de. Eğitilmeye muhtaç, yarı vahşi insan topluluğu olan Türklerin iyi idare edilmesi, eğitimleri için İngilizler bu topraklara gelmek istiyorlar. Çanakkale'ye gelişleri bu sebepten kaynaklanıyordu.

Birinci Dünya Savaşının devam ettiği zaman içinde Wilson Prensiplerinin ateşli savunucusu olan İngiltere, mütarekeyi takip eden aylarda o prensipleri sonuçsuz kılmak için elinden geleni yapmaktan çekinmemiştir. Bu durumun ilk neticesi olarak Mısır meselesi İngiltere'nin karşısına çıktı. Esasen önemli olan bu meselenin mütarekeyi müteakip ortaya çıkması başka bir öneme de haizdi. Çünkü, bu hareket genel savaşın mahkûm milletler üzerinde ortaya çıkardığı tesiri bilfiil göstermiştir. Nazari olarak kuvvede bulunan millî varlık, millî bağımsızlık kavramları tatbik alanına çıkmıştır.

İngiltere'nin kat'i biçimde istila etmek istediği İran adı geçen anlaşmayı reddettiler ve onu takiben de Afganlılar İngilizlere harp ilân ederek bağımsızlıklarını kazandılar. Sonra yeniden aldattıkları Filistin ve

15). Kürkcüoğlu, s, 68

16). Kürkcüoğlu, s, 72

Irak ahalisi İngilizlerin desiselerini pek çabuk anlayarak onların elinden kurtulmak için ayaklanmaya kadar ellerinden gelen her vasıtaya başvurmadan geri kalmadılar⁽¹⁷⁾.

Hindistan'a gelince, harp zamanında İngilizlere oldukça yardım eden, onların vaatlerine kanarak arkalarından sürüklenen, hatta dindaşlarına karşı savaşan Hintliler, İngiltere'nin gerçek maksatlarını görür görmez önce protesto ettiler, onun bir sonuç vermediğini anlayınca da derhal maddi vasıtalara baş vurmaya gecikmediler. Diyebiliriz ki, Hindistan Türk Millî Mücadele hareketinin başlarında tam bir kıyam halindedir. Diğer taraftan İngiltere Birinci Dünya Savaşında yardımlarını sağlamak için gerek işçilere, gerekse muhtariyete haiz olan sömürgelerinde gösterdiği olağanüstü olumlu tavır ve hareketlerini harpten sonra değiştirmiş, bu da onların tepkilerine sebep olmuştur. İşçiler ve sömürgeler ahalisi Birinci Dünya Savaşı fırsatıyla elde ettikleri imtiyazlardan vazgeçmek şöyle dursun, onlardan daha çok bir takım isteklerde bulundular. Hindularla müslümanların birleşmesi İngiltere'yi Hindistan'da tam bir çıkmaza sokmuştur. Buna rağmen "İngiliz sömürge makinası çok ustalıklı kurulmuş ve iyi işlemektedir. İngiliz İmparatorluğu uğruna milyonlarca Hintliyi Birinci Dünya Savaşında cephelere sürmüş ve bunun için her şeyi yapmış, hatta Çanakkale'ye getirdiği Hintli müslüman askerlere (Almanlar Halifeyi esir aldı, onu kurtaracaksınız) aldatmacasına bile sapmıştır"⁽¹⁸⁾.

B - İngiltere İçin Hindistan'ın Önemi:

Hindistan, İngiltere için o kadar önemlidir ki, Cebel-i Tarık, Malta, Kıbrıs, Mısır ve Süveyş Kanalı ile Aden Hindistan'a giden yolun en önemli merkezleri olduğu için birer vesile ile zapt olunmuştur. Napolyon zamanından itibaren İngiltere ile Fransa arasındaki ihtilâflar, ittifak anlaşması imzalanıncaya kadar, doğrudan veya dolaylı olarak hep Hindistan yüzünden ortaya çıkmıştır. 1907 itilâfına kadar Rusya'ya karşı izlediği politika, önce Türkiye'yi, sonra da Japonya'ya ona karşı kullanmak idi. Bu da Hindistan'ı tehlikeden kurtarmak için seçilmiş bir politika idi. İngiltere'nin Türkiye'ye karşı yaptığı kötülüklerin, izlemiş olduğu kötü politikanın bütün sırrı Hilâfetin nüfuzu yüzünden Hindistan'ın tehlikede kalmasıdır.

Hindistan bir ülke olmaktan öte bir dünyadır denilebilir. 350 milyon

17). Sebîlü'r-reşâd: c, XIX, s, 231

18). Göze, Tercüman, 26.4.1988, no:9

nüfusu içine alan bir kıtadır. Hindistan, Çin'den sonra genişlik, servet ve nüfus çokluğu itibarıyla Asya'da ikinci gelir. Hindistan İngiltere'nin elinde kaldıkça, erkek, kadın, genç, ihtiyar her İngiliz 10.000 insana hükmetmekte ve kendisini küçük bir mabud telakki etmektedir. Hürriyete, insaniyete, adalete karşı en büyük cinayet, bu kıtanın yabancı bir hükümet tarafından teshîr olunmasıdır. Bugün İngiltere'de tatbik edilmekte olan "asker alma kanunu" Hindistan'da uygulanacak olsa, 73.818.000, yaklaşık 74 milyon asker çıkarabilir.

"Hindistan ahalisi bir taraftan yabancı sultanı ve hakimiyetine boyun eğmek, diğer taraftan müslüman milletlerin esaret altına düşmelerine sebep olmak dolayısıyla iki kat günah işlemiş oluyorlar. Maatteessüf bu biçare Hint askerleri Fransa'da, Çanakkale'de, Filistin ve Irak'ta kendi cellatlarının fetihçi emellerine hizmetle bir çok kan döktüler ve hâla da döküyorlar. Bundan feci bir hal tasavvur olunamaz. Bununla beraber Hintliler bu gerçeği idrak etmişlerdir, fakat ne çare ki, ellerinde silah yok, siyasi teşkilatları henüz intizam altına alınmış değildir. Böyle iken yine orada isyanlar çıkıyor, İngilizleri bir hayli meşgul ediyorlar. Son derece zulüm ve esaret altında bulunan Hindistan ahalisi bugün adeta bir barut deposu gibi küçük bir kıvılcımla tutuşmaya ve İngilizleri mahvetmeğe hazır hale gelmiştir. Bu tehlikeyi takdir eden İngiltere, hem çok sayıda Hintliyi silah altına almıyor, hem de 150 yıldan beri uygulamakta olduğu mutlakiyetçi hükümet şeklini değiştiriyordu. Böylece onları bir süre daha uyutturacak maddeler zerketmek niyetiyle bazı yetkiler veriyor, fakat ne yaparsa yapsın geç kalmıştır"⁽¹⁹⁾.

C - Türkiye'nin İşgaline Karşı Hint Müslümanlarının Tepkileri:

Türkiye'nin geleceği hakkında İngiltere Devletinin şimdiden dikkatini çekmek için Londra'da bulunan Hindistan liderleri tarafından İngiltere Dış İşleri Bakanı Lord Gürzon'a beş maddelik önemli bir muhtıra takdim edilerek, Türkiye'nin şimdiki ve gelecekteki menfaatlerinden, özellikle başkent İstanbul'un Türklerin ve müslümanların elinde kalması gereği ayrıntılı olarak ve oldukça dikkatli bir şekilde söz konusu edilmiştir.

Muhtıranın, o zaman İngiltere Kralının müşavirlerinden olan Seyyit Emir Ali tarafından kaleme alındığı anlaşılmaktadır⁽²⁰⁾.

19). Sebîlü'r-reşâd: c, XV, s, 28, 29

20). "İngiliz ve Hint Belgeleriyle Hilâfet Meselesi"ni yazan Mim Kemâl

Yukarıda adı geçen Seyyit Emir Ali, Trablusgarp ve Balkan savaşları sırasında maddî ve manevî olarak Türkiye müslümanlarına büyük yardımda bulunduktan başka, kalemiyle de çok kıymetli müdafaalarda bulunmuştur. Türkiye'ye karşı açılan savaşların meşru bir sebebe dayanmadığını, Bulgarlar tarafından Rumeli müslüman ahalisi için icra edilen gaddarca, vahşice ve hunharca zulümler hakkında çok sayıda kitaplar ve risaleler yazmak suretiyle insanlık ve medeniyet dünyası nezdinde protestolarda bulunmuş ve Avrupa Türkiye'sindeki müslümanların mağduriyetlerini ince ve acı bir dille tasvir etmiştir.

Hindistan müslümanları tarafından İngiltere Hükûmetine takdim edilen muhtıra "Dayly Telgraph" Gazetesinin 21 Ocak 1919 tarihli nüshasında yayınlanmış, 20 Şubat 1919 tarihli Sebîlü'r-reşâd'ta aynen tercüme edilmek suretiyle de yayınlanmıştır. Türkiye'nin geleceği ile ilgili olan muhtıranın bir nüshası da Başvekile gönderilmiş, buradan muhtıranın geldiğine dair cevabi bir mektup alınmıştır. İngiltere Başvükilinden gelen cevabi yazıda "Türkiye meselesinin sadece barış konferansı tarafından halledilebileceği, konferansta bütün ırklara ati hakların ve emellerin tamamen dikkate alınacağı" belirtilmektedir⁽²¹⁾.

Muhtırayı basına dağıtan İsfehani'nin basın temsilcilerine karşı yaptığı konuşmada İngiltere'nin müslüman teb'asının Türkiye meselesi ile yakından ilgili oldukları, Avrupa'nın güney-doğusunda oturan bazı milletlerin İngiltere'nin ve müttefiklerinin kamuoylarının eğilim ve kararlarına tesirde bulunarak Türkiye'nin parçalanmasını sağlamak maksadıyla vasıtalı olarak sarfettikleri çalışmayı büyük bir hayret ve üzüntü ile takip ettikleri anlaşılmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus, İngiltere'nin doğrudan doğruya itham edilmemesi, adeta olanlardan sorumsuz tutulması gibi ifadelerin kullanılmış olmasıdır. Muhtırayı kaleme alanların amacı gerçekten Öke'nin çok isabetli olarak yaptığı tesbite göre "bu ısrarlı davranışlarıyla Türklerin ve Hindistan'daki müslümanların gözüne girmek onların itimatlarını kazanarak İngiltere ve dünya kamuoyunda Türk-Hint hissiyatının tercümanı olma intibasını yaratmaktı"⁽²²⁾.

Öke, Emir Ali'nin Ağa Han gibi İngilizlerin adamı olduğunu, Türkiye'nin çıkarının Britanya ile dost olduğu temasını işlediğini bildirmektedir(Tercüman, 18.4.1987, no, 10).

21). Sebîlü'r-reşâd, c, XVI, s, 27

22). Öke, a.g.e., no:10

Her ne olursa olsun kaleme alınan ve İngiltere Dış İşlerine sunulan bir örneği de Başbakanlığı verilen muhtıra örneği şu şekildedir:

Dış İşleri Bakanının yüksek huzurlarına,

Efendim,

1) Kral hazretlerinin aşağıda imza konmuş müslüman uyrukları olan bizler, gazetelerin son zamanlarda İstanbul'un geleceğine dair çeşitli resmî olmayan merkezlerden yayınladıkları düşünceleri Büyük bir dikkat ve endişe ile okuduk. Bu fikirler, İstanbul'da Türklerin çok üstün bir unsur olmalarına rağmen, İstanbul'u şimdiki sahiplerinden alıp, bir Hristiyan millet veya devletine vermek veya milletlerarası kontrol altına koymak gayesini hedef seçmektedirler. Şurasını zaman geçirmeksizin açıklamayı bir görev sayarız ki, böyle bir hareket tarzı, müttefik devletlere ait savaş gayelerinin birincisi olan milliyet esas meselesinin doğrudan doğruya menafii olmakla beraber, yalnız Hindistan müslümanları arasında değil, bütün dünya müslümanları arasında büyük bir hoşnutsuzluk doğuracaktır.

2) Dört yüz yıldan beri İstanbul pek çok değişmiştir ve bugün her yönden bir müslüman şehri olmuştur. Her tarafı müslüman müesseseleriyle ve İslâm dinine ait âbidelerle doludur. Ahalisinin çoğunluğu ırk itibariyle Türk ve din itibariyle müslümandır. Bu yönler geçenlerde Avam Kamarasında açık bir dille itiraf edilmiştir.

3) İngiltere Başvekilinin, Türk milletinin Türklerle meskûn arazideki hâkimiyetine zerre kadar hâle gelmeyeceği ve İstanbul'un Türk başkenti kalacağı hakkında kısa bir zaman önce kat'î şekilde söylediği sözler, Hindistan'da ve diğer taraflarda bulunan müslümanlar üzerinde oldukça tatmin edici tesirler bırakmıştı. Biz şurasına eminiz ki, bu unutulmayan açıklamanın esasında zerre kadar sapma olması durumunda tehlikeli bir hoşnutsuzluk doğacaktır.

İngiliz imparatorluğunu savunmak için kanını döken veya ellerindeki araçlarla yardımda bulunan müslümanlar, bağımsızlık ve millî birlik esasının diğer Avrupa milletleri hakkında olduğu gibi, Türkiye hakkında da uygulanışını kontrol etmeğe yetkili görürler. Başka bir yolda bir hareket tarzı seçilecek olursa, müslümanlar arasında şu esef verici düşünce doğacaktır ki, İslâm dünyasının büyük bir kısmının müttefiklere katılmasını ve onlarla işbirliğini davet edici olan yüksek emeller ve büyük presnipler sırf müslüman olduğu için Türkiye hakkında tatbik yeri bulmamıştır. Bununla beraber biz şurasına inanmaktayız ki, bâtil bir dinî ve ırkî düşmanlık yüzünden müslüman milletlerin i'tilâf devletlerinin iyi

niyeti hakkındaki güvenini sarsmasına yer bırakmayacak ve bütün önemli dünya meseleleri hakkaniyet, eşitlik kaidesine ve İngiltere Başvekili ve Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı tarafından ilân edilen bağımsızlık ve millî birlik esasına dayanılarak çözümlenecektir.

4) Asya'da asıl Suriye'nin kuzey sınırından Adalar denizine, Karadeniz'e ve Azerbaycan'a kadar varan arazide mevcut 19 ilâ 20 milyon müslüman, bazı mıntikalarda kâmil ve bazı mıntikalarda çoğunluk itibariyle ırken Türk, dinen müslümandır. Trakya'da da aynı şartlar mevcuttur. Burada ahali de çoğunluk itibariyle Türktür. Bütün bu arazinin başkenti olan İstanbul şehri ile beraber, Başvekilin açıklaması gereğince Türklerin elinde bırakılmasını tam bir saygı ile istirham ederiz. Şurasını da istirham ederiz ki, her milletin kendi kendini idare etmesi ve kendi mukadderatına hâkim olması hakkında müttefik devletler tarafından ısrarlı bir biçimde ilân edilen ve milliyete dayanan Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında eşit biçimde takbik imkânı bulsun. Biz Türk milleti için yeni bir durum istemiyoruz. Bizim isteğimiz, Türk milletinin sahip olduğu ve oturmakta bulunduğu araziye eskisi gibi hâkim kalmasından ibarettir.

5) Türkiye'nin diğer vilayetleri hakkında şimdilik hiç bir fikir açıklamak arzusunda değiliz. Yalnız şurasını isteriz ki, Ermeni meselesi ne şekilde çözümlenirse çözümlensin, bu taraflarda oturmakta bulunan müslüman ahalinin hakları gözönüne alınsın ve kendileri takibattan korunsun. Doğu Avrupa'da cereyan eden haller ispat etmişirki, az bir derecede ileri topluluklar için ortaya çıkan ırkî çekişmeler her iki taraftan barbarlıklar yapılmasına mucip olmaktadır. Dili daha çabuk olan taraf ortaya atılarak ma'sumiyetini iddia eder ve diğer tarafın tahrikle zulümler yaptığını söyler. Ermeni meselesi çözümlenirken sayıca çok fazla olan müslüman ahalinin hukûkunun gayr-i müslimlerin hukûku derecesinde ehemmiyetle telakki olunacağına itimatımız vardır⁽²³⁾.

I. Hindistan Müslümanları ve Hilâfet Meselesi :

Bu mesele hakkındaki bilgilerimiz Delhi'den Times Gazetesine yazılan 20 Ocak 1919 tarihli ve o günlerde toplantı halinde bulunan "Hindistan Millî Kongresi"ndeki müzakereler ve münakaşalar hakkında ayrıntılı bilgiler veren bir mektuptan anlaşılmaktadır. Mektupta Hint müslümanlarının "Hilâfet-i İslâmiye" meselesi hakkında anlayışları ve

23). Sebülü'r-reşâd: c, XVI, s, 28

bakış noktaları izah edilmektedir. Buna göre: Kongrede yapılan en ateşli ve heyecanlı konuşmalar "İttihad-ı İslâm Cemiyeti"nin oturumlarında söylenenler olmuştur. Türkiye'nin toprak bütünlüğünün asla ihlâl edilmeyeceği bir politikanın İngiltere tarafından takip edilmesi, Kudüs-i Şerif'in tekrar Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına konulmasını isteyen nutuklar verilmiştir ki, bunlar, Hint müslümanlarının bugün tek büyük İslâm Devleti olarak bâki kalan Türkiye'nin varlığının devamı ile müslümanların halifesinin unvan ve sıfatının Osmanlı padişahlarında ibkası lehindeki hissiyatların kuvvet ve şiddetini göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Türkiye'nin bir kaç ufak hükûmete ayrılması, Osmanlı Saltanat makamının ufak bir hükümdarlık makamı basamağına indirmek ihtimalleri Hint müslümanlarınca büyük bir endişe ile dikkate alınmaktadır.

Hint müslümanlarının Türkiye'ye karşı aldıkları ve takip ettikleri durum, akıl ve mantığa değil, derin dini inançlara ve ateşli duygulara dayanmaktadır. Onlar, Türkiye'nin savaşa katılmasını doğuran hallere ve zor şartlara, bir de Ermeniler gibi kavimlere gösterilen kötü muameleleri gözününe almamaktadırlar. Hint müslümanları, en zor şartlarda bile kendisine sadık kaldıkları İngiltere'nin dünya nizamını yeniden tanzim işini kolaylaştırmasını, Hilâfet meselesinin çözümünü müslümanlara bırakmasını, mübarek makamlar üzerindeki hakkın bütün İslâm topluluğunca tanınan bir Halifeye ait olduğunu tasdik ve teslim etmesini ümit etmekte ve beklemektedirler⁽²⁴⁾.

22 Mart 1919 tarihli Dayly Telgraph Gazetesinde İngiltere'de bulunan Hintli müslüman liderlerinin İngiltere Dış İşleri Bakanlığına sundukları ikinci bir muhtıradan, daha önceki muhtıradan yer almayan hususlara değinilmektedir. Bu hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

a) Paris barış konferansında açıklanan isteklerden daha önce haberdar olmadığımız için adı geçen kısımların müttefik devletlerin ve ortaklarından birinin himayesinde olarak muhtar hükümetler şekline döndürüleceğini şimdi öğrenmiş bulunuyoruz. İslâm dünyasına ait önemli meseleler hakkında İngiltere'nin İslâm uyruğunun düşüncelerini barış konferansına bildirmek üzere konferansta İslâm temsilcileri olmadığından düşüncelerimizi İngiliz hükûmetine, müttefik devletlere ve ortaklarına bildirmek için meşrû usule uygun bir tarzda mürcaatla düşüncelerimizi bu muhtıra ile arz etmeğe cesaret ediyoruz.

24). Sebülür-reşâd: c, XVI, s, 44

b) Yeni barışın, şimdiye kadar Asya'daki karışıklıktan ve kötü idareden, ekonomik ve siyasi istila maksadıyla yararlanmış olan iki imparatorluğa benzemeyerek Batı ve Ortaasya'da barış ilerlemesini devamlı olarak sağlayacağını ümit ederiz.

c) Türkiye'nin işgal edile vilayetlerinde ve Ermenistan'da bir birleşmiş milletler koruması altında bağımsız idareler teşkili tasavvurunu iyi karşılıyoruz, ancak, bunların Türkiye'den tamamen ayrılmasına şiddetli karşıyız. Bu konudaki düşüncelerimiz duygulara dayalı değildir. Amelî ve siyasi bakış açılarına dayanmaktadır. Bu sebeplerin İngiliz hükûmeti ile müttefik devletler ve ortaklarının dikkatlerini çekmeye cidden şayan olduğuna zannederiz. Yalnız Hindistan müslüman ahalisi değil, Afganlılarda, hudut kabilelerinde ki, bunlar Hint ordusunda İslâm unsurunu esasını teşkil etmektedir, Türkiye'nin taksimi aleyhinde, Türkiye'nin nüfuz ve itibarının korunması lehinde pek derin duygular olduğunun delilleri gittikçe artıyor.

d) Geleceği söz konusu olan vilayetler Türkiye'den kat'i biçimde ayrıldığı durumda bunun bir adaletsizlik doğuracağından korkarız.

e) Her halde teşkili tasavvur edilen bu yeni muhtar hükümetlerin Osmanlı hükümdarının Halife sıfatıyla mevcut manevi hâkimiyetinden ayrılmaması lüzumunu kesinlikle iddia ederiz. Bu maruzatımız, önce Batı Asya'nın barış ilerlemeleri hakkındaki arzumuza, ikinci olarak Krallık hükümetinin İngiliz imparatorluğunun genel nüfusunun dörtte birini teşkil eden müslümanların meşru hayatını ve emellerini imkan dairesinde uygulamaya gayret etmesi gerektiği hakkındaki kanaatimize dayanmaktadır.

f) Yüce şeriat gereğince yeni bir hükümdarın Halife tarafından tayini, onun mevkiini teb'asının mazarında meşrû ve aleyhinde meydana gelecek her türlü kıyama gayr-i meşrû kılar ve İslâm dünyasında ona bir manevi nüfuz verir ve onu ele geçirilmesi mümkün olmayan bir mevkiye yükseltir. İşte bu sebeptendir ki, Hindistan'ın müslüman hükümdarları kendilerini Batının sünnilerinden ayırmış olan Şia imparatorluğunun ortaya çıkmasından önce Halifeye müracaatla, onun tarafından tayin olunurlardı. Binaenaleyh, bizim fikrimizce barış konferansı İslâm hükümdarına yani Halifeye yeni teşkil olunacak muhtar hükümetler reislerinin tahta geçmelerine usûlen onları nasbetmek yetkisini verirse, yalnız müslümanların duygularına riayet etmiş olacak değildir. Ayrıca bu memleketlerin ahalisi arasında barış ve sakinliğin korunması, barışın gelişmesi için teminat ta olacaktır. Aksi durum, bu yeni hükümetlerin Osmanlı Devleti'nden hem cismani hem de ruhani açıdan ayrılması demek olacaktır ve bu da fikrimizce sonu gelmez bir karışıklığı çıkaracaktır.

g) Filistin'de bir Musevi hükümetinin teşkil konusunda şunu açıklamak isteriz ki, barış konferansı Filistin'i bir muhtar hükümet haline dönüştürmek istiyorsa, bu hükümet her ne şekilde alırsa alsın, müslüman olmayan bir hükümdarın idaresi altına konulduğu durumda bütün İslâm dünyası buna öfke duyacaktır. Kudüs'e saygı, İslâm dini ve İslâm dini gelenekleri ile ortak olduktan başka, 14 yüz yıldan beri memleket İslâm dinine ait eserler ve hatıralar ile dolmuştur. Bu memleketi bir Musevî hükümeti haline getirmek veya bir Musevi hükümdarının idaresi altına koymak İslâm duygularına çok acılar verecektir. Her şeyden önce, Filistin ahalisinin yedide biri musevidir. Musevilerin müslüman hükümdarların idaresi altında, müslüman vatandaşlarıyla çok dostane bir şekilde yaşayabildikleri ve hatta şimdi bile bir çok Avrupa devletleri tarafından kendilerine verilen müstesna iznin aynısına müslüman hükümetlerinde mazhar oldukları tarihle sabittir.

h) Özet olarak, yeni Ermenistan hükümetinin şekli tayin edildiği zaman, adı geçen hükümet dahilinde oturan ve bir çok yerlerde yoğun kitleler halinde çoğunluğu teşkil eden müslüman ahalinin haklarının, çıkarlarının, dini müesseseleriyle ibadet yerlerinin korumuş olması ve her türlü baskıdan koruma altına alınarak bütün mülkî haklar ve ayrıcalıklarda müslüman olmayan ahali ile eşit tutulması gerektiği Kralliyet hükümeti ve barış konferansına bir daha arz ve açıklanmıştır⁽²⁵⁾.

Sebülü'r-reşâd'ın 5 Haziran 1919 tarihli nüshasında çıkan bir yazıda "Osmanlı Devleti ile İslâm Dünyası" başlığı altında Hindistan müslümanlarının mukadderatımız hakkında verilen kararlara tepki gösterdiklerinden bahisle şöyle denilmektedir: "İslâm dünyasının en büyük diyarından olan Hindistan müslümanları, meşru haklarımızı öyle bir kuvvete dayanarak savunuyorlar ki, şimdiye kadar bu kuvveti hesaba katmamak âdetti, işte şimdi bu büyük kuvvet kendisini Avrupa'ya pek yakından tanıtıyor. Bu tanışmanın hakkımızda hayırlı olacağı şüphesizdir ve bunun kesin tesirlerini pek yakından göreceğimize eminiz. Hindistan müslümanları devletimizin bağımsızlık ve bütünlüğünü savunuyordu. Osmanlı devletini parçalamak esası üzerine değil, Osmanlı Devletini teşkil eden iki İslâm toplumunun Türk ve Arabın bağımsızlık ve hürriyet gelişmesine sahip olmakla beraber, birbirine bağlı olarak ve halifelik

25). Sebülü'r-reşâd: c, XVI, s, 159, 160. Muhrıranın altında Ağa Han'ın,

Emir Ali'nin, İsfehani'nin Mirza Beğ'in ve Hoca Kemalettin'in imzaları bulunmaktadır.

nüfuzunu takviye ederek yaşamak esasına dayanarak mülki bütünlüğümüzü ve bağımsızlığımızı kurtarmak için çalışıyorlar. Hindistan müslümanlarının düşündükleri budur"⁽²⁶⁾.

İslâm dünyasının yardımları konusunda Roma'da yayınlanan ve yarı resmî Tribune Gazetesinin Paris özel muhabiri tarafından 20 Mayıs 1919 tarihi ile gönderilen ve adı geçen gazetenin 21 Mayıs 1919 tarihli nüshasında yayınlanan ayrıntılı telgrafnamede şöyle denilmektedir: "Dün Mösyö Orlando rahatsız olduğu için Dörtler Melisindeki yerini Mösyö Sonino işgal etmiştir. Dün araştırılan ve tartışılan başlıca mesele "Türkiye Meselesi" idi.

Bugün adı geçen mesele hakkında açık bir fikir edinmek için önceye dönmek gerekmektedir. Müttefiklerin Osmanlı Devleti hakkındaki tesviye hali çok değişiklikler geçirmiştir. 1915 ve 1916 yıllarında imza edilen itilâflarda kararlaştırılan hususlar, Türkiye'den Türk olmayan kavimlerin ayrılmasıyla geri kalan kısmını bırakmak maksadına yönelik idi. Bu itilâflara göre Suriye, Irak, Arabistan, İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri himayesi altına geçiyordu. Sonra İzmir ve Antalya vilayetleri İtalya'ya ayrıldı. Bilahere Rusya'nın çökmesini, dağılmasını müteakip İngiltere tarafından gerek Fransa, gerek İtalya ile imzalanan itilâfların geçerli ve yürürlükte olacağına dair ileriye sürülen teori ve konferans tarafından bir Arap devletinin kurulmasının tesdik olunması, durumu büsbütün şekillendirdi. Çünkü, Fransa daha önce kendisine ayrılan ve sonra yeni Arap devletinin hissesine düşen Suriye toprağına karşılık tavizler istiyordu.

Üç günden beri konferansta yeni bir şahsiyet varlığını ispatlamıştır: 70 milyon Hindistan müslümanını temsil eden Mihrace Bikanir. Kendisi bir temsilciler heyetinin başında olarak, İslâm dininin Halifesi olarak Sultan'ın davasını savunmaya gelmiştir ki, bütün Hindistan müslümanları takdis ve dualarını onun mutluluk ve kurtuluşunu temenniye hasretmişlerdir. Halifeyi vesayet altına almak bütün müslümanların dini duygularını rencide etmek olacaktır. Heyet, özellikle İstanbul meselesini ileriye sürmüş ve Doğululara has bir saflıkla Almanlara Berlin, Avusturyalılara Viyana terk edildiği haide Türklerden İstanbul'un alınmasının câiz olamayacağını açıklamıştır. Müslüman Hintlilerin bu tarzda vukubulan tezahüratı Dörtler Meclisi üzerinde dikkat çekici bir tesir meydana getirmiştir. Bunun üzerine adı geçen meclis müzakere ile

26). Sebülü'r-reşâd: c, XVII, s, 29

Ermenistan, Irak ve Suriye gibi Osmanlı Devletinden ayrılacak kısımların sınırlarını çizmeden önce Türklerin çoğunlukta buldukları vilayetlerin idare tarzını tayine karar vermiştir. Çeşitli vilayetlerin mintikalara ayrılmasıyla sayılı devletlerin mandası altına konulması hakkındaki tasavvur ve temayülden feraga olunmak lâzım geldiği teyid etmiştir(27). 20 Nisan 1919 tarihli Matin Gazetesinde de "Dörtler Meclisi Hint müslümanlarının temsilcisi olan Bîkanir'in dinlenilmesinden beri vaziyetin değiştiğini" yazmaktadır(28).

II. Hindistan Hilâfet Cemiyeti:

Elimizdeki bir belgeden anlaşıldığı kadarıyla "Hindistan Hilâfet Cemiyeti" 1920 yılı başlarında kurulmuştur(29).

Bütün Hindistan müslümanlarını temsilen teşekkül eden bu cemiyete göre Türkiye meselesine büyük bir dikkat gösterildiği, Mekke şerifi Hüseyin'in Hint müslümanlarınca mübarek makamların hizmetkârı sıfatıyla tanınmadığı, Hilâfet meselesi hakkında Hindistan müslümanlarının görüşlerini bildirmek üzere Londra'ya bir temsilciler heyetin gönderildiği ve Osmanlı Devletine İslâm dünyasının dayanağı nazarıyla bakıldığı açıklanmaktadır(30).

O günlerde Times'da çıkan bir makalede "Türkiye barışında müslümanların Türkiye hükümdarlarına karşı duydukları yakınlık ve ilgiden daha büyük şeylerin gözönüne alınacağı" açıklanması üzerine Seyyid Emir Ali, adı geçen gazetenin 7 Ocak 1920 tarihli nüshasında konu ile ilgili olarak cevabi bir yazı yayınlanmıştır. Bir dereceye kadar Hindistan müslümanlarının görüşlerini aksettirmesi bakımından buraya almayı uygun bulduk. Yazı "Times Baş Muharririne" başlığı altında yayınlanmıştır. Bu yazıda şu görüşlere yer verilmektedir:

"25-30 milyonluk müslüman ahaliye sahip olan Fransa'nın İslâmi duygulara riayet etmesine karşılık, 100 milyon müslüman ahaliye sahip olan İngiltere'nin bunları ihmâl etmesi cidden gülünç olur. Britanya imparatorluğunda her kes Hindistan müslümanlarının İstanbul ve Hilâfet-i

27). Sebîlü'r-reşâd: c, XVII, s, 47

28). Sebîlü'r-reşâd: c, XVII, s, 16

29). Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.IV/7, D.55, F.4

30). Sebîlü'r-reşâd: c, XVII, s,156

Osmaniye hakkındaki hislerinin derinliği ve şiddetini bilir. Hint müslümanlarına münhasır olmayan bu hissini doğduğu zaman, sizin dediğiniz gibi yeni, yahut bence eskiden beri mevcut olsun, onu pratik politikada bir etken olmasına engel değildir. O, canlı bir şurdur. Bütün Hindistan kıtasını sarmış, Hindistan'ın bütün sınıflarında sonsuz bir heyecan doğurmuştur. Bunu hem bir his olarak kabul etmek, hem de inkar etmek politika ile uyuzmaz. Unutmayınız ki, his tarihin akışı içinde bir çok hareketlerin amil ve başlatıcısı olmuştur. Haçlı savaşlarının esası histir. İngiltere'yi Filistin, Kudüs ve İstanbul hakkında endişelere uğratan ve dini taassuptan kurtuldukları sanılan çevreleri de açan ve kuşatan odur. Britanya imparatorluğunun barış içinde gelişmesini ve Hindistan'ın İngiliz ve Hintli nüfusunun selamet ve emniyetini isteyen her vatandaşın sizin tavsiye ve müdafaa ettiğiniz politikaya karşı sesini yükseltmesi bir görevdir. Bu politika, Türkiye'nin geleceğini düzenleyecek hükümler nezdinde kabul mevkii bulursa, bunun neticesi huzursuz olan bütün kuvvetlerin bir yolda birleşmesidir.

İstanbul Türklerini elinde kaldığı zaman Avrupa milletleri için bir ihtilâl kaynağı oldu diyorsunuz. Bu ihtilâl, Avrupa devletlerinin İstanbul'u almak uğrunda yarışmacı ihtiraslarından doğmuyor muydu? Milletlerarası kontrol her nerede tecrübe edilmişse bir yarar sağlamamıştır. Bunu ispat için Tanca'yı gösteririm"(31).

Hint Hilâfe Cemiyeti Sind'in merkezi olan Haydarabâd şehrinde "Hilâfet Meselesi" hakkında önemli bir konferans toplamış, konferansa Hindistan'ın en önemli İslâm merkezlerinden ve büyük şehirlerden gönderilen temsilciler katılmıştır. Konferans, bu önemli konu hakkında bazı kararlar aldığı gibi, Zat-ı hazret-i Hilâfetpenâhi'ye biatın sunulmasına da karar vermiştir. Bu karar konferans başkanı Gulam Muhammed imzasıyla makam-ı sadarete çekilen bir telgrafnâme ile tebliğ olunmuştur. Telgrafnâmenin sureti aşağıdaki gibidir:

"Haydarabâd'ta toplanan Hilâfet konferansının gelecekteki kararlarını atabe-i seniyye-i hazret-i Hilâfetpenâhi'ye arz eylemenizi rica ederim. Konferans, hazret-i padişahiyi meşru Halife olarak tanıtmak konusunda İslâm dünyasına katılır ve Peygamber-i zîşanımız efendimiz hazretlerinin Halifesi ve emîrül-mü'minîn olan Zât-ı hazret-i Hilâfetpenâhi'ye biy'at dini bir içtenlikle merbut olduğumuzu arz eyley"(32).

31). Sebîlü'r-reşâd: c, XVII, s, 166

32). Hilâfet Türklerden alınarak Araplara verileceğine dair

Hint Hilâfe Cemiyeti üyelerinden Şeyh Kıdevî hazretlerinin Akşam Gazetesi muhabinine verdiği beyanat, Anadolu gazetelerinde de yayınlanmak üzere ayrıca Ankara'ya da gönderilmiştir. Makale 19.9.1921 tarihli olup, şu başlıkları taşımaktadır:

Hilâfet-i İslâmiye
Müslümanların imhaları Hakkındadır
İstilâcıların desfselerinden ve yıkıcı maksatlarından sakının

" Cenabı Hak Kitab-ı azîminde (Mü'minler kardeşler, başka değillerdir), (Bir tek ümmettirler), (Hepiniz birden Allah'ın ipine sınımsız sarılınız), (ayrılmayınız sonra hüsrana uğrarsınız) buyurmuştur.

Risaletpenâh efendimiz hazretleri (Müslümanlar birbirine kaynaşmış yekpare bir bina gibidirler), (Müslümanlar birbirlerine merhamet etmek, birbirlerinden ayrılmamak hususunda incinmeyen bir beden gibidirler) buyurmuşlardır.

Cenabı Hak Kur'an-ı Kerîminde müslümanlara ittihad ve muhabbeti, itilâf ve mutavazi emretmekte ve onların münazaa ve ihtilâftan, tefrika ve nifaktan kaçınmalarını beyan ile bu gibi şeyleri yasaklamaktadır. Çünkü, tefrika ve nifak çok çirkin ve yokolmaktan başka bir şey değildir. Fahr-ı kâinat efendimiz hazretleri bu yönü hadis-i şeriflerinde açıklamaktadır.

İslâmın esas temeli olan ittihadın önemini Cenabı Hak açıklamıştır. Bu ittihad, kökleri müslümanların kalbinde olan metin bir rabitadır. Bu rabita, en yüksek bir ruh-ı tabiinin teşkil ettiği bir rabitadır. Bu rabita sayesinde bütün müslümanlar arasında bir muhabbet-i ulviyye hasıl olmuş, Hint, Çin, Acem, Türk, Arap, Mısırlı, Sudanlı, özet olarak dünyanın doğusunda ve batısında yaşayan 350 milyon müslüman birleşmiştir.

Cenabı Hakk'ın ezeli iradesiyle her müslümanın kalbinde doğuştan gelen bu kardeşlik duygusu, bu kuvvetli millî bağ, en alçak menfaatlere.... ve biricik gayesi zayıf milletlere celâllenmek, mağlup milletleri kahr ve zulüm ile esaret pençelerine düşürmekten ibaret olan Avrupa işgal politikası ne yaparsa yapsın, hiç bir tarafla onu devam ettiremeyecektir. Avrupa sömürgecilik politikası, milletlerini uyandırmak, onları esaretten kurtarmak için çalışan adamları türlü türlü felaketlere uğrattırıyor,

İngilizlerce yapılan sinsi çalışmalara karşı bir cevaptır.

memleketlerinde bağımsızlık gibi yüksek bir gayeyi gerçekleştirmek için mesai tüketenleri en korkunç felaketlere düşürebilirler, fakat akıl sahipleri, özellikle..... onların..... gayeleri uğrunda bu kadar çalıştıkları ve İslâm memleketlerinin büyük bir kısmını esaretlerine aldıktan sonra rabita-ı İslâmiyenin zerre kadar zaafa uğramadığı, bilakis Batı devletlerinin İslâm dünyasını parçalamaya yönelik olan istilacı çalışmalarını artırmalarına karşı İslâm milletlerinin daha çok sevgi ve kardeşlik duygularıyla dolu olarak birlikte bu baskı kâbusunu kovmaya çalışmalarıdır.

Bu hususta bütün müslüman milletlerin OSMANLI MİLLETİNE YARDIM, EMİRÜ'L-MÜ'MİNİN EFENDİMİZ HAZRETLERİNİN ETRAFINDA BİRLEŞMELERİ, Afganistan'lı, Kafkasya'lı, İranlı, Türk, Kürt, Gürcü ve... bazı müslümanların birleşmesi, Hindistan müslümanlarının ihtihaller koparması, yapraklarına HILALİ resmetmeleri, bunların hepsi İslâmın haklarını sağlamak için vukubulacaktır. Öte taraftan DAMARLARINDA ŞANLI ECDADININ KANI CEVELAN EDEN HER OSMANLININ reddedeceği ve her müslümanın ifna ve idamını içine almasına dayalı olarak, hiç bir müslümanın asla kabuledemeyeceği bir muahede olan SEVR MUAHEDESİNİN tatbikini sağlamak için büyük devletlerin ve özellikle İngiltere'nin Halife-i İslâmı sıkıştırması ve Yunanlıları iflâsa uğramış gayelerinin..... fena halde düşmüş..... aldıklarını veremeyecek bir duruma gelmiş iken, her türlü silah ile donatılmış ve yeterli miktarda para ile takviye edilerek, dünkü efendileri ve veli-i ni'metleri olan Türklere karşı harbe teşvik etmeleri, salîbin hilâle karşı ezeli düşmanlığını ifade eder. Bu düşmanlık,..... hey'et-i İslâmiyyeyi incitmek için Payitaht-ı İslâm İstanbul'u işgal-i askeri altına alındı. Bzansın ihya edileceği, Ayasofya minarelerinin yıkılacağı haberleri Bunlar hilâlin yokedilmesi için vukubulan..... bir nebzesidir"⁽³³⁾

Ankara'da Hariciye Vekili Yusuf Kemâl Beyefendi'ye çekilen şifreli bir telgrafta Hint Hilâfet Komitesi başkanlarından Şeyh Kıdevî hazretlerinin faaliyetlerinden bahisle: Kıdevî'nin fabrikatörleri toplayarak, Hindistan'da İngiliz mallarına boykot yapıldığından, bunun neticesi olarak Hindistan'da pamuk tekstil yıllık ihracatının 300.000.000 İngiliz lirasından 100.000'a indiğinden bahsederek, bunları Türklere karşı İngilizlerce takip edilen yanlış ve hasta politikanın değiştirilmesi için hükümet nezdinde girişimlerde bulunmaya davet edeceği

33). ATASE, A.1/7895, D.13, F.16/1

bildirilmektedir⁽³⁴⁾.

30 Nisan 1921 tarihli Sebîlü'r-reşâd'ta yayınlanan bir haberde Hindistan'ta karışıklıkların devam ettiğinden, Allahabad civarında yeni bir isyanın çıktığından bahsedilmekte ve şöyle devam edilmektedir: "İngilizlere karşı hareketin başında bulunan Mr.Gandi Dayly Herald'in Hindistan muhabinine denilmiştir ki, Hindistan müslümanları ile uzlaşmadıkça bir barış kurulamaz. Arabistan İslâm kontrolü altında bulunmalıdır. İslâmın nüfuzu sağlanmalı, İzmir, Trakya gerçek sahibine geri verilmelidir. İstanbul itilâfçılar tarafından tahliye edilmelidir. Hint müslümanları mukaddes topraklar üzerinde gerek doğrudan, gerek dolaylı olarak ecnebi nüfuzunun hakim olmasına dayanamazlar. Bundan dolayı Filistin'de İslâm kontrolü bulunmalıdır. Hindistan Millî Hareket Cemiyeti reisi yeni Hindistan valisini ziyaret ederek Hindistan için muhtariyet ilân edilmesini, Hindistan müslümanlarının duygularını yatıştıracak bir şekilde Sevr Muahedesinin değiştirilmesini talep etmiştir⁽³⁵⁾.

Hindistan ordu başkumandanı bütçe müzakereleri sırasında Hindistan'ın dağlık arazisindeki kabileler hakkında şu bilgiyi vermiştir:

"Kabileler gerektiği zamanda 150.000 kişilik savaşı çıkarırlar. Son zamanlarda ahaliyi tamamen silahlandırmışlar, aralarında askeri bir disiplin kurmuşlar ve bu şekilde adı geçen kabileler tehlikeli bir durum almışlardır. Bunlara karşı yapılacak iki şey vardır: Ya bu araziye devamlı bir askeri işgal altında tutmak, yahut tamamen tahliye etmek, Lord Gürzon 20 yıl önce o civardan İngiliz askerini çekerek yerlilerden alaylar teşkil etmiş ve İngiliz zabitlerinin kumandasına vererek kabilelere kendi mıntikalarını korumaya memur etmiştir. Birincisi Cihan Savaşı mütarakesine kadar bu uygulamadan yararlanılmışsa da, Şark olayları dolayısıyla bu tertibat bozulmuştur. Sâdik aşiretlere yardım edemediğimizden, milis erleri takım takım kaçmaktadırlar. Hindistan Bakanı Lord Mentequ, bütün aşiretler arazisinin işgal ve idaresi taraftarıdır. Demiryolları miktarı artırılacak, motorlu nakliye araçları çoğaltılacak, eski milis kuvvetleri mümkün mertebe tekrar kurulacaktır. Hindistan sınırındaki durumun emniyeti Afganistan Antlaşmasına bağlı bulunmaktadır.

Isyanın doğurduğu endişeye gelince:

34). ATASE, A.1/7895, D.30, F.53

35). Sebîlü'r-reşâd: c, 19, s, 104

1) Mobla isyanı, hazırlanmakta olan genel bir ihtilâlin zamanından önce yapılmış bir kısmı sayılmaktadır. Bu da Mehmed Ali ve Şevket Ali biraderlerin (Yeni Hint Cumhuriyeti) hakkındaki galeyana getirici nutuklarından anlaşılıyor.

2) Terhis edilerek Hindistan'ın her tarafına yayılmış olan pek-çok erin isyanı teşvik ve ihtilâlcilere yardım etmeleri, bununla beraber HİLAFET PROPAGANDALARININ orduda faaliyet kazanmış zannı da mevcuttur.

3) Afganistan ile muahede imzalanmasının tehiri, isyanı muahedeyi sonraya bırakmak için zamanından önce yapılmış olması ihtimali vardır. Bununla beraber, ne kadar pahalıya mal olursa olsun, Afganistan ile muahede imzalanacaktır. Şu kadar ki, muahedenin kesin ve devamlı olacağı şüphelidir⁽³⁶⁾.

III. Ali Biraderler:

Mehmet ve Şevket Ali kardeşler, Rambûr yerli devletinde mukim bir küçük arazi sahibinin oğludurlar. Büyük kardeş olan Şevket Ali, önceleri Afyon idaresinde bir memur idi. Mehmet Ali, Aligarh Kollejinde eğitim görerek 1898'de Allahabad Darü'l-fünûn tahsilini tamamladıktan sonra Hindistan mülki idaresinde hizmet için staj görmek üzere İngiltere'ye gitmiş, stajını bitirmeden 1902'de Hindistan'a dönmüştür. Bir kaç yıl yerli Baruda devleti içinde hizmette bulunmuş, "Umûm Hindistan İslâm Cemiyeti"ni müdafaa ve iltizam konusunda tanınmış bir yazar ve hatip olmuştur. 1911 yılı başlangıcında Kalkûta'da İngilizce olarak ARKADAŞ GAZETESİ'ni çıkarmaya başlamış ve ertesi yıl adı geçen gazeteyi Delhi'ye nakletmiştir.

1915 yılının Mayıs ayında her iki kardeş "Vilâyât-ı müttehida" adı verilen vilayette hapsedilmişlerdir. Hapsedilişlerinin sebebi resmî olarak şu şekilde bildirilmektedir: Ali kardeşler şiddetli siyasi tahriklerde bulduktan başka, harpte İngiltere Kralının düşmanlarıyla dost olduklarını ve bu dostluğu yaydıklarını serbestçe beyan etmişlerdir.

Ali kardeşlere, Kralın düşmanlarına yardım maksadını haiz herhangi

36). Sebîlü'r-reşâd: c, 19, s,491, s, 251, ATASE'de konuyla ilgili bir belgede Molla isyanının Hilâfet merkezinin teşvikiyle meydana geldiği bildirilmektedir(A.1/7895, D.13, F.2/2).

bir şey yapmak, yazmak veya söylemekten kaçınmak için, bir taahhütnâme imza ettikleri takdirde tamamiyle serbest olacakları teklif edilmişti, fakat onlar aşağıdaki şu sözler ilâve edilmediği takdirde bu taahhütnâmeyi imza etmekten kaçınacaklarını söylemişler ve öyle de yapmışlardır. İki kardeşin taahhütnâmeye alınmasını istedikleri "İslâmiyete bağlılığımıza zarar ıyrâs etmeksizin" sözleri idi.

1919 yılı Haziranında onların hareketlerinin sınırlı bir mıntıkaya hasrının yeterli gelmediği görülmüştür. 1919 yılı sonunda Hindistan İslahat Kanunnâmesinin kabul edilmesi üzerine, Kralın beyannâmesinde siyasi suçlular hakkında şefkat ve genel af ilân edilmesi hasebiyle Ali kardeşlerin kolayca tahliyeleri yapılmıştır.

Bunların ilk hareketleri Ameriytsar'daki İslâm Cemiyeti toplantılarına katılmak ve Hindistan müslümanlarına "dinleri için ölmek" vasiyetlerini şamil galeyanlı ve şiddetli konuşmalar yapmak olmuştur. Mehmet Ali, kendisini Hilâfet hey'et-i Murahhasası reisi olarak seçtirmeye muvaffak olmuştur. Gerek kendisi ve gerekse yoldaşları Hindistan Bakanı ve Başvekil ile mülakat şerefine erişmişlerdir.

Mehmed Ali Hindistan'a geri döndüğü zaman kardeşiyle birleşerek Hilâfet propagandasına devamla dindar müslümanların Hindistan'dan Afganistan'a hicretlerini teşvike başlamışlardır.

Sind ve sınır vilayetinden 181.000 kişi vatanlarını terkederek Afganistan'a göç etmişler fakat burada şiddetli zorluklarla karşılaştıktan sonra tekrar vatanlarına dönmüşlerdir. Bununla beraber Hindistan'a dönerlerken sayıları bir hayli azalmıştır, çünkü, Afganistan'da karşılaşılan zorluktan dolayı erkek, kadın ve çocuklardan bir çoğu ölmüştür.

Ali kardeşler Mr. Gandhi ile sıkı ve ortak bir şekilde hareket ederek hükümet görev ve hizmetlerine katılmama işini takip için memleketin her tarafında dolaşmışlar, dindaşlarının galeyânını tahrik için devamlı çağrılarda bulunmuşlardır. Kanlı sonuçları olan Mobla İsyanının özellikle Hilâfet tahrikçileri tarafından çıkarıldığı hususunda hiç şüphe yoktur.

17 Eylül 1921 tarihli Times Gazetesinin verdiği bir haberde Ali kardeşlerin tevkif edilmişlerine sebep olan hadiseler de yer almaktadır. Buna göre: Kardeşlerden Mehmet Ali'nin 14 Eylülde Madras'ta Walter mevkiinde ve Dr.Kiçlev'in 15 Eylülde Simla'de tutuklandıkları Hindistan Hükümeti tarafından bildirilmiştir. Bu tutuklanmalar Mehmed Ali vs. kimseler

tarafından Temmuz ayında Karaçi'de toplanan "Umûm Hindistan Hilâfet Konferansı"nda yapılan konuşmalar ve kabul edilen kararlar hasebiyle adı geçenler aleyhinde kanunî takibat yapılmasına başlamak için Hindistan hükümeti tarafından alınan karara dayanılarak icra edilmiştir. Bu konferasta kabul edilen bir karar şu şekilde idi: "Şimdiki durumda herhangi bir müslüman için Hindistan ordusunda kalmak veya adı verilen orduya kayıt olmak veyahut başkalarını kaydettirmek tamamiyle haramdır". Diğer önemli şahıslardan biri de Mehmet Ali'nin büyük kardeşi Şevket Ali'dir....

Reuter Ajansı da Simla'dan aldığı bir telgrafi duyurmuştur ki, alınan haberlere göre Ali kardeşler ile Dr.Kiçlev askeri birliklerin bağlılıklarını ihlâl ile itham edilerek tutuklanmışlardır⁽³⁷⁾.

Hindistan'da meydana gelen isyan hareketlerinin arkasında "Ankara'dan da bahsedilmiş olması dikkat çekicidir. Valatin Çeprül imzası ile 20 Eylül 1921 tarihli Times'e gönderilen bir mektubun başlığı "Ankara'dan Malabar'a, Hindistan'da Hilâfet Tedhişi" şeklindedir. Mektupta "Malabar sahilindeki müslümanların hareketine bir örnek bulmak için tarih sayfalarını açıp, Ortaasya'dan gelen barbar Türkmen ve Tatar sürüleri tarafından Hindistan'ın ilk İslâm istilasına uğramasını gözden geçirmelidir. Hindistan yasama meclisinde Hintli üyelerin konuşmaları Hint toplumunun son olaylar hakkındaki duygularını aksettiriyor. Mobla isyanı, Hint toplumunun fikirlerinde İslâm hâkimiyetinin en fena hatıralarını canlandırmıştır⁽³⁸⁾.

Hindistan'da meydana gelen olayların yatıştırılması için İngilizler tarafından onları telkin altında tutmak için yalanlar uydurulmuştur. Hindistan vali-i umumisi tarafından Pencap müslümanlarının temsilcilerine karşı şu konuşmayı yapmıştır: "Velihtın ziyaretinde siyasi çekişmeler geçici olarak tehir edilmelidir. Hindistan, siyasi gelişmelerinde buhranlı bir dönemden geçmektedir... Savaş harekâtı henüz devam etmekte olduğundan TÜRKİYE'nin geleceği hakkında bir fikir açıklayamam. Yalnız hem Türkiye, hem Hindistan müslüman kamuoyu için memnuniyet verici ve akla uygun şartlara dayalı bir barış antlaşmasının pek yakında imzalanacağı hakkındaki şiddetli ümidimi tekrar edebilirim. İngiltere'nin Yunanistan'a Türkiye ile savaşta herhangi bir şekil ve biçimde yardım etmekte bulunduğu dair ara sıra cereyan eden söylentilerin aslı ve esası

37). Sebîlür-reşâd: c, 19, s,251, 253

38). Sebîlür-reşâd: c,XIX, s, 254

yoktur. Hilâfet ve İslâmiyeti üzen hususlardan Hindistan'daki müslümanların ne derece şiddetli azap duyduklarına tamamiyle vâkıfım. İngiltere Hükûmetinin Türkiye hakkındaki meydana gelen değişikliğin büyük önemi Hindistan veya sair yerlerdeki İslâm topluluğu tarafından takdir edilmeli ve unutulmamalıdır⁽³⁹⁾.

IV. İngiliz Ordularındaki Hintli Müslüman Askerler:

Daha önce İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı boyunca seferber ettiği ordularında, özellikle Osmanlı Devletine karşı sevkettiği birliklerinde çok sayıda Hintli müslüman subay ve eratı kullandığından, bunların nasıl işgal edildiklerinden kısaca bahsetmiştik. Burada Hintli müslüman askerlerin Antep ve Maraş'ın işgalleri sırasında karşılaştıkları müslüman Türklere karşı tutumlarından kısaca bahsetmeyi yerinde bulmaktayız. Bu askerlerle ilgili bilgiler Sebîlü'r-reşâd'ın Ankara'daki idarehanesine gelen iki kimse tarafından anlatılanlara dayanmaktadır ki, doğruluğundan şüphe edilmemesi lâzımdır, çünkü, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Vekili Fevzi imzasıyla Felâh Grubuna çekilen şifreli bir telgrafla Diyarbakır'da ordumuz hizmetinde çalışan Hintli müslüman subaylar bildirilmektedir⁽⁴⁰⁾.

Sebîlü'r-reşâd'ın Ankara'daki idarehanesine gelen iki şahsın "hocafendi" oldukları anlaşılmaktadır. Anlatılanlar soru ve cevap şeklindedir. Maraş'ta ve Antep'te itilâf devletlerinin uygulamaları hakkında ve Ermenilerin pişdarlıkları anlatıldıktan sonra dergi mümessili sözü Hintli müslüman askerlere getirerek sorusunu sormaktadır. Buradan itibaren konuşmayı aynen alıyoruz:

"- İngiliz askerleri içinde Hintliler de var mıydı?

- Tabii değil mi? Boyundurukları altında tuttıkları Hintliler vs. milletler her zaman ve her yerde İngiliz menfaatine hizmet etmekle mükelleftir. İngilizlerin saltanat kuvveti hep böyle mahkûm milletlerin omuzları, başları üzerine kurulmuştur. Asya'dan, Afrika'dan ve daha başka kıtalardan hayvan gibi insanlar topluyor. Onları öyle bir teşkilat ile bağlıyor, öyle bir efsûn ile teshîr edebiliyor ki, artık onlar her yerde hissesiz bir hayvan, idraksiz bir makina gibi İngiliz hesabına işliyor. Ne gittikleri yolun sonunu görebiliyorlar, ne de yaptıkları şeyin manasını

39). Sebîlü'r-reşâd: c, XIX, s, 254

40). ATASE, A.1/7895, D.100, F.1/7

kavrayabiliyorlar. Tıpkı bir sürü gibi, sevkolunan tarafa gidiyorlar. Hatta arkadaşı, hatta dindaşı olsa yine farkedemeyecek hale geliyorlar. Desîseler mucidi İngilizler o konuda da bu biçareleri bir suretle işgal ederek kendi din kardeşlerine karşı saldırıp, duruyor. Zavallılar başlarını ezen, mevcudiyetlerini kemiren düşmanlarının menfaati uğrunda ölüp gidiyorlar. Ne feci, ne acıklı ölüm. Ne kendi milleti için ölüyor, ne de kendi vatanı için, ne de kendi şanı için. Bilakis, milletini esir eden, vatanını istila eden, şeref ve şanını bitiren düşmanı için ölüyor. Bunlara açınmaz mı? Her ne zaman yaptığı işin manasını biraz düşünmek istese derhal kafasına İngiliz darbesi iner. İngiliz esareti altındaki diğer bir milleti ona musallat eder, onunla onun serkeşliğini giderir. Artık öyle bir durum ki kurtulmanın imkanı yok.

- Siz bu adamlarla temas edip, onları irşâda çalışmadınız mı?

- Çalışmamak olur mu? Bizim bu konuda sarfettiğimiz çalışmayı bilerseniz.... neler yapmadık. Evlerimize davet ettik. Her rast geldikçe selam veriyorduk, dillerinden anlayamadığımız halde lisan-ı hal ile kendilerine gerçeği anlatmaya çalıştık. Daha sonra kendileriyle konuşabilecek tercümanlar da bulduk. Bir gün bir evde tercüman aracılığı ile bir kaç Hintli müslümanla konuşuyorduk.

- Ey müslüman kardeşler, dedik. Bu yaptığınız iş dine karşı büyük bir cinayettir, İslâmiyete karşı ne büyük hıyanettir. Siz memleketinizi, çoluk çocuğunuzu terk ederek İslâmiyet üzerine küfrün hakimiyetini temin için kanlarınızı döküyorsunuz. Biz sizin düşmanınız mıyızki bize silah attınız, İngilizlerin gâlibiyetine vasıta oldunuz. Bakınız işte bizim de sizin gibi camilerimiz var, sizin minarelerinizde okunan ezan-ı Muhammedi bizim minarelerimizde de aynen okunuyor. Sizin teveccüh ettiğiniz kibleye biz de müteveccih bulunuyoruz. Sizin dest-i ihtiramda tuttuğunuz Kur'an'ı biz de başımız üstünde taşıyoruz. Yüzlerce senedir biz bütün bir cihan-ı küfre karşı İslâmiyeti müdafaa ile uğraşyoruz. Bu uğurda feda ettiğimiz nüfusun, servetin haddi hesabı yoktur. Bu yüzden memleketlerimizin ne kadar acınacak hale geldiğini işte gözlerinizle görüyorsunuz. Nasıl oluyor da siz silahlarınızı biz müslüman kardeşlerinize çevirip küffarın gâlibiyetine yardımcı oldunuz?

Biz bunları söylerken Hintliler hüngür hüngür ağlıyordu. Günahların keffareti olarak döktükleri yaşlar bellerindeki İngiliz palaskaları üzerine düşüyordu. İçlerinden birisi silah kullana kullana nasırlamış eliyle İngiliz zulüm ve esareti altında kavrulmuş yüzündeki yaşları silerek dediği:

- Rica ederim, bizi insan yerine koyup ta bize itibar etmeyiniz. Bizim hayvandan hiç bir farkımız yoktur. Bizim halimiz sizden de yamandır. O gaddar İngiliz başımıza birer yılar takmış, istediği yere bizi sürüklüyor. Bize dedi ki: "Almanlar Halifenizin düşmanıdır, Halifeniz bizimle beraberdir. Halifeyi kurtarmak için Almanlar ile harp edeceksiniz." Biz Almanlarla harp ettik biliyoruz. Şimdi hakikatı görüyor ve anlıyoruz. Fakat ne fayda? Bir defa bu büyük günahı işledik. Şimdi diğer bir fırsatı bekliyoruz. İslâmiyete karşı irtikap ettiğimiz bu hıyaneti elbette bir gün gelir biz yine kanımızla temizleriz.

Hint müslümanlarının böyle bizimle münasebette bulunmaları İngilizlerin pek canını sıkıyordu. Fakat açıktan açığa men etmek istemiyordu. Bunların bizimle temas etmeleri için bin türlü engeller ihdas ediyordu. Biz Hintli müslümanlarla münasebeti o kadar ileri götürmüştük ki, bayramda hepsine tepsilerle baklavalar yedirdik. Hani İngilizler zamanında Ermenilerle aramızda bir mesele çıkmış olaydı, mutlaka Hintli müslümanlar bizim saflarımıza geçeceklerdi. İngilizler bunu sezdiği içindir ki silah toplamak teşebbüsüne karşı biz biraz dayatınca ileri gitmediler, derhal vaz geçtiler.

İngiliz işgal askerlerine karşı biz bu suretle siyasi tedbirler alırken bir gün "İngilizler gidiyor, yerine Fransızlar geliyor" diye bir haber memlekete yayıldı. Buraları Fransız muntika-ı nüfuzu olmuş. Geçici zannettiğimiz işgal kalıcı oluyormuş. Bu haber herkesin kafasını alt-üst etti. Derhal ahaliyi camiye topladık. Onlara durumun aslını anlattık.

- Ey müslümanlar, dedik. Bu memleketler Fransızlara verilmiş. Buralarını devamlı surette işgal için yola çıkmışlar. Geliyorlar. Ecnebi işgali ne demek olduğunu gözlerinizle gördünüz. Ecnebilerin esareti altına aldıkları milletlerin zillet durumunu da Allah size gösterdi. Şimdi artık hareket zamanı geldi. Felaketsiz günler yaklaşıyor. Fransızlar bir kere yerleşirse, onları buradan çıkarmak bir daha kâbil olmaz. Onun için ne yaparsak şimdiden karar verip, harekete başlayalım⁽⁴¹⁾.

41). Sebülü'r-reşâd: c, XVIII, s, 297-298

V. Hint Hilâfet Komitesi Tarafından Yayınlanan Beyannâme:

"İngiltere Hükûmetinin Türk Yunan meselesini -Konferans barış şartlarından anlaşıldığı kadarıyla- sınırların düzenlenmesi şeklinde çözmeye çalışması, Trakya, İstanbul, Anadolu, Kutsal topraklar ve Türk imparatorluğunu Arapça konuşulan vilayetlerin bağımsız olmaları hakkında İngiltere'nin evvelce vaadleri karşısında bulunduğu Hint hükûmeti ve ahalisi için bir harekettir. Vaadlerine aykırı olarak İngiltere Hükûmetinin Yunanistan'ı bu meseleye karıştırdığından, Yunanistan'ın buralarda bir yeri olamaz. Bu devletin bu mesele ile alâkası müslümanlara karşı kahpece yapılan zarar ve ziyan ile başladı.

Eğer müttefiklerin gayesi gecikmiş olan adaletin iadesi ile İslâm dünyası ile barışmak ise, çözüm çaresinin ilk şartı Yunanistan'ın Türk arazisine tahliye etmesidir. Gelibolu yarımadasının Yunanistan'a katılması, adı geçen devleti geçmişte pek çok kargaşalıklara sebebiyet veren hırsında cesaretlendirmektedir. Bu gerçektir. Çünkü Simla'da yayınlanan resmî tebliğ, İngiltere Hükûmetinin Türkiye'ye karşı iyiniyetinin boş olduğunu ispata yeterlidir. Bilinen olayları gözününe alarak Hint müslümanları resmî tebliği devletlerin Türkiye'ye karşı besledikleri iyi niyet hakkında gösterilen şüpheleri gidermek için gülünç bir teşebbüs olarak telakki etmelidirler. Mr.Montegu'nun Hint müslümanlarının istediklerini yayınlamasından dolayı görevden el çektilmesi, İngiltere Hükûmetinin bazı yerlerde Yunan taraftarı politikalarına karışılacağından endişe ettiğini gösterir. Yakın Doğu konferansında teklif edilen şartlar hiç bir şekilde Hint hükûmetinin isteğini yerine getirmez.

Adı geçen hükûmet, söz konusu isteklerin İslâm kamuoyunu memnun edebilecek asgarî istekler olduğunu ihtar etmiştir. Hint hükûmetinin İngiltere Hükûmetine çektiği telgrafta, müslüman türbeleri, müslüman mukaddesatı ile dola olan Edirne şehriden ehemmiyetle bahsedilmiş idi. Hint hükûmeti, bunun gibi, İzmir'in kayıtsız şartsız Türklere geri verilmesini ve kutsal topraklarda Halife'nin nüfuzunun iade edilerek kurulması lüzumundan da bahsediyordu. Müttefiklerin teklifi, bu mutedil istekleri bile gözümüne almıyor. Resmî tebliğde zikredilen şartlardan aşağıda kısaca bahsedilecektir.

Müttefiklerin Türkiye ile Yunanistan arasında adliâne bir barışın kurulmasını arzu ettikleri söyleniyor. Bu savaşta Yunanlılar mütecaviz yerindedirler. Yunanlılar, Anadolu'daki Hristiyanların tehlikede bulduklarını Meclis-i Âliyyeye bildirdikten sonra müttefikler

tarafından bu yerleri işgale davet edildiler. Türk toprağını istila için kullanılan bu sebebin kesinlikle doğru olmadığı milletler arası komisyonu verdiği rapordan anlaşılıyor. Bundan başka, Meclis-i Âliyye tarafından sınırlandırılan işgal alanına tecavüz ettiler. Bu tahkik komisyonu tarafından müslümanlara karşı mezalim yapmakla itham edildiler. Vatanlarını savunan Türkler bu Yunanlıları mağlup etti. Paris Konferansı şartları Yunanlıları mağlup ve münhezimlere mahsûs şartlardan koruyor. Müslümanların böyle bir barışın adilâne olduğunu kabul edemezler. Mağlup düşmanı hazimetten kurtaran bir barış Türkler için adilâne olamaz.

Resmî tebliğde deniliyor ki, "Müttefikler ırken, tarihen Türkler için olan yerlerde İstanbul başkent olmak üzere bağımsız mülkî varlıklarını yeniden diriltmeğe kâdir bir Türkiye'nin yeniden kurulmasını arzu ederler". 1918'de Başvekilin ma'hûd vaatlerini Hintliler henüz unutmadılar. Bu vaatlerde "Müttefiklerin Türkiye'yi İstanbul, Trakya ve Anadolu'nun tekin ve meşhûr yerlerinden mahrum etmek için savaşmadıkları" temin ediliyordu. Bu sözleri resmî tebliğ ile karşılaştırarak müttefiklerin Türkiye'ye karşı besledikleri iyi niyetin zayıf olduğunu görüyoruz. Muzafferiyetten sonra müttefikler Türkiye'yi Trakya'dan ve çoğunluğu Türk olan yerlerden mahrum etmeyeceklerini ilân ettiler. Şimdi ise, meşhur Edirne şehri de dahil olduğu halde tamamiyle Türklerle meskûn Gelibolu ve Trakya'nın büyük bir kısmını Türkiye'den ayırıyorlar. Tebliğin ikinci maddesi, Hint müslümanları tarafından kabul edilemez.

Hint müslümanları Halifenin dinin koruyucusu olabilecek bir yerde bulundurulmasından başka bir şey istemiyor. İslâm dünyası bundan az bir şeyi kabul edemez. Yakın-Doğu konferansı kararları, Halifeye kutsal topraklar üzerinde böyle bir yetkiyi vermemektedir. Kutsal toprakların ve dinin tek koruyucusu Halifedir. Filistin'de büyük İslâm çoğunluklarının Musevi ve Gelibolu'da Yunan idaresi altına sokulması müttefiklerin açıkladıkları arzulara aykırıdır.

Tebliğde, müttefiklerin genel savata büyük fedakârlıkları için tazminat verilmesini arzu ettikleri yazılıyor. Hint müslümanları Yunanlıların genel savaşta Hintlilerden fazla fedakârlıkta bulduklarını kabul edemezler.

Fedakârlıklarından dolayı Yunanlılara tazminat verilmesi gerekiyorsa, müttefikler bunu Hintlilerin değil, kendi zararlarına olarak versinler. Hindistan taltif edilmeğe Yunanlılardan daha çok lâyıktır. Bundan başka, Hintlilere bu yönün gözönüne alınacağı İngiliz Başvekilli tarafından

söz verilmiş idi. Hindistan, İslâm dünyasının bütünüğünü kendi davası olarak kabul etmiştir. Hindistan, Türk ekseriyetini haiz olan yerleri ve türbeleri iki defa İslâmları imha eden bir milletin idaresi altına konulmamasını talep ediyor. Eğer müttefikler Hint menfaatlerini Yunan menfaatlerine feda etmek istiyorlarsa, bunu açıktan açığa söylesinler. Fakat, Hint müslümanlarının süphelerini çekmemek için müphem tebliğler yayınlamak suretiyle gidermeğe teşebbüs etmesinler. Türkler için karşı yapılan savaşlarda acaba kaç Yunanlı, kaç Hintli öldü? Müttefikler önce bu soruya cevap versinler ve sonra Hintlilerin zararına olmak üzere Yunanlılara tazminatı versinler. 20 Ocak 1920'de Lloyd George Avam Kamarasında, Türkiye'yi mağlup eden Hintli kıtalar olduğunu söyledi. Böyle olmakla beraber Yunanistan için Hint menfaatleri gözden çıkarılıyor.

Tebliğde müttefiklerin komşu sahalarda veyahut birlikte yaşadıkları yerlerde her iki milleti de birbirine saygı göstererek yaşamalarını sağlamayı arzu ettiğini söylüyor. Hint müslümanları, bu arzunun ancak Türk çoğunluğunu Türk idaresi altına bırakmakla kabul edilebileceği iddiasındadırlar. Türkler, gaddar Yunan idaresine sokulmakla Hindistan temin edilemez. Müttefikler adilâne hareket edeceklerine dair deliller göstermedikçe tebliğlerde yayınlanan ifadeler boşunadır.

Tebliğde deniliyor ki: "Müttefikler gerek Hristiyan ve gerekse İslâm azınlıkların korunmasının sağlanacağını arzu ediyorlar". İşte bunun için Trakya ve Gelibolu'da müttefikler büyük İslâm çoğunluğunu Yunan idaresi altına sokmak istiyorlar. Tebliğin bu kısımlarının gösterişten ibaret olduğunu ispat için fazla bir şey söylemeğe gerek yoktur. Bu hususta pek çok şeyler söylenebilir. Hint müslümanları bu cihet hakkında fikirlerini tekrar tekrar beyan etmişlerdir.

Tebliğde deniliyor ki: "Müttefikler Türk kuvvetleriyle Avrupa devletleri arasında silahlı anlaşmazlığı engellemeyi arzu ediyorlar". Bu açıklamayı Hint müslümanları müttefiklerin teklif edilen şartları haklı göstermek ve Türkiye'nin malî ve askerî bağımsızlığına engel olmak üzere bir bahane olarak telakki ederler. Bu, boğazlar mintikasının askerden arındırılması, eski anlaşmaların konması ve Türk topraklarının Yunanistan'a katılması için bir bahanedir. Özetlersek, bu Türkiye'yi Avrupa'daki düşmanlarının kahpece saldırılarına karşı kendini savunamayacak derecede zayıf buldurmak için bir bahanedir.

Tebliğde deniliyor ki: "Müttefikler her şeyden çok taraf tutmaktan kaçınmak ve her iki tarafa adaletli olarak davranmayı arzu eder". Bu, Hindistan müslümanlarının safderûn olduklarını zannetmektir. İngiliz

temerküz kabinesinin kendisine karşı Mr.Montequ'nun yönelttiği ve müttefiklerin tekliflerinin ispat ettiği bu manda taraftarlığını reddetmedikçe, biz Hintliler müttefiklerden birisinin taraf tutmuş olmasından daima şüphe etmeliyiz. Adı geçen teklifler, Yunan lehindedir. Temerküz hükümeti ricali Zâheref'in kabine üzerinde nasıl nüfuz yürüttüğünü açıklasınlar. Önce, müttefikler Türkiye'ye ve Yunanistan'a uygun, ciddi olarak ve tarafsızca tekliflerde bulunsunlar. Sonra, Hintlilerin tarafsızlıklarından şüphe etmemelerini istesinler. Tebliğde yayınlanan sebepler ve bahaneler cidden pek gülünç ve yanlıştır.

Boğazlar meselesinde, komisyonun bir Türkün başkanlığı altında bulunması, Gelibolu, yabancı bir devletin işgali altında buldukça, İstanbul'un korunmasını sağlayamaz. Bu husustaki teklifler İstanbul'un emniyet ve selametini tehdit eder.

Müttefikler Türkiye'de yaşayan yabancı uyruklu Türk malî ve adlî selahiyete dışın müdahalelerinden masûn olduğunu iddia ediyorlar. Bu gibi müdahaleye son olarak Mısır'ın inkıyad ettiğine ve Türkiye tarafından yabancılara verilen imtiyazların Türkiye'ye karşı kullanıldığını gördük. Müttefiklerin bu husustaki teklifleri İslâm dünyasında derin bir güvensizlik duygusu doğurmuştur. İslâmları te'min edebilecek olan şartlar içinde bunun bulunması gerekir.

Tebliğ, Doğu Trakya meselesini müşkil ve endişeli olarak tasvir ediyor. Bizim görebildiğimiz gerçek zorluklar şudur ki, İngiltere'nin büyük Türk çoğunluğunun gaddar Yunan idaresine sokulmasını istemesinde, 300 milyondan fazla İngiliz teb'asına karşı gözünü dönmeyerek üçüncü dereceden aşağı ve Hristiyan olmaktan başka bir meziyeti olmayan devlet ile gizli bir anlaşma yapmasındadır. Hint müslümanları ve vatandaşları İngiltere'nin namus ve haysiyetini gözeterek, vermiş olduğu vaatleri harfiyyen yerine getirmesini İngiliz Hükümetinden ister⁽⁴²⁾.

VI. Mustafa Kemâl'in İslâmci Politikası:

Millî Mücadele boyunca Mustafa Kemâl'in takip ettiği politikanın esası, her ne pahasına olursa olsun, kayıtsız şartsız millet egemenliğine dayanan millî bir Türk devleti kurmaktır. Mustafa Kemâl, içinde yaşadığı devrin "millî hükümlerlik" ilkesinin yayılmaya başladığı ve yavaş yavaş hakim olmaya başladığı bir devir olduğuna inanmaktadır. Eskiden olduğu

42). Sebîlür-reşâd: c, XX, Sayı: 504, s, 116-118

gibi bu devirde de bir çok milleti içine alan devletlerin yaşama şanslarının giderek azaldığını, bundan böyle millî devletlerin var olacağını ve yaşayabileceğini görmektedir. Millî bağımsızlık, millî hakimiyet, millî devlet, millî meclis, millî irade gibi kavramlar O'nun üzerinde en çok durduğu ve gerçekleştirmeye çalıştığı hususlardır. Bunları sadece Türk milleti için değil, mazlum ve mağdur bütün müslüman milletler için de temenni etmektedir.

Mustafa Kemâl, "İslâmci" Millî Mücadele boyunca bir "etken olarak" kullanılmıştır. "Düvel-i muazzama adı verilen Batı'nın güçlü emperyalist devletlerine karşı mücadelesinde istinat ettiği yer İslâm dünyasından başka bir yer olmayacaktır. Zaten başkasını da düşünmek mümkün değildir. Mustafa Kemâl'in bu etkeni kullanmasında, Türkiye'nin o zamanki sosyo-psikolojik durumu da tesirli olmuştur. Yeni Türkiye Devletinin kuruluşu yolunda büyük bir adımı teşkil eden T.B.M.Meclisinin toplanması için yayınladığı 19 Mart 1920 tarihli genelgesinde "Makam-ı Hilâfet ve Saltanat'ın bağımsızlığının korunması ve Makarr-ı Hilâfet ve Saltanat olan İstanbul'un kurtarılmasını hedef alacak millî savaşı Meclis-i Müessisanın kontrolü elzemdir" demek suretiyle Millî Mücadele hareketinin bir isyan hareketi olmadığını ilân ediyordu⁽⁴³⁾.

İçeride müslüman kitleye dayandığı için bu politikayı uygulamakla İngilizlere karşı halkın duyarlılığını artırmak istiyordu. Millî Mücadele hareketinde temel düşman güç olarak İngiltere bulunuyordu. İslâm dünyasının büyük bir kısmı da İngiltere'nin işgali altında bulunduğu için dolaylı adı geçen devlet büyük bir müslüman nüfusa sahip olmuş oluyordu. Müslümanlar üzerinde büyük bir nüfuz ve prestije sahip olan Hilâfet müessesesinin Türklerin elinde bulunmasından rahatsızlık duyan İngiltere'nin, gerek o zamanlar ve gerekse savaş sonrasında adı geçen müesseseyi Türkiye aleyhinde kombinezonlarında kullanmak istediği bilinmektedir. Halifeliğin varlığını kendisi için tehlikeli bulan İngiltere bunu Araplara teklif ettiği zaman en şiddetli tepkiyi Hindistan müslümanlarından görecektir. Hint müslümanlarına göre Mustafa Kemâl Anadolu'da İslâmiyet için savaşıyordu ve Arap ülkelerinin Osmanlı Devletine karşı ayaklanmalarını da ihanet sayıyorlardı⁽⁴⁴⁾.

İşin aslına bakılırsa Anadolu'daki milli hareket, Türk milliyetçilik hareketinden başka bir şey değildi. İslâm dünyası, özellikle Hindistan

43). Atatürk, "Nutuk", s, 422

44). Kürkçüoğlu, s, 83

müslümanları bu gerçeği bilmektedirler. Çünkü Türk davasını içtenlikle benimsemişlerdi ve Türk millî mücedele hareketini Batı emperyalizmine karşı bir başkaldırı olarak görmüşlerdir. Türk millî mücadelesinin öncüleri ve özellikle Mustafa Kemâl geçmişte takip edilen "panislamizm" politikasının nasıl bir hüsrana sonuçlandığını çok iyi bilmektedirler. Bundan sonra Türk milletini böyle sınırları belirsiz bir politika ile meşgul etmemek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Her milletin başlı başına bağımsız bir varlığa sahip olmaları, aralarında dayanışma yapmalarına asla engel değildir. Hele aynı dine inanan milletler için bunun sağlanmasından kolay bir şey düşünülemez.

Mustafa Kemâl'in İslâm etkenini kullanması İngiltere üzerinde istenen sonucu doğurmuştur. Anadolu'daki durum hakkında İngiliz Hükûmetine sunulan 25 Aralık 1919 tarihli bir raporda, İngiltere'nin İslâm etkeni karşısındaki tutumu görülmektedir. "Milliyetçiler şimdi iki yol kullanıyor: Milliyetçi ol, çünkü İslâmı kurtaracak yegane yol odur. İslâma sâdik ol, çünkü senin millî varlığını kurtaracak yegane yol odur. Bazı kuvvetler ezilebilirse de Bolşeviklik ezilemez. Bu fikirler her ikisi de İslâm dünyasındaki İngiliz hâkimiyetini mahvedebilir. Biz, gerçek ideali din imiş gibi davranacak çıkarıcı bir grubu idareci olarak takdime çalışacağız. Panislamizmi ezemeyiz. Bu, tıpkı Batı'nın milliyetçilik gibidir. Bizim şimdiki gayemiz bölmek, arkadaş gibi davranıp sonra hükmetmek olmalıdır"⁽⁴⁵⁾.

Cemal Paşa'nın Sovyet Dışişleri Komiseri Çiçeren'in isteği üzerine hazırlandığı ve birer suretiyle Mustafa Kemâl Paşa ile Afgan Emirine yolladığı muhtıradaki, dünya ihtilâlinin kilidinin Hindistan olduğu, Britanya imparatorluğunun elinden çıkarsa, İngiltere'nin felce uğrayacağı, İngiltere'de 10-12 milyonluk bir işsiz kitlesi doğacağı, İngiliz Hükûmetinin buna dayanamayacağı belirtiliyordu.

Afganistan ile imzalanan dostluk antlaşması, 1919 yılı içinde İngiliz egemenliğinden kurtulan Afganistan'ın Türkiye tarafından, Türkiye'nin de bu devlet tarafından tanınmış olması bakımından çok önemlidir. Antlaşma metninin girişinde "bu devletlerden birinin mutluluk ve felaketinin ötekinin mutluluk ve felaketine sebep olacağı kanaat ve inancıyla,,, bir vücudun parçası gibi, taraflardan birine gelecek sıkıntı ve dertten öteki tarafın üzüntü duymasını tabii sayan bu iki kardeş devlet ve millet" ifadelerine yer verilmekte ve "ötedenberi var olan manevî ve tabii birliğin

45). Kürkçüoğlu, s. 83

politik alana geçirilerek, bütün Doğu'nun gelecekteki mutluluğu için hayırlı bir başlangıç olarak" dostluk ve ittifak antlaşmasının imzalanmasında Türkiye'nin Yüce Afganistan Devletini tam anlamıyla bağımsız tanımayı görev bildiği, ikinci maddesinde her iki devletin Hive ve Buhara devletlerinin bağımsızlığını tanıdıkları, üçüncü maddesinde "Yüce Afganistan Devleti, yüz yıllardan beri İslâmiyete liderlik ve ona üstün görevler yapmış olan, Hilâfet dünyasını elinde tutan Türkiye'nin bu alanda lider olduğunu, bu fırsattan yararlanarak ta, açıklar" denilmek suretiyle İngiltere'nin Hilâfet konusunda oynamak istediği oyunun bozulması yönünde Afganistan toplumunun duygu ve düşüncelerini açığa vurulmaktadır. Antlaşmanın dördüncü maddesi "Antlaşma taraflarından biri, Doğu'yu istila ya da sömürge yapma politikasını takip eden her hangi bir emperyalist devlet tarafından ötekine yapılacak saldırıyı bizzat kendine yapılmış sayarak, elindeki vasıta ve imkânlarla onu püskürtmeyi kabul eder" şeklindedir ve adını vermemekle birlikte İngiltere'ye karşı ortak savunma yapılacağını açıklamaktadır⁽⁴⁶⁾.

VII. Hindistan Müslümanlarının Önde Gelen İsimleri:

Hindistan müslümanları, Türkiye'de kardeşlerinin Avrupa kuvvetleriyle giriştikleri mücadeleye seyirci kalmadıkları gibi, sahip oldukları her şeyi Türk kardeşlerine bağışlamışlardır. Atatürk hakkında Pakistan'da yayınlanan bir eseri dilimize çeviren A.Ü.Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Urdu Dili ve Pakistan Araştırmaları Kürsü Başkanı Prof.Dr.Hanif Fauk, bu esere genişçe bir giriş yazmıştır. Prof.Dr.Fauk'un girişte yazdığı bilgilerden öğrendiğimiz kadarıyla Hint Yarımadasındaki müslümanların, Osmanlı Devleti'nin güç zamanlarında ve bilhassa Batı'ya karşı mücadelesinde yalnız kaldığı zamanlarda, hareketsiz kalmadıklarını görüyoruz. Tarihimizde "Doksanüç Harbi" diye bilinen 1877-1878 Türk-Rus savaşı aleyhimize olarak sonuçlanmış, Türkiye büyük can ve toprak kaybına uğramıştır. Bu savaş Hint müslümanları arasında büyük bir üzüntü doğurmuş, onları Türkiye'ye ellerinden gelen her türlü yardımı yapmağa sevk etmiş, aynı zamanda Urdu edebiyatında Türklerin yiğitliğini, eşsiz cesaretini ve hayranlık verici direnişlerinin işlendiği edebi şaheserlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Yunanistan'ın Makedonya'ya saldırısı, Kıbrıs Adasının İngiltere tarafından işgal edilmesi, Trablusgarp'ın İtalya eline geçmesi, Balkan

46). Sosyal, s. 25, 26

savaşları ve nihayet Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin zarar görmesi Hint Yarımadasının her tarafındaki müslümanları tedirgin etmiş, üzüntü ve öfkelerinin artmasına ve patlamasına sebep olmuştur. Hintli müslüman liderler Türk kardeşliği uğruna her şeyini hatta canlarını bile vermeğe hazırdılar. Bundan önceki satırlarda bu müslüman önderlerden bir çoğundan bahsetmiştik. Onlara ilave olarak bazı zevattan da kısaca bahsetmeği düşünmekteyiz.

Hint Yarımadasının müslüman düşünürleri Britanya iktidarının İslâm dünyası için tehlikeli olduğunu iyice anlamışlardı ve bu sebeble de Türkiye'yi tam olarak destekliyorlardı(47).

Türklerin ateşli destekleyicilerinden biri Mevlanâ Numan Şibli'dir. Şibli'nin yakın bir arkadaşı, İngilizlerin tertiplemediği bir toplantıda, Birinci Dünya Savaşı sıralarında kendisini Türklerin aleyhine yapılacak bir toplantıya davet eder. Şibli Numani bu teklifi şiddetle reddeder ve öfke dolu bir sesle "Türkler uğruna derimden ayakkabı yapılırsa buna memnun olurum"der. Bu sözler O'nun Türklere ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir(48).

Türkiye'de "Asr-ı Saadet" adlı mükemmel eseriyle tanınan Şibli Nu'manî 1857'de A'zamgarh'ta doğmuştur. Babası, geliri yüksek bir avukat olan Şeyh Habibullah'tır. 1872'de Lahor'a gelmiş, 1880'de başarılı bir avukatlık imtihanı geçirmiştir. Ancak bir kaç ay avukatlık yapmış, Aligarh'ta bulunduğu sırada kardeşi tarafından Sir Seyyit Ahmet'e takdim edilmiş, O da kendisine Collegiae School'da bir hocalık vermiş, bilahere kendisini Arapça ve Farsça profesörü tayin etmiştir. Şibli Nu'mani 1892'de Yakın-Doğuya bir geziye çıkmış, bu vesile ile İstanbul, Beyrut, Kudüs, Kahire ve diğer İslâm şehirlerini ziyaret etmiştir. A.Sıddıkî'nin verdiği bilgiye bakılırsa, Şibli Nu'manî 1896'da Haydarâbâd Nizamı'ndan bir tahsisat almış, 1898'de profesörlükten istifa etmiş, aynı yerde "Ulûm-ı Fünûn" kısmının müdürü olmuştur. 1914'te ölmüştür(49).

Hint Yarımadasında Türkiye'ye daha adaletle davranılması ve toprak bütünlüğünün korunması lehinde sürdürülen kampanya yalnız müslümanların desteğiyle yürüyordu. Bu müthiş kampanya İngiliz

47). Fauk, s,8

48). Fauk, s, 8

49). Sıddıkî, İ.Ans., c, 11, 518

iktidarının temellerini sarsmıştı. Bu hareketin temeli Hint Yarımadası dışındaki müslümanlar yani Türklere yardım ilkesi üzerine atılmıştı. Yerli unsurlar müslümanların bu tutumunu beğenmiyorlardı. Bazı aşırı kimseler müslümanların imanı, itikadı, fikirleri ve hatta isimlerini değiştirmeye kalktılar. Ancak müslümanlar bu muhalefete aldırılmadan Türkleri desteklemeye devam ettiler. Büyük önder Atatürk'ün düşmanlara karşı kazandığı her zaferi can ve gönülden desteklediler. Türkiye'yi sevmek ve Türkleri destekleme kampanyası müslümanlar arasında o kadar yayılmıştı ki, küçük çocuklar bile kardeşleri için canlarını feda etmeğe hazırdılar.

Türk milletinin başarıları, Türk büyüklerinin bilhassa Mustafa Kemâl adı Hint Yarımadası müslümanları arasında hemen yayıldı, o kadar ki, başka bütün isimleri geride bıraktı. Ömer Rıza Doğrul'un 1928 de "Asr-ı Saadet" in önsözünde belirttiğine göre Şibli'nin hayru'l halefi ve O'ndan sonra İslâm dini ve İslâm tarihinin en büyük uzmanı olarak tanımlanan Mevlânâ Süleyman Nedvî, Türkiye'nin kaderinin Mustafa Kemâl'in elinde olduğunu söyledi. Hint müslümanları Sevr Antlaşmasının iptali lehinde öyle şiddetli gösteriler yaptılar ki, İngiliz iktidarı onlara boyun eğmeye mecbur oldu.

Hint müslümanlarının büyük lideri Muhammed Ali Cinnah, Türk topraklarının Yunanlılara hediye olarak verilmesini şiddetle kınadı ve müslümanların bu entrikayı hiç bir zaman kabul etmeyeceklerini İngilizlere bildirdi. Urdu şair ve yazarları Türkiye için övücü sözler sarfederken, Hint Yarımadasında milyonlarca müslümanın düşüncelerine tercüman oluyorlardı. İkbâl, ateşli kelimelerle düşüncelerini ve bir kaç şiirinde Türkiye'ye karşı açılan savaşları anlattı ve kahraman Türk milletinin cesaret ve yiğitliğinden örnekler verdi(50).

Pakistan'ın millî şairi Dr.Muhammed İkbâl, 22 Şubat 1873'te doğdu. XX.yüzyılın dünya çapında büyük mütefekkir şairlerinden biridir. Üniversite tahsilini, doktorasını Avrupa'da yapan İkbâl burada iki gerçeği bütün genişliği ve derinliği ile görmüştü: Biri, Batı'nın sağlam bilgisi ile hareketli dinamizmi, diğeri İslâm toplumlarının koyu cehaleti ile esirlikleri. "Gezdim Frengistan'ı kâşâneler gördüm, gezdim diyar-ı İslâmı viraneler gördüm" diyen Ziya Paşa ve aynı dersten muzdarip Mehmet Akif Ersoy ile aynı görüşleri paylaşması bir tesadüf olmasa gerektir. Halbuki eskiden, orta zamanlarda durum bunun tam tersi idi. Ne oldu da İslâm

50). Fauk, s, 10 ve Ö.Rıza Doğrul, a.g.e., önsözden.

dünyası bu hale gelmişti? Yine Ziya Paşa'nın deyişiyle "İslâm imiş papende-i ikbal-i terakki, Evvel yok idi işbu rivayet şimdi çıktı" Gerçekten İslâm dünyasının geri kalmasının sebebi dinmiydi? İkbâl bir şiirinde şiddetle haykırıyor: "Hayır, İslâmîliğin bizatihi kendinde kusur ve ayıp yoktur, bütün kusur ve ayıp bizim müslümanlığımızdadır"⁽⁵¹⁾.

İkbâl, Hristiyan ve İslâm dünyasında geçmişe ve şimdiye ait, ikisinde de birbirine zıt bu çifte gerçeği bütün açıklığı ile gördükten sonra Batı ve Doğu'nun iki aksaklığına amansız düşman kesildi. Batı'nın maddi cephesini makina medeniyeti olarak vasıflandırarak onu "Allah'ın dünyası yalnız ticarethane değildir" diye alaya alıyordu. Batı'nın sağlam ilmi ile hareketli dinamizmi onu ne kadar büyülemişse, katı maddeciliği de o kadar tiksindiriyordu. Fakat O'nun asıl hiddeti hurafelerin karıştığı müslümanlığa karşıdır. "Cahil hoca ile rüyaya dalan sufi ve onların köleleri: Büyük kılıcı götürün götürdü, onların elinde o kılıcın yalnız kını kaldı". "Hoca İslâmı sadece şekilleştirdi, sufi de mücerretleştirdi" diyerek ikisinin de müslümanlığında canlılık olmadığını, bu sebeple de o yerde ölümden beter olan esaretin olacağını işaret etmiştir. Bütün müslüman dünyası esarete. Afrika müslümanları, Hindistan müslümanları, Endonezya müslümanları, Ortaasya'daki bütün müslümanlar hep esarete, hatta İran bile Rus, İngiliz nüfuz mıntıklarına ayrılmış. İslâm dünyasında tek müstakil devlet Osmanlı Devleti. Muhammed İkbâl, "Allah'a Şekva" şiirinde Allah'tan Balkanlarda savaşan mü'minlere yardımını ister. "Bankı Dera"da Edirne'nin kuşatılışı sırasında kahramanca savunmasını anlatır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılışımıza karşı "Türklerin üzerine bir keder dağı çöktü" derken aynı keder dağıнын kendi göğsü üzerine çöktüğünü de duyar. Türk Millî Mücadele hareketini heyecanla takip eder, şahlanan imanımızı çöşkunlukla över ve "Ey insanlar, bir kere daha sadakat, adalet ve şecaat dersini öğrenin"der⁽⁵²⁾.

Muhammed İkbâl, 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da kazanılan "Başkomandanlık Meydan Muharebesi" üzerine yazdığı "Tulu'ı İslâm" adlı şiiriyle bizim zaferimizde, Türklükle beraber İslâmın da zaferini alkışlıyordu. Hindistan müslümanlarının bizim bağımsızlık davamıza gösterdikleri ilgi ve müzaheretin ne derecede samimi ve ihlaslı olduğuna misal şiirinde ta Hindistan'dan Mustafa Kemal Paşa'ya şöyle sesleniyordu:

51). İkbâl Hakkında Konferanslar, İstanbul, 1952, s, 30

52). Tarlan, İkbâl Hakkında Konferanslar, s, 30

MUSTAFA KEMAL PAŞA'YA HITAP

Allah O'nu Teyit Etsin(1922)

"Bir ümmi vardı ki biz onun hikmet ve akıl ve idraki sayesinde takdirin gizli dünyasındaki sırlara vâkıf olduk.

Bizim aslımız bir kıvılcım iken, 'O'nun bir bakışı ile cihanı kaplayan ve aydınlatan bir güneş haline geldik.

Din büyüğü(Harem Pîri) gönülden aşk mefhumunu izale etti. O zaman âlemde kusurumuz derecesinde zelif olduk.

Ovaların sert rüzgarları bize yarıyor. Bahar rüzgarının nefesleri altında dargın ve muzdarip bir goncaya döndük.

Masiva kaydına düştüğümüzden beri o feleklerin kubbesinden aşan naralarımız inleme haline geldi.

Tuzak kurmadan nice avlar avlayıp terkimize asmıştık. Şimdi ise okumuz ve yayımız koltuğumuzda olduğu halde avlarımız bizi öldürdü'

Atın nereye kadar giderse oraya atıl, düşünme. Biz bu meydana nice kereler tedbir yüzünden mat olduk"⁽⁵³⁾.

İkbâl'in iki açık kehaneti vardır: Daha 1907'de Avrupa'da iken Batı dünyasına karşı "Ey Batılılar, medeniyetiniz kendi hançeriyle kendine kıyacak". Gerçekten yedi yıl sonra Birinci Dünya Savaşı patlak vermişti. 1935'te İkinci Dünya Savaşını çıkmasından dört yıl önce açıklamıştır: "Batı ufuklarında şafak yok, sadece kan seli var. Bekle, kısa zamanda kopacak büyük kıyameti bekle". İkinci kehaneti, daha kırk yıl öncesinden İslâm dünyasının bugünkü bağımsız halini görmüş olmasıdır. O'nun nazarında geçmiş kaydedilmiş bir zaman değildir, geçmişte geleceği yoğuran bir büyü vardır. "Şimdiki esirliğe bakma, eski güneş tekrar doğacak. Doğan güneşle karanlık gece gidip bu bahçe ilahi birliğin şarkısıyla çınlayacak"⁽⁵⁴⁾.

53). İkbâl, "Şarktan Haber", s, 87

54). Tarlan, s, 31

Yukarıda aldığımız şiirinde Muhammed İkbâl Türk zaferini Hindistan müslümanlarıyla beraber bütün İslâm dünyasının da bağımsızlık güneşine kavuşacağına kesin bir müjdesi gibi karşılıyordu. O'nun bu düşüncesi Mustafa Kemâl ile paralellik arz ediyordu. 1925 Nisanında Ankara'da toplanan Türk Ocakları kurultayından seçilmiş kırk elli kişilik temsilciler heyetiyle konuşurken, bir aralık "En millî düşmanımız hangi devlettir" diye sorduğu zaman, temsilcilerden birinin "En millî düşmanımız İngiltere'dir" cevabı üzerine tane tane şu sözleri söylemiştir: "Hayır, İngiltere'nin bizim topraklarımızda hiç bir emeli yoktur ve olamaz. O yalnız zaferimizin diğer müslüman milletlerini de bağımsızlığa götürmesinden tasalanır o kadar. Fakat mukadder olanın önüne geçilemeyecektir"⁽⁵⁵⁾.

İkbâl'in en büyük eseri şüphesiz PAKİSTAN'dır. Bu eser okunmayan, sadece temaşa edilen bir eserdir. O, bu eseri 1930'da "Bütün Hint Müslümanları Birliği"nin başkanı sıfatıyla konuşurken ilân etti ve açıkladı. Bunu fiil haline gelebilecek bir fikir olarak anlatmıştı. Pakistan'ı düşünceden fiiliyata çıkaracak olan lideri de gösterdi. Bu lider Muhammed Ali Cinnah olacaktır.

İkbâl ki, Türk milletinin en karanlık günlerinde bizimle beraber ağladı, millî mücadelemizde yüreği bizimle beraber çarptı ve zaferlerimizde bizimle beraber çoştı. Şu halde o bize nurdan bir hüzmeye bağlıydı. O ki, diğer nurlu bir hüzmeye Mevlânâ'ya bağlıdır. Atatürk'ki, zaten Türklüğü ve Türkiye'liliği ile kalbini verdiği Mevlânâ'nın ulvililiğine de hayranlıkla bağlanmıştı. "Evet gözlerimin önüne nurlu hüzmelerle çizilmiş bir müselle geliyor: Kaidesi Konya ile Ankara arasında uzanıp, zirvesi Lahor'a uzanan bir müselle. Yer yüzünde her hangi devletle hangi millet bundan daha anlamlı ve derin hüzmelerle bağlanabilir?"⁽⁵⁶⁾.

Pakistan Devleti'nin kurucusu olan Muhammed Ali Cinnah, 1876'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra Üniversite tahsili için babası tarafından İngiltere'ye gönderildi. Babası tarafından iş tecrübesi maksadıyla İngiltere'ye gönderilmiş olmasına karşılık o hukuk tahsili yapmayı tercih etti. Kendisinin ifadesiyle hukuk tahsilini seçmesinde, okulun giriş kapısındaki dünyanın tanınmış hukukçularını gösteren listede Hz. Muhammed için "Büyük insan, büyük

55). Sevik, "İkbâl Hakkında Konferanslar, s. 32

56). Sevik, s. 34

devlet adamı" ifadesinin yer alması sebep olmuştur⁽⁵⁷⁾.

Londra'da dört yıl kaldıktan sonra Karaci'ye dönen Cinnah büyük bir üzüntü ile karşılaştı: Annesi, karısı vefat etmiş, babası da eski işini kaybetmişti. Ailenin bütün yükünü omuzlayan Cinnah avukatlığa başladıysa da pek iş bulamadı ve iş bulabilirim diyerek, babasının muhalefetine karşılık Bombay'a gitti. Orada avukatlık ve bir ara da Sulh Mahkemesi Baş Hakimliği görevinde bulundu(1900). Üzerine aldığı davalrı metanetle, soğukkanlılıkla savunarak herkesin takdirini kazandı ve Bombay Barosunun hızla yükselen üyelerinden biri oldu. Bu arada politika ile de ilgilenmeye başladı ve politik hayatının ilk basamağını teşkil edecek olan "Hindistan Millî Kogres Partisi"nin 1906 kongresinde, Başkanın özel sekreteri olarak seçildi.

Hindistan'daki müslümanlar, kendi haklarını koruyacak, Hindular arasında ikinci sınıf vatandaş olmaktan kurtaracak, Hristiyanlık propagandasını etkisiz kılacak bir çalışma içine girmişlerdir. Bu çalışmaya, daha önce sözünü ettiğimiz Sir Seyyit Ahmet öncülük etmişti. 1906'da kurulan "Bütün Hindistan Müslümanları Birliği" adlı parti "Hint müslümanlarının siyasi haklarını ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek, bunların ihtiyaç ve dileklerini hükûmete bildirmeyi ilke olarak benimsemesine karşılık Cinnah, müslümanların Hindulardan ayrı bir millet oldukları yolundaki görüşleri benimsemez. 1909'da İngilizler tarafından müslümanlara ayrı seçim bölgesi ve kendi temsilcilerini seçme hakkı verilmesi üzerine Muhammed Ali Cinnah, Müslümanların bu hakkı 1910'da kullanmalarıyla kendisi de Kraliyet Konseyine Bombay temsilcisi seçildi. Bu sıralarda müslümanların durumlarıyla ilgilenmeye başladı ve hukuki açıdan onların uğradıkları kaybı yine hukuki açıdan geri almaya çalıştı.

Birinci Dünya Savaşı başladığında Hindistan'ın her iki toplumu İngiltere'ye bağlılıklarını açıkladılar. Böyle yapınca savaştan sonra İngiltere tarafından kendilerine muhtariyet sunulacağı inancını taşıyorlardı. Binlerce Hintli askerin İngiliz orduları saflarında savaşması sebebiyle İngiltere Hindistan'daki topluluklara gerçekten bazı siyasi haklar vermişti. Hindularla müslümanlar arasında İngiltere'ye karşı ortak bir cephe oluşturma fikri Cinnah'tan çıkacak ve O kongres Partisi ile Müslim Lig Partisini aynı yer ve zamanda toplantıya çağıracaktı(1915). Bir Hindu müslüman işbirliği ufukta gözüküşken birden İngiliz oyunuyla

57). Erten, Rekin "M. Ali Cinnah", Tercüman, 11.9.1988, no:1

bunun üzerine bir örtü çekilmiştir.

1925'te Delhi, Kalküta ve Allahâbâd'ta başlayan ve yüzlerce kişinin hayatına mal olan Hindu-Müslüman çatışması 1927'ye kadar devam etti ve Müslim Lig'in gözünü açtı. Cinnah, aynı yıl Delhi'de bütün müslüman liderlerin katıldığı bir toplantı düzenledi. Toplantıda "Sind'in Bombay'dan ayrılarak ayrı bir eyalet olması, yapılacak reformların Kuzey-Batı sınır bölgesi ile Belucistan'da da uygulanması, eyalet meclislerinde üyeliklerin her iki toplumun nüfusu ile orantılı olması kabul edildi"(58).

Hindu liderleri Delhi kararlarını reddedince bu sefer Müslim Lig müslümanların haklarını belirleyen 14 maddeyi kabul etti ve Nehru raporunu reddetti(1929). İşler çıkmaza girince İngiltere Londra'da bir konferans düzenledi. Cinnah 16 delege ile 12 Kasım 1930'da I.Yuvarlak Masa Toplantısına katıldı. 1931'de yapılan ikinci toplantıda Muhammed İkbâl ile tanıştı. İki adam, iki vatansever, iki ümit veren, iki uzak görüşlü adam elele vererek müslümanlar için çalışmayı vazife ve zevk bildiler. "Güney Asya müslümanları için bağımsızlık, İslâmın birleştirici fonksiyonundan yararlanarak yeni ve ayrı bir devlet kurmak olmalıydı. Bütün Hindistan'ı kapsayacak Moğol milliyetçiliğinden vazgeçiliyor, müslümanların çoğunlukta olduğu Bengal ve Kuzeybatı Hindistan'da bir devlet kurma fikrine geliniyordu. Bu düşünce İkbâl'in satırlarından doğuyor, Cinnah'ın siyasi çabalarında şekil buluyordu. Cinnah, Hindistan'da meşhur "İki Millet" teorisini ortaya atıyor ve mücadele "Pakistan" için sürdürülüyordu"(59).

Muhammed Ali Cinnah, büyük ve şerefli mücadelesinde her zaman Mustafa Kemâl Atatürk'ün kendisine örnek almıştır. Hindistan müslümanları, O'nun liderliği altında yaptıkları azimli ve kararlı bir mücadeleden sonra nihayet kendi öz vatanlarına sahip olma isteklerine 14 Ağustos 1947'de kavuşmuşlardır. 15 Ağustos 1947 günü Pakistan'ın Resmî Gazetesinin birinci nüshasında şu ifadeler yer almaktaydı: "Muhammed Ali Cinnah, Majesteleri Kral tarafından Pakistan Genel Valisi olarak tayin edilmiştir. Tayini onaylanan Pakistan Genel Valisinin bugün göreve başladığı bildirilir"(60).

58). Ertem, no:3

59). Oke, "Hilâfet Meselesi", Tercüman, 25.4.1987, no:17

60). Allana, s, 478

Dost ve kardeş Pakistan Devletinin kurucusu, "Kâid-i a'zam", Liyakat Ali Han'ın ifadesiyle "Pakistan'ın Atatürkü", büyük fikir ve aksiyon adamı Muhammed Ali Cinnah.

Dost ve kardeş Pakistan Devletinin manevî mimarı, Doğu ve Batı'yı çok iyi tanıyan büyük İslâm düşünürü, gönül adamı, samimi müslüman ve Türk dostu Allame Muhammed İkbâl.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE'DE HİNTLİ MÜSLÜMANLARIN TÜRKİYE'YE YARDIMLARI

I- Genel Bilgiler:

Bundan önceki bölümlerde Türkiye ile Hint müslümanlar arasındaki münasebetlerin Fatih Sultan Mehmed zamanında başlayarak günümüze kadar geldiğini belirtmiş bulunuyoruz. Türklerle Hintli müslümanlar arasındaki münasebetlerin sıcaklığına başka iki millet arasında raslamak pek mümkün değildir. Bu kadar samimi ve içten münasebetlerin temelinde şüphesiz ortak kültürel değerlerin yattığı kolaylıkla anlaşılabilir. Bugünkü Pakistan'ı oluşturan o tarihlerdeki Hintli müslümanların yüksek bir iman, irade ve disipline sahip oldukları, bu yönleri ile de Türk kardeşleriyle bir benzerlik içinde buldukları tereddüte yer bırakmıyacak bir gerçektir.

Hintli müslümanların Türk Millî Mücadele hareketine duydukları sıcak ve yakın ilginin boyutlarını tesbit edebilmek için Türkiye'ye yapmış oldukları yardımların miktarını bilmek gereklidir. Türkiye'ye yapılan bu yardımların ne kadar önemli olduğunu, özellikle savaş sonrasında yaralarımızın sarılmasında nasıl işe yaradığını söz konusu yardımlarla ilgili belgelerden anlıyoruz. Konu ile ilgili olarak Türkiye'de müstakil bir çalışma yapılmadığı, yardımlar hakkında hep kitabî bilgi ile yetinildiği görülmüştür. Bu çalışmamızda, Hintli müslümanlar tarafından Türkiye'ye Millî Mücadele döneminde yapılan nakdî yardımları belgelerin ışığı altında vermeğe çalışacağız.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türk milletinin tarih sahnesinden silinmesi demek olan "Sevr Antlaşması"nı Türk milletine zorla dikte ettirmek isteyen itilâf devletlerine karşı "ecdâd sesiyle kıyama kalkan" milletimiz, başında deha önder Mustafa Kemâl Paşa olduğu halde, kelimenin tam anlamıyla bir Millî Mücadeleye atılmıştır. İşte böyle bir dönemde, yalnızlığın kucacağına itilmiş, dünyası başına dar getirilmek istenen Türk milletine, hiç bir karşılık düşünmeksizin, saf kardeşliğin anlamlı bir misali olmak üzere, Hintli müslüman kardeşleri her türlü maddî ve manevî yardımlarını göndermek lütfunda bulunmuşlardır. Aynı tarihlerde Hintli müslümanların da İngiltere'ye karşı hürriyet ve bağımsızlık mücadeleleri içinde buldukları düşünülürse, yapılan yardımların mânâ ve ehemmiyeti daha iyi anlaşılmış olur. Bu hareket onların bütün zamanlarda Türk milleti ile birlikte oluşlarını da gösterir. Bugün, milletlerarası münasebetlerimizde, hiç bir ön şart olmaksızın, kayıtsız ve şartsız, bizimle birlik olan Pakistan ve Bengaldeş'tir. Tarihin derinliklerinden gelen bu dostluk ve kardeşliğin sınırlarını çizebilmek mümkün değildir.

Hintli müslümanlar arasında, Türkiye'ye yardım maksadıyla, toplanan yardımlar "Hint Hilâfet Komitesi" aracılığı ile doğrudan doğruya, kendi ifadeleriyle "İslâmın Kılıcı" olan Mustafa Kemâl Paşa'ya gönderilmiş bulunmaktadır. Gönderilen yardımların miktarı, ne şekilde gönderildiği, nereye ne miktarda harcamalar yapıldığı hakkında Cumhurbaşkanlığı Arşivi ile Genel Kurmay Başkanlığı, Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı (ATASE) arşivinde bulunan belgelerde yeterli bilgiler bulunmaktadır. Belgelerde muhatap taraflardan biri olarak Hint Hilâfet Komitesi yer aldığı için, Hintli müslümanlardan kimin, ne miktarda yardım gönderdiği bilinmemektedir. Her halde adı geçen Komitenin belgelerinde ayrıntılı olarak kimin ne miktarda yardım ettiğini gösteren kayıtları olmalıdır. Bu şekilde bilgileri ihtiva eden belgelere araştırmalarımız içinde raslamadığımızı beyan ile yetinmek istiyoruz.

Cumhurbaşkanlığı Arşivinde tesbit ettiğimiz belge sayısı 43 adet olup, bunlardan 31'i 2 Şubat 1922 tarihinden 16 Haziran 1923 tarihine kadar, muhtelif tarihlerde Hindistan tarafından gönderilen para miktarları ile bunlar hakkında cereyan eden muameleleri, 5'i Türkiye Cumhuriyeti dul ve yetimlerine Hindistan (Madras)tan yapılan para yardımı ve bunlarla ilgili yazışmaları, 4'ü Hintli müslümanların harp felaketzedelerine gönderdiği parayı, 1'i Hint ianât cetvelini ve 2'si de Hindistan'ın Madras şehri komitesinin yapmış olduğu yardımı ihtiva etmektedir.

Genel Kurmay Başkanlığı, Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivinde tutulan özel "Atatürk Arşivi"nde, 107 numaralı dosyada Hint Hilâfet Komitesi'nden ve "mahall-i sâire"den gelen para miktarları yer almaktadır. 107 numaralı dosyanın F.1/3 ve 1/4 numaralı belgelerde Hint Hilâfet Komitesi ile mahalli sâireden gelen paraların miktarları, tesellüm makbuzları tarih ve numaraları ile birlikte bir cetvel halinde yer almaktadır. Aynı dosyanın F.1/346 numaralı belgesinde de bizzat Mustafa Kemâl Paşa tarafından tutulmuş ve "Doğrudan doğruya emrime Hint Hilâfet Komitesi'nden gelen mebâliğ", F.1/347 numaralı belgede "Muhtelif mahallerden doğrudan doğruya emrime gönderilen mebâliğ" başlıklarını taşıyan iki cetvel yer almaktadır. Hint müslümanları tarafından gönderilen yardım parasından yapılan harcamalar da dikkatli bir şekilde tespit edilmiş ve bir defter halinde tutulmuştur.

Her iki arşivde tesbit ettiğimiz belgeler birbirini tamamlar mahiyette olup, aşağıda sırasıyla verilmeğe çalışılacaktır.

II. G e l e n Y a r d ı m l a r :

Hintli müslümanların göndermiş oldukları yardımları çıkışlarına göre ikiye ayırmak mümkündür: Hint Hilâfet Komitesi'nden gelen yardımlar, mahall-i sâireden gelen yardımlar.

a) Hint Hilâfet Komitesi'nden Gelen Yardımlar: Komite aracılığı ile gelen paralar hem müstakil olarak hemde mahall-i sâireden gelen paralarla birlikte tutulmuş bulunmaktadır. Müşterek olarak tutulan liste şu şekilde tertip edilmiştir:

<u>Makbuz tarih ve numarası</u>	<u>H.H.Komitesinden</u> <u>kuruş</u>	<u>mah.sâire</u> <u>kuruş</u>	<u>Yekûn</u> <u>kuruş</u>
26.12.921-305484	14.440.000	-	14.440.000
6.02.922-313022	3.630.000	-	3.630.000
18.02.922-313033	2.532.000	-	2.532.000
20.02.922-313035	3.230.000	-	3.230.000
18.02.922-?	-	638.336	638.336
22.02.922-313039	6.470.000	-	6.470.000
2.03.922-313042	3.230.000	-	3.230.000
28.03.922-313061	13.150.000	-	13.150.000
18.04.922-313085	3.315.000	-	3.315.000
2.05.922-313097	3.210.000	-	3.210.000
13.05.922-325508	2.680.000	-	2.680.000
24.05.922-325506	-	126.900	126.900
20.06.922-325521	-	100.000	100.000
26.06.922-325525	4.212.000	-	4.212.000
5.07.922-325530	3.550.000	-	3.550.000
17.07.922-325536	-	290.400	290.400
30.07.922-?	-	21.991	21.991
12.08.922-325546	3.590.000	-	3.590.000
31.10.922-325204	-	1.298.700	1.298.700
8.11.922-325214	-	2.430.000	2.430.000
19.12.922-325260	-	380.000	380.000
28.02.922-325276	-	68.000	68.000
13.01.923-?	-	125.233	125.233
13.02.923-325256	1.450.000	-	1.450.000
27.01.923-325320	-	4.000	4.000
29.01.923-325322	-	10.000	10.000
25.01.923-325334	-	3.075	3.075
Yekûn	68.679.100	5.496.635	
	74.175.735 ⁽¹⁾		

Mustafa Kemâl Paşa tarafından tutulan ve "Doğrudan doğruya emrime Hint Hilâfet Komitesi'nden gelen mebâliğ" başlığını taşıyan döküm cetveli de şu şekildedir.

1). ATASE, D.107, F.1/3 ve 1/4

<u>Makbuz tarih ve numarası</u>	<u>Türk lirası(aded)</u>	<u>İngiliz lirası(aded)</u>
26.12.921-305484	144.400	26.000
6.02.922-313022	36.300	6.000
18.02.922-313033	25.320	4.000
20.02.922-313035	32.300	5.000
22.02.922-313039	64.700	10.000
2.03.922-313042	32.300	5.000
28.03.922-313061	131.500	20.000
18.04.922-313085	33.150	5.000 (X)
2.05.922-313097	32.000	5.000
31.05.922-325508	26.800	4.000
26.06.922-325525	42.120	6.000
5.07.922-325530	35.500	5.000
12.08.922-325546	35.900	5.000 (XX)
13.02.923-325356	14.000	2.000
19.03.923-324729	19.410	3.000
27.03.923-324736	68.000	10.000
9.08.923-324940	7.770	1.000
Yekûn	781.570	122.000

(2)

Hint Hilâfet Komitesi tarafından gönderilen paraların teslim alındığına dair Mustafa Kemâl Paşa tarafından gönderilen cevabî yazı ve zeyli aşağıdaki şekildedir:

Hindistan Hilâfet Komitesi'nin Mümessilliğ Cânib-i aliyyesine:

"Türkiye'ye muavenet maksadıyla Hindistan ahali-i hamiiyetnemdani tarafından cem'olunan mebâliğın şu mukarrerât vechiyle tarafımdan ahz u teslim edildiğini iş'ar ile kesb-i fahr eylerim.

X). x.20.4.922 tarih ve 6/179 nolu yazısıyla Komitenin Londra mümessilliğine bildirilmiştir.

xx). xx.17.07.922 tarih ve 325536 nolu makbuz yekûnda dahildir.

2). ATASE, D.107, F.1/346

Birinci defa	26.000	İngiliz lirası mukabili	144.400	Osmanlı lirası
İkinci defa	6.000	"	36.300	"
Üçüncü defa	4.000	"	25.320	"
Dördüncü defa	5.000	"	32.300	"
Beşinci defa	10.000	"	64.700	"
Altıncı Defa	5.000	"	32.200	"
Yedinci defa ve				
Sekizinci Defa	20.000	"	131.400	"
Dokuzuncu Defa	5.000	"	33.250	"
Yekûn:	81.000	İngiliz Lirası mukabili	499.970	Osmanlı lirası

"Hintli kardeşlerimizi Türkiye'ye rapteden habli-i metin İslâmiyet muktezasınca mine'l-kadîm ibrâz ettikleri alâik-i diyânetpervânenin yeni bir delîli olan işbu hediye mütahassıl hissiyât-ı şûkrangüzarânemizi ve sâtat-ı aliyyeleriyle kendilerine tebliğini rica eder ve bu vesile ile de (...inneme'l mu'minûne ihvetûn...) kavî-i celîlini âsâr-ı fi'liyesiyle te'yîd ettiklerinden dolayı nezd-i Bâri ve Peygamberi'de meşkûren lehüm olduklarını ilâve eylerim".

T.B.Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemâl (3).

T.B.M.M. Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiriyeti
Sayı: 6/544

Ankara, 11.11.1338

Hint Hilâfet Komitesi'nin Londra Mümessilliği cânib-i aliyyesine,

8 Mart 1338 tarih ve 6/179 numaralı tahrirâta zeyldir:

"Türkiye'ye muavenet maksadıyla cem'olunup vusûli bildirilen 81.000 İngiliz lirasına zamîmeten zîrde gösterildiği veçhile 25.000 İngiliz lirasının vâsil olduğuna iş'âr ile kesb-i fahr eyler, teşekkürâtımın icâb edenlere tebliğini rica ederim efendim".

3). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12261

Onuncu defa	5.000	İngiliz lirası mukabili	32.100	Osmanlı lirası	T.B.Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemâl (4).
Onbirinci defa	4.000	"	26.800	"	
Onikinci defa	6.000	"	42.120	"	
Onüçüncü defa	5.000	"	35.500	"	
Ondördüncü defa	5.000	"	35.900	"	
Yekûn:	25.000	İngiliz Lirası mukabili	172.420	Osmanlı lirası	

Hariciye Vekâlet-i Celîlesi Müsteşarlığı'na hitaben T.B.M.Meclisi Başkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü tarafından yazılan bir yazıda, T.B.M. Meclisi Reisi, Başkumandan Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri tarafından Hint Hilâfet Komitesi Londra Temsilciliğine hitaben yazılan ekli mazrûfun emin bir aracı ile yerine ulaştırılması rica edilmekte ve Hint Hilâfet Komitesi'nden gelen mebâliğin hesabını gösterir bir cetvel verilmektedir. İki belge aşağıdaki şekildedir:

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiriyeti
Sayı: 6/544

Ankara, 11.11.1338

Hâriciye Vekâleti Celîlesi Müsteşarlığı Cânib-i aliyyesine:

T.B.M.Meclisi Reisi, Başkumandan Paşa hazretleri tarafından Hint Hilâfet Komitesi Londra mümessilliğine hitaben yazılan melfûf mazrûfun emin bir vasıta ile mahalline iysâline müsade-i aliyyelerini rica eylerim efendim.

Müdür (5).

Hint Hilâfet Komitesi'nden Gelen Mebâliğin Hesabıdır:

4). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12290

5). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12291

Makbuz tarih ve numarası	İngiliz lirası(adad)	Türk lirası(adad)
26.12.921-305484	26.000	144.400
6.02.922-323022	6.000	36.300
18.02.922-313033	4.000	25.320
20.02.922-313035	5.000	32.300
22.02.922-323039	10.000	64.700
2.03.922-313042	5.000	32.300
28.03.922-313061	20.000	131.500
18.04.922-313085	5.000	33.150 (x)
2.05.922-313097	5.000	32.100
31.05.922-325508	4.000	26.800
26.06.922-325525	6.000	42.120
5.07.922-325530	5.000	35.500
17.07.922-325536	400	2.904 (x)
12.08.922-325546	5.000	35.900
Yekûn:	106.400	675.294 (6)

T.B.M.Meclisi Hükümeti
Hâriciye Vekâleti
Sayı: 1713

B.Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gâzi Mustafa Kemâl Paşa
Hazretlerine:

Hint Hilâfet Hey'eti tarafından irsâl olunan mebâliğ makbuzlarının süratle irsâli lüzumuna ve cem'olunan mebâliğin miktarına dâir Roma Mümessili Celaleddin Arif Beğ'den mevrûd 28 Şubat tarihli tahrirâtın sureti merbûten takdim kılınmıştır. Avrupa'da bulunduğum zaman muhtelif taraflardan verilen haberlere göre, Hint Hilâfet Komitesi Riyâseti, makbuzların mutlaka Zât-ı sâmilince bizzat imza buyurulmuş olmasını rica ediyorlarmış. İane vermekte olan halk musırran bunu talep etmekte imişler ve bu suretle mumza makbuzlar ne kadar çabuk giderse, irsâlâtın

- x). x.20.4.338 tarih ve 6/380 numara ile Maliye Vekâleti'ne yazılan tezkire ile Maliye Vekâleti emrine verilmiştir.
x). xx.10.8.338 tarih ve 6/380 numara ile Maliye Vekâleti'ne yazılan tezkire ile Maliye Vekâleti emrine verilmiştir.
6). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12292

da o kada çabuk tevali edeceğini bildirmekte imişler efendim. 12.Nisan 338

4/574

Kaleme 15.4.334

Hâriciye Vekili

Yusûf Kemâl (7)

..Kânûn-ı evvel 1922 tarih ve 270 numaralı HİLÂFET GAZETESİ'nden: İstihbârat no: 133

Hint Hilâfet Cemiyeti'nin kuruluş tarihi olan 1920 senesinden 31 Ekim 1923 tarihine kadar, muhtelif isim ve vesilelerle derceylediği ianenin cetvelidir.

Sıra no

Veridat

1

Hilâfet için:

1920 senesi

: 2 âna, *543.983 rupiye

1921 "

: 9 pai, 6 âna, 260.038 rupiye

1922 "

: 12 âna, 127.921 rupiye

1923 "

: 8 pai, 15 âna, 52370 rupiye

Toplam

: 17 pai, 35 âna, 984.312 rupiye

2

Ali Biraderler adına toplanan:

1920 senesi

: 9 âna, 27.398 rupiye

1921 "

: 14 âna, 2212 rupiye

1922 "

: -

1923 "

: -

Toplam

: 23 âna, 29.610 rupiye

3

İZMİR için:

1920 senesi

: 11 pai, 12 âna, 64.515 rupiye

1921 "

: 6 pai, 11 âna, 655.687 rupiye

1922 "

: 3 pai, 7 âna, 148.457 rupiye

1923 "

: 10 pai, 7 âna, 5.150 rupiye

Toplam

: 30 pai, 37 âna, 873.809 rupiye

7). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12264

<u>4</u>	<u>ANKARA için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 6 pai, 14 âna, 877.751 rupiye
1922 "	: 11 pai, 13 âna, 2.259.937 rupiye
1923 "	: 10 pai, 4 âna, 248.554 rupiye
Toplam	: 27 pai, 31 âna, 3.416.242 rupiye

<u>5</u>	<u>Moblalar için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 2,5 pai, 5 âna, 27.327 rupiye
1923 "	: 6 pai, 1 âna, 6.593 rupiye
Toplam	: 8,5 pai, 6 âna, 33.920 rupiye

<u>6</u>	<u>Medine-i Münevvere adına:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 10 pai, 3 âna, 5.497 rupiye
1922 "	: 55 rupiye
1923 "	: 8 âna, 116 rupiye
Toplam	: 10 pai, 11 âna, 5.668 rupiye

<u>7</u>	<u>Mekke-i Mükerrreme için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 4 âna, 58 rupiye
1923 "	: -
Toplam	: 4 âna, 58 rupiye

<u>8</u>	<u>Fas için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 12 âna, 67 rupiye
1923 "	: 173 rupiye
Toplam	: 12 âna, 240 rupiye

<u>9</u>	<u>Afganistan'a hicret edenler için:</u>
1920 senesi	: 9 âna, 208 rupiye
1921 "	: 8 âna, 1.092 rupiye
1922 "	: -
1923 "	: -
Toplam	: 17 âna, 1.300 rupiye

<u>10</u>	<u>Rusya müslümanları için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 150 rupiye
1923 "	: 12 âna, 219 rupiye
Toplam	: 12 âna, 369 rupiye

<u>11</u>	<u>İngilizlerce şehid edilen Habib isimli bir Hintli için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 500 rupiye
1922 "	: -
1923 "	: -
Toplam	: 500 rupiye

<u>12</u>	<u>Teyyare hediyesi için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 9,5 pai, 6 âna, 10.551 rupiye
1923 "	: 2,5 pai, 10 âna, 24.541 rupiye
Toplam	: 12 pai, 16 âna, 35.092 rupiye

<u>13</u>	<u>İrtidata mani olmak için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: -
1923 "	: 12 âna, 23 rupiye
Toplam	: 12 âna, 23 rupiye

<u>14</u>	<u>Mescid-i Aksâ'nın tamiri için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: -
1923 "	: 25 rupiye
Toplam	: 25 rupiye

<u>15</u>	<u>TÜRK Yetimleri için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: -
1923 "	: 30 rupiye
Toplam	: 30 rupiye
<u>16</u>	<u>Hilâfet Cemiyeti memurları adına:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 6 pai, 5 âna, 1831 rupiye
1922 "	: -
1923 "	: -
Toplam	: 6 pai, 5 âna, 1831 rupiye
	Hilafet heline çalıştıkları için İngilizlerin zulmüne uğrayan <u>müslümanlar için:</u>
<u>17</u>	
1920 senesi	: -
1921 "	: 9 pai, 9 âna, 797 rupiye
1922 "	: -
1923 "	: -
Toplam	: 9 pai, 9 âna, 797 rupiye
<u>18</u>	<u>Maarif- Milliye için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 555 rupiye
1922 "	: -
1923 "	: -
Toplam	: 555 rupiye
<u>19</u>	<u>Aligarh Darü'l-Fünûnu için:</u>
1920 senesi	: 12 âna, 5268 rupiye
1921 "	: 13 âna, 15.124 rupiye
1922 "	: 29 rupiye
1923 "	: 151 rupiye
Toplam	: 25 âna, 20.572 rupiye

<u>20</u>	<u>Gâzi MUSTAFA KEMÂL PAŞA toplanan:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 11 pai, 3 âna, 621 rupiye
1922 "	: 12 pai, 1425 rupiye
1923 "	: 14 âna, 139 rupiye
Toplam	: 11 pai, 29 âna, 2.185 rupiye
<u>21</u>	<u>Hindistan köylüleri için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 9 pai, 9 âna, 718 rupiye
1922 "	: -
1923 "	: -
Toplam	: 9 pai, 9 âna, 718 rupiye
<u>22</u>	<u>Cemiyet biletlerinin satış bedeli:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 6 pai, 15 âna, 233.578 rupiye
1922 "	: 2 pai, 12 âna, 25.664 rupiye
1923 "	: 13 âna, 4.710 rupiye
Toplam	: 8 pai, 40 âna, 263.572 rupiye
<u>23</u>	<u>Hilâfet Cemiyeti a'zasının taahhüdatı:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 11 âna, 2.388 rupiye
1922 "	: 3 âna, 1.672 rupiye
1923 "	: 11 âna, 413 rupiye
Toplam	: 25 âna, 4.473 rupiye
<u>24</u>	<u>Hilâfet neşriyatı için:</u>
1920 senesi	: 2.067 rupiye
1921 "	: 9 pai, 7 âna, 4480 rupiye
1922 "	: 9 pai, 4 âna, 7.587 rupiye
1923 "	: 3 pai, 9 âna, 1.138 rupiye
Toplam	: 21 pai, 20 âna, 15.272 rupiye
<u>25</u>	<u>Müslim Otalık gazetesinin tesisi için:</u>
1920 senesi	: 242 rupiye
1921 "	: -
1922 "	: -
1923 "	: -
Toplam	: 242 rupiye

<u>26</u>	<u>Bayrak ve alâmet-i muhsûsa için:</u>
1920 senesi	: 4 âna, 56 rupiye
1921 "	: 9 pai, 5 âna, 1.141 rupiye
1922 "	: 6 âna, 81 rupiye
1923 "	: 9 pai, 8 âna, 19 rupiye
Toplam	: 2 pai, 23 âna, 1.297 rupiye

<u>27</u>	<u>Hilâfet Cemiyeti konferansı için:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 9 pai, 2.148 rupiye
1923 "	: -
Toplam	: 9 pai, 2.148 rupiye

<u>28</u>	<u>Teberru' edilen halılardan:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: -
1923 "	: 9 pai, 4 âna, 9.662 rupiye
Toplam	: 9 pai, 4 âna, 9.662 rupiye

<u>29</u>	<u>Emanet işletilen paranın hasılatı:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 8 âna, 52 rupiye
1923 "	: 12 âna, 1.734 rupiye
Toplam	: 20 âna, 1.786 rupiye

<u>30</u>	<u>Teberru' edilen eshamdan:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: -
1922 "	: 6 pai, 12 âna, 208 rupiye
1923 "	: 2 pai, 9 âna, 302 rupiye
Toplam	: 8 pai, 21 âna, 510 rupiye

<u>31</u>	<u>Bilâkayduşart teslimât:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 10 âna, 50 rupiye
1922 "	: -
1923 "	: 3 pai, 13 âna, 13 rupiye
Toplam	: 3 pai, 23 âna, 63rupiye

<u>32</u>	<u>Müteferrikât:</u>
1920 senesi	: -
1921 "	: 10 âna, 17 rupiye
1922 "	: 6 âna, 291 rupiye
1923 "	: 14 âna, 151 rupiye
Toplam	: 30 âna, 459 rupiye (x)

Hint Hilâfet Cemiyeti'nin toplamış olduğu yardımın yıllara göre dağılımı ile genel yekûnu da aşağıda gösterildiği gibidir:

1- Hilâfet için	: 17 pai	35 âna	984.312 rupiye
2- Ali biraderler adına	: -	23 âna	29.610 "
3- İzmir için	: 30 "	37 "	873.809 "
4- Ankara için	: 27 "	31 "	3.416.242 "
5- Moblalar için	: 8,5 "	6 "	39.920 "
6- Medine-i Münevvere için	: 10 "	11 "	5.668 "
7- Mekke-i Mükerreme için	: -	4 "	58 "
8- Fas için	: -	12 "	240 "
9- Afganistan'a hicret edenler için	: -	17 "	1.300 "
10- Rusya müslümanlar için	: -	12 "	369 "
11- İngilizlerce şehid edilen Habib isimli Hintli için	: -	-	500 "
12- Tayyare hediyesi için	: 12 "	16 "	35.092 "
13- Mescid-i Aksa'nın tamiri için	: -	-	25 "
14- Türk yetimleri için	: -	-	30 "
15- Hilâfet Cemiyeti memurları adına	: 6 "	5 "	1.831 "
16- İngilizlerin zülmüne uğrayan müslümanlar			

x). x.12 pai=1 âna, 16 âna=1 rupiye, 16 rupiye=1 İngiliz lirasıdır. Cetvelin altında yazılı bulunmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, D.55, F.4

17- Maarif-i milliye için	: 9 "	9 "	797 "
18- Aligarh Darü'l-Fünûnu için	: -	-	555 "
19- Gâzi Mustafa Kemâl Paşa adına	: 11 "	29 "	2.185 "
20- Hindistan köylüleri için	: 9 "	9 "	718 "
21- Cemiyet biletlerini satış be-	: 8 "	40 "	263.572 "
22- Hilâfet Cemiyeti a'zasının taahhüdâtı	: -	25 "	14.473 "
23- Hilâfet neşriyatı için	: 21 "	20 "	15.272 "
24- Müslim Otalit Gazetesinin tesisi için	: -	-	242 "
25- Bayrak ve alameti mahsûsa için	: 18 "	23 "	1.297 "
26- Hilâfet Cemiyeti konferansı için	: 9 "	-	2.148 "
27- İrtidata mani olmak için	: -	12 "	23 "
28- Teberru' edilen halılardan	: 9 "	4 "	9.662 "
29- Emanet işletilen paranın	: -	20 "	1.786 "
30- Teberru' edilen eshamdan	: 8 "	21 "	510 "
31- Bilakayduşart teslimat	: 3 "	23 "	63 "
32- Müteferrikât	: -	30 "	459 "

Genel Toplam : 215 Pai 487 âna 5.713.317 rupiye

Buna göre 4 âna, 5.713.348 rupiye yardım toplanmış olup, bunun İngiliz lirası olarak karşılığı da: 357.082 liradır.

Toplanan bu mebaliğın:

873.812	rupiyesi İzmir için,
984.314	" Hilâfet için
3416.244	" Ankara için
30	" Türk yetimleri için
2.186	" Gâzi Musfata Kemâl için olmaz üzere:

T: 5.276.586 rupiyesi Türk Millî Mücadele hareketine

gönderilmiştir ki bu paranın İngiliz lirası olarak karşılığı da: 329.774 İngiliz lirasıdır.

Hint Hilâfet Komitesi tarafından doğrudan doğruya Mustafa Kemâl Paşa'ya gönderilen para miktarı daha önce gösterildiği üzere 122.000 İngiliz lirası olduğuna göre, Komite tarafından Türkiye'ye yardım maksadıyla toplanan paranın muhtemelen yollarda zayi' olduğuna hükmedilebilir.

b) Diğer Yerlerden Gelen Yardımlar:

ATASE'de bulunan özel Atatürk Arşivi ile ilgili 107 numaralı dosyada, bizzat Atatürk tarafından kaleme alınmış olan "Muhtelif mahallerden Doğrudan Doğruya Emrime Gönderilen Mebâlîğ" ser levhalı deftere göre:

Gönderilen mahal	Türk lirası (aded)	İngiliz lirası (aded)
17.07.922 tarih ve 325536 nolu makbuzla NATAL'den	2.904	400
24.05.922 tarih ve 325506 nolu makbuzla NATAL İslâm Gençlerine Yardım Cemiyeti'nden	1.169	175
Antalya tarihiyle Ankara'ya gelen	6.386	-
Hâriciye Vekâleti'nin tezkire-siyle, Londra'dan Nihat Reşat Beğ vasıtasıyla	619	-
Nihat Reşat Beğ delâletiyle gönderilen çek muhteviyatı	2.091	-
RAUNYUN Müslüman Cemiyetinden	12.987	-
RANFUTE'den gelen çek muhteviyatı	24.300	2.000
19.12.922 tarih ve 325265 nolu makbuz muhteviyatı	3.800	-
RAUNYUN Müslüman Cemiyeti'nden,		
Nihat Reşat Beğ vasıtasıyla	1.252	-
Bank-ı OSMANÎ vasıtasıyla	3.075	-
Fr. Hindistan'ından	65.066	-
Londra'dan Dr.Eqsarî tarafından		

4000 İngiliz lirası muadili olarak	35.570	- (8).
KUDÜS'ten Hacı Faik Beğ tarafından	27	-
Paris mümessili Ferid Beğ'in		
gönderdiği	191	-
Paris mümessili Ferid Beğ'in		
gönderdiği	5284	-
Kudüs'ten Şeyh Mahmud Davudî'nin		
gönderdiği	800	112
Londra'da Durban Cemiyeti'nden	1.400	-
8.05.923 tarih ve 325112 nolu		
makbuzla..... Efendi tarafından	873	115
Saint Lui Cemaat-i İslâmiyesinde	5.811	-
Ağaoğlu Ahmed Beğ vasıtasıyla vürûd	731	-
Durban Cemiyeti'nden	2.475	300
Osmanlı Bankası Londra Şubesinden	1.242	150 (9).
Londra'da Durban Hilâfet Cemiyeti		
tarafından mevrûd 26.04.923 tarih ve		
324703 nolu makbuz	1.400	-
Durban Hilâfet Cemiyeti'nden 8/30		
nolu makbuzla tevdi edilen	2.475	-
Hâriciye Vekâleti'nin 1.02.923 tarih		
ve 577/9140 nolu tezkiresine merbûd Fr.		
Hindistan'ın Kasıklı İslâm hanımları		
tarafından	650	-
Londra'da Dr.Ensarî tarafından		
gönderilen, 12.02.923 tarih ve 325348 nolu		
makbuzla	35.560	-
12.08.922 tarih ve 325546 nolu		
makbuzla	35.900	5.000 (10)
Yekûn	254.038	8.252

Görüldüğü gibi, muhtelif yerlerden doğrudan doğruya Mustafa Kemâl Paşa'nın emrine gönderilen para miktarı 254.038 Türk Lirası, 8250 İngiliz Lirasıdır. Her iki kanaldan gelen para miktarı ise:

8). ATASE, D.107, F.1/347

9). ATASE, D.107, F.1/348

10). ATASE, D.107, F.2/3

Hint Hilâfet Komitesinden : 781.570 Türk lirası, 122.000 İng. lirası
Muhtelif yerlerden de : 254.038 Türk lirası, 8.250 İng.lirası
olmak üzere toplam : 1.035.608 Türk lirası, 130.250 İng. lirasıdır.

c) Yapılan Harcamalar :

ATASE'de mevcut 107 nolu dosyada, hem Hint Hilâfet Komitesi, hem de muhtelif yerlerden, doğrudan doğruya Mustafa Kemâl Paşa'ya gönderilen nakdî yardımlardan yapılan harcamalar da gösterilmektedir. Yapılan harcamalarla ilgili evrak 8 sayfalık bir defter halinde tutulmuştur. Bu evrakta mevcut yardım parasından kimlere, hangi makamlara veya kuruluşlara ne kadar yardım verilmişse tarihi ve miktarı ile tesbit edilmiştir. Ödemelerde oldukça titiz davranıldığı görülmektedir. Harcamalar en ince şekilde, bütün ayrıntılarıyla tespit edilmiştir ki, bu durum Yeni Türk Devletinin kuruluşunu gerçekleştirmiş olan Mustafa Kemâl Paşa'nın inceliğini, titizliğini, dikkatliliğini ve yüksek ahlâkını gösterir.

Hintli müslümanlar tarafından muhtelif kanallardan Türkiye'ye ulaştırılan yardımlar, çok çeşitli maksatlarla, büyük savaşın yaralarının sarılmasında ve Türk Devletinin inşasında kullanılmıştır. 1924'te 1.000.000 Türk Lirası sermaye ile kurulan "Türkiye İş Bankası" ile ilgili yazı da söz konusu dosyanın içinde bulunduğu göre, adı geçen bankanın sermayesinin bu yardım parasından sağlandığı anlaşılmaktadır. Yardım paralarından yapılan harcamaların tutarı 434.799 Türk Lirasıdır. Bilahere harcanan paranın Maliye Bakanlığı tarafından iade edildiğine ve paranın tamamının bir hesapta toplandığına dair Müderrisoğlu'nun verdiği bilgiye dosya evrakı arasında raslamadık⁽¹¹⁾.

Türkiye İş Bankasının sermayesinin, eğer harcamalar çıkarılacak olursa 600.000 Türk liralık kısmı, iade edilmesi halinde de tamamı Hintli müslümanların gönderdikleri yardım parasından karşılanmış demektir ki, bunun önemini belirtmeğe gerek yoktur. Türkiye İş Bankasının kurulduğunu bildirir yazının sureti şu şekildedir.

11). ATASE, D.107, F.1/345, paranın iade edildiğine dair bakınız:

Müderrisoğlu, Alptekin, "Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları",

s. 563

TÜRKİYE CUMHURİYETİ REİSİ GÂZİ MUSTAFA KEMÂL PAŞA
HAZRETLERİNE

Efendim Hazretleri:

Merkez-i idâresi Ankara'da bulunmak ve 'ale'l-umûm banka muamelâtıyla, kâffe-i teşebbüsât-ı ziraiyye, sınaie ve ma'deniye ve emvâl-ı nâfiada bulunmak ve her türlü eşya ve levazım istihsâl, i'mâl veya tedarik ve 'ale'l-umûm inşaat deruhte ve iyfa ve bu husûs için şirketler te'sisi ve bi'l-umûm muamelât-ı tüccariyenin icrası gibi husûsâtı kendi nâm ve hesabına ve gerek yerli ve ecnebi müessesât ile müştereken veyahut bilvekâle müessesât-ı mezkûre nâm ve hesabına deruhte ve icra etmek üzere, 1.000.000 lira sermaye ile Türkiye İş Bankası'nın teşekkül ettiğini arz ile kesb-i şeref eyleriz.

Müessesemiz nâmına zırde imzalarının numuneleri bulunan zevattan ikisinin müştereken imza edeceklerini arz ve bilvesile takdimi ihtiramât ederiz.

Meclis a'zasından
Müdür-i 'umûmi
Mahmûd Celâl

Bankamız Müdür-i 'Umûmini
Muhasebe Müdürü
Muamelât Müdürü
İkinci derecede imzaya sahip

Meclis-i idare Reisi
Mahmûd Celâl
İmza

: Mahmûd Celâl Beğ Efendi
: Muammer Beğ
: Haydar Şekip Beğ
: Bankamız memurlarından
Firuz Beğ⁽¹²⁾

Türkiye İş Bankası, kuruluş yıllarından başlayarak hisse senedi ihracına da başlamıştır. Bu hisse senetlerine örnek olmak üzere dosyada mevcut iki tanesinin örneğini veriyoruz. Söz konusu senetler Mustafa Kemâl Paşa'nın "evlâd-ı maneviyelerinden" olan Zehra ve Rukiyye hanımefendilere ait bulunmaktadır.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Merkezi Ankara
Sermayesi: 1.000.000 Türk lirası
(Beheri 10 lira)

Hisse adedi: 100

İkinci Tertip Tahsil olunan Miktar:
-1000- lira

12). ATASE, D.107, F.1/317

10 lira kıymet-i ihraciyesinde yalnız 100 aded hisse senedine tâlib olan Reis-i Cumhûr Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerinin evlâd-ı maneviyelerinden ZEHRA HANIM EFENDİ tarafından %100 hisse bedeli olarak yalnız 1000 Türk lirası alındığı ve şirketin defterinde mukayyed bulunduğunu nâtik işbu muvakkat hisse senedi bilahire aslıyla mübadele olunmak üzere mûmâleyhe tevdi edildi.

Meclis-i Idare Reisi
Mahmûd Celâl
(İmza) (13).

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Merkezi Ankara
Sermayesi: 1.000.000 Türk lirası
(Beheri 10 lira)

Hisse adedi: 100

İkinci Tertip Tahsil olunan Miktar:
-1000- lira

10 lira kıymet-i ihraciyesinde yalnız 100 aded hisse senedine tâlib olan Reis-i Cumhûr Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerinin evlâd-ı maneviyelerinden RUKİYE HANIM EFENDİ tarafından %100 hisse bedeli olarak yalnız 1000 Türk lirası alındığı ve şirketin defterinde mukayyed bulunduğunu nâtik işbu muvakkat hisse senedi bilahire aslıyla mübadele olunmak üzere mûmâleyhe tevdi edildi.

Meclis-i Idare Reisi
Mahmûd Celâl
(İmza) (14).

13). ATASE, D.107, F.1/315

14). ATASE, D.107, F.1/316

Sarfiyât

Sayfa 1:

Türk Lirası, aded3.600
1.000
1.000

2.500

1.000

1.000

50.000

10.000

10.000

10.000

90.100 Türk Lirası

(15).

Sayfa 2:

Türk Lirası- aded500
1.000

1.200

Kime ve nereye verildiği

10.4.338'de Matbûat Müdüriyetine
13.5.338'de " "
John Şkleket'in kitabı için Hariciye Vekili'ne
30.6.339 tarihli tezkire ile Matbûat istihbarât Müdüriyet-i 'Umumiyesine
14.1.339 tarihli tezkire ile Matbûat Müdirine (Ağaoğlu Ahmed Beğ'dir)
20.8.339 tarihli tezkire ile Hâkimiyet-i Milliye'ye
3.10.339 tarihli tezkire ile matbûat için Halk Fırkası Kâtib-i 'Umûmisi Recep Beğ emrine
Matbûat için Hâriciye Vekili İsmet Paşa hazretleri emrine
Matbûat için Hâriciye Vekili İsmet Paşa Hazretleri emrine, 12.4.340 tarihli tezkire ile.
Başvekil Paşa yediyle, Cumhuriyet Gazetesi'nin mesârifât-ı müessisine muaveneten.

1.000

100

120

50

500

1.000

200

200

300

500

Toplam: 6.670 Türk Lirası

(16).

Sayfa 3:

Türk Lirası- aded

4.575

5.000

Toplam: 9575 Türk Lirası

(17).

Muhtaç-ı muavenet olduğu bildirilen mebus ve Kolordu kumandanı, merhûm Yusûf İzzet Paşa'nın ailesine, 22.1.339 tarihli tezkire ile. Muhtaç olduğu bildirilen, esarete bulunan Cafer Tayyar Beğ'in hemşiresi hanıma. Merhûm Naci Beğ'in ailesine verilmek üzere.
Beray-ı muavenet Kemâl Beğ'e Kilis Belediye Reisi İslâm Beğ'e Gâziantep Belediye Reisi..... Ali Beğ'e Şehid İskender Efendi ailesine gönderilmek üzere Kâzım Karabekir Paşa hazretlerine Şehid zabıt ailesi Zeliha Hanıma Okunamadı. Âkif Beğ'e

Kime ve nereye verildiği

İzmir'in istirdatında ordu yedine geçen otomobillerden birinin bilahire zuhûr eden İslâm sahibinin..... mahal verilmemek için Erkân-ı Harbiye-i 'Umûmiye Riyâsetine gösterilen lüzum üzerine, mezkûr otomobil olara hediye edilmiştir. Hasbel-lüzûm 1 Mayıs 339'da Hey'et-i Vekile Reisi Rauf Beğ delâletiyle sâkit Halîfeye.

Sayfa 4:

Türk Lirası- aded

2.000	<u>Kime ve nereye verildiği</u> Ankara MÜFTÜSÜ Rif'at Efendi hazretlerine, Ankara'da mesai-i milliyesi için muavenet maksadıyla
1.000	Hâriciye Vekili Rauf Beğ'in delâletiyle Avrupa'du bulunup, bazı vezâifin ifâsına memur edilen Hüsrev Beğ'e
175	Okunamadı
500	"
200	"
1.000	Bozak mebusu Salih Beğ'e
24.000	(Hı, dal, be) Propagandaya
500	Kırşehir mesubu Yahya Gâlib Beğ'e

Toplam: 29.375 Türk Lirası

(18)

Sayfa 5:

Türk Lirası- aded

3.000	<u>Kime ve nereye verildiği</u> Konya Vâlisi Kâzım Beğ emrine. Konya Dârü'l-Hilâfe Medresesiyle Konya Müftüsüne görülen lüzûm-ı muavenete binaen.
1.000	Konya Vâlisi Kâzım Beğ emrine, Konya Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti Hey'et-i merkeziyesine verilmek üzere.
303	20.4.339 tarihli tezkire ile Afyon Karahisar TÜRK OCAĞI'na
300	29.5.339 tarihli tezkire ile şehid ve amele çocuklarının için Cevat Abbas Beğ'e
1.000	Kastamonu Vâlisi Ferid Beğ'e

Toplam: 5.603 Türk Lirası

(19).

18). ATASE, D.107, F.1/342

19). ATASE, D.107, F.1/343

Sayfa 6:

Türk Lirası- aded

500	<u>Kime ve nereye verildiği</u> Muallime ve Muallimler Derneği ve..... Müderris'in Reisi Hamdullah Suphi Beğ'e
3.090	Dersaadet'te TÜRK OCAĞI'nın ihyası için mezkûr Ocak Riyâsetine
1.000	Ankara TÜRK OCAĞI'nın ihyası için 11.1.339 tarihli tezkire ile mezkûr Ocak hey'etine, Muhiddin Baha Beğ vasıtasıyla.
1.500	Bursa'da TÜRK OCAĞI için sarfedilmek üzere, Bursa mebusu Muhiddin Baha Beğ emrine, 25.1.339 tarihli tezkire ile.
1.000	İzmir Muhacir'in Merkez-i 'Umûmiyesi emrine tediye edilmek üzere, 1.2.339 tarihli tezkire ile.
2.000	Akhisar Kazası Kaymakamlığı emrine.
5.000	Adana Darü'l-eytâmının ihyası için Vâli Re'fet Beğ emrine.
500	Adana Kadın ve Erkek Muallimler Birliğine.
1.000	Mersin Türk Gençleri Yurduna
2.000	İzmir havalisinde bazı TÜRK OCAKLARINA tevdi edilmek üzere, İzmir'de Saruhan mebusu Necati Beğ'e 20.3.339 tarih ve 6/163 numaralı tezkire ile.

Toplam: 17.590 Türk Lirası

(20).

20). ATASE, D.107, F.1/343

Hint Hilâfet Komitesi Londra mümessilinden alınan mektupta Türkiye'ye muavenet için Hindistan'da toplanılan paradan 26.000 İngiliz lirasının doğrudan doğruya Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine gönderdiklerini beyan, vusûl-ı haberine intizar etmektedirler.

Aslına mutabıktır.

Câmi (24)

2-36.300 Osmanlı lirasının havale edildiğine dair:

Dersaadet'te Hamid Beğ' mevrûd 21.1.338 tarihli şifrenin mahlûlidir:

Ankara'da Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine:

Hindistan'dan nâm-ı devletlerine olarak Bank-ı Osmanî'ye vârid olan 6.000 İngiliz lirasının mukabili olan 36.300 Osmanlı lirası bugün Ankara şubesine telgrafla havale edilmiştir. Ferman

Hâmid
Aslına mutabıktır.
Umûr-ı Hâriciye Vekâleti
mührü (25).

3- Hint Hilâfet Komitesi Reisi Çotanî tarafından 8.000 lira hk. yazılan yazıya dair:

T.B.M.Meclisi Hükûmeti
Umûr-ı Hâriciye Vekâleti
Müsteşarlığı

Kayseri

Muhterem Câmi Beğ,

Birmingham'da bulunmaklığım dolayısıyla 18 Temmuz tarihli mektubunuzun cevabı gecikti. HİLAL-İ AHMER makbuzlarına çok teşekkür

- 24). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12299
25). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12298

ederim. Makbuzları derhal Bombay'a göndereceğim. NETHERLAND TRADING CO Şirketi Roma acentası vasıtasıyla gönderilen 8.000 lirayı aldığınızı ümid ederim. Mezkûr şirket paranın size verildiği bana yazdı. Vusûlünü Paris'te Bekir Sami Beğ vasıtasıyla bildiriniz. Otel ve izamda iken sizden hiç mektup almadım. Fakat EVLÂD-İ ŞÜHEDA için Hindistan parasının %50'sini göndermeğe taraftarım. Bizim paramız ve lanelerimiz müslüman kardeşlerimizin ihtiyâcâtı içindir ve sûreti ve mahall-i sarfını felaketzedelerle meşguî olanlara bırakıyoruz. Şehidlerimizin yetimleri muhabbet ve şefkatlerimize ziyadesiyle müstehaktırlar.

ÇOTANÎ (26).

4- Midland Bankası vasıtasıyla 50.000 lira gönderildiğine dair:

T.B.M.Meclisi
İcra Vekilleri Hey'eti Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti
Sayı: 1/250
Ankara
23.3.338

Ankara. Riyâset-i kalem-i Mahsûs Müdürü Hayati Beğ'e:

1- Hâriciye Vekâletinden Başkumandan Paşa Hazretlerine keşide edilen bir telgrafnâmede Hindistan Merkez Hilâfet Komitesi Riyâseti'nden mevrûd bir mektupta Midland Bankası vasıtasıyla nâm-ı devletlerine 50.000 lira gönderilmiş olduğu Paris Mümessili Ferid Beğ'in iş'ârına aften bildirilmektedir. Bu para evvelce vürûd eden para mıdır, yoksa yeni bir şey midir? Tahkik ve iş'arını emrediyorlar.

2- Akrabamdan Genç mebusu Fikri Beğ'in refikası çok hasta idi. Sıhhati hakkında kendisinden malumat aldırma lütfunda bulunurmusunuz? Benim eve de Akşehir'de sıhhatte bulunduğumuz, cümlesine selam ve ihtiramımın tebliğini ifade eden bir tezkire gönderir misiniz? Hürmetle gözlerinizden öperim kardeşim.

(Yaver)
Riyâset-i refakat zabiti
Mahmûd (27).

- 26). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12289
27). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12312

5- 131.500 liranın geldiğine dair:

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti

Ankara
25.3.338

Ta'kiben Garp Cephesi Karargâhında Riyâset-i Celîle refakat Zabıtlığına:

C.23.3.338 şifreye

1- Şimdiye kadar defaten hiç bir defa 50.000 İngiliz lirası gelmemiştir. Paşa Hazretlerinin cepheyi teşriflerinden sonra 20.000 İngiliz lirası muadili 131.500 lira gelmiştir. Makbuzları henüz kendilerine imza ettirilemediğinden hesab-ı cariyeye geçirilememiştir.

2- Fikri Faik Beğ'in refikasının kesb-i âfiyet eylediğini İsmail Beğ söylemiştir. Ailenize arzunuz veçhile malumat verildiğini arz ederim, kardeşim,

Riyâset-i Kalem-i Mahsûs
Müdiri
Hayati (28).

6- Muhtelif miktarlarda para gönderildiğine dair:

HÂRİCİYE VEKÂLETİ

Hülasa-i Meâl

Sûret

Celâleddin Ârif Beğ
Roma, 28 Şubat 1922

Hâriciye Vekâlet-i Celîlesine

Vekil Beyefendi:

Stockholm sefiri Gâlip Kemâli Beğ'den B.M.Meclisi Riyâset-i Celîlesine mevrûd bir mektupta Hintlilerin Anadolu'ya muavenet için 1.000.000 İngiliz lirası cem'ine karar verdikleri ve şimdilik 20.000 liranın Câmi Beğ Efendiye gönderildiği husûsunde tahkikat ifa eyledim.

Geçen sene zarfında Hintliler tarafından Roma'ya tevdi' bulunan mebalîğ 28.000 liradır ki, bundan 20.000 lirası Hilâl-i Ahmer'e, 3.000 lirası yine Hintlilerin emriyle Paris'te bulunan Bekir Sami Bey Efendi'ye

28). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12313

gönderilmiş ve 5.000 lirası da Roma'daki muavenet ve propaganda umûruna sarfedilmiş olup, hesabı ve bakiyyesi bendenize devrolunacaktır.

(Bir meblağdan maada, Roma Mümessilliğine bir şey gönderilmemiştir. Yalnız son muhaberattan 26.000 liranın Hollanda Bankası vasıtasıyla doğrudan doğruya Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine gönderildiği anlaşılmıştır. Hint Hilâfet Hey'etinin Londra'daki mümessili Abdurrahman Siddik Efendi ile muhabere cereyan etmektedir.

Yalnız Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine gönderilen 26.000 liranın makbuzunun ve icap eden teşekkürnâmenin 15 Şubat tarihine kadar vürûd etmediği anlaşılmakla, bir an evvel gönderilmesi, âtiyen vukubulacak irsâlât-ı nakdiyeyi teşrih edeceği cihetle, gerek mezkûr makbuzlar ve gerek bundan böyle gönderilecek mebalîğ için icap eden makbuzların süratle irsâlini ehemmiyetle rica eder ve cevab-ı devletinize intizar eylerim efendim⁽²⁹⁾.)

7- 26.000 liranın alındığına dair:

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti
Sayı: 6/197

Ankara
25.4.338

Hollanda, Amsterdam'da Netherlandsche Handel Bankası vasıtasıyla Hindistan Merkez Hilâfet Komitesi Reisi ÇOTANİ Hazretlerine Bombay'dan yazılan 2.9.Aralık 1921 ve 12 Ocak 1922 tarihli üç kита mektubunuzu memnuniyetle aldım. Cevapları takdim edilecektir. Netherhandsche Bankası vasıtasıyla gönderilen 26.000 lira alınmıştır. Teşekkür ederim, efendim.

T.B.M.Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemâl
İmza (30).

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti
Sayı: 6/197

Ankara
25.4.338

29). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12265

30). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12255

Hâriciye Vekâleti Celîlesine:

Merbût telgrafnâmenin bi't-tercûme keşidesi esbabının istikmâlîni rica ederim efendim.

T.B.M.Meclisi Reisi
Başumandan
Mustafa Kemâl (31)

8- 50.000 liranın hangi vasıta ile ve ne zaman gönderildiğinin tahkikine dair:

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti
Sayı: 2/237

Ankara
2.5.338

T.B.M.Meclisi Hükûmeti Paris Mümessili Ferid Beğ Efendi'ye:

Hâriciye Vekâleti'ne mevrûd bir şifre telgrafnâmenizde Hint Hilâfet Komitesi'nin nâmına 50.000 lira gönderdikleri cihetle makbuzunun irsâli iş'âr buyurulmuştu: Mezkûr 50.000 lira vâsıl olmadığından, hangi vasıta ile ve ne zaman gönderildiğinin bittahkîk sûrat-i iş'ârını ve bir yerde kalmış ise sûr'at-i irsâline delâlet buyurulmasını rica ederim.

T.B.M.Meclisi Reisi
Başumandan
Mustafa Kemâl (32)

9- 75.000 liraya ilâveten 9.000 lira daha gönderildiğine dair:

T.B.M.Meclisi Hükûmeti
Hâriciye Vekâleti
82 şifre 1/560

Paris
Sayı: 355

T.B.Millet Meclisi Riyâset-i Celîlesine:

C.2 Mayıs 338 tarihli şifreye:

Hindistan'dan gönderilmekte olan ianelerin peyderpey cem'edildikçe

31). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12256

32). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12274

Bank-ı Osmâni vasıtasıyla irsâl edildiğini, ve geçen Nisan ayına kadar, bununla gönderilen mebâliğin 75.000 liraya bâliğ olduğunu 17 Nisan tarihli tahriratımla Hâriciye Vekâleti'ne bildirmiştim. Şu fevârid emr-i devletler üzerine bu bapta yazdığım tahkikat-ı mütemmimede bunu müeyyid olup, mebâliğ-i mezkûre Bank-ı Osmâni'nin Londra ve İstanbul şubeleri vasıtasıyla Ankara'ya nâm-ı sâmilerine gönderilmekte bulunduğu ve evvelce gönderilen mebâliğe ilâveten Nisan ayından beri yeniden 9.000 lira gönderildiği anlaşılmağa arz-ı keyfiyet olunur efendim.

6 Haziran 338
Açıldı

Paris Mümessili
Ferid (33)

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti

Ankara
5.7.338

Hollanda Amsterdam'da (Netherlandsche-Handel) Bankası vasıtasıyla Hindistan Merkez Hilâfet Komitesi Reisi ÇOTANÎ Hazretlerine:

25.4.338 tarihli telgrafa zeyldir.

9 Kanûn-ı evvel 1921 Kanûn-ı sâni 1922 tarihli mektuplarınızda İzmir felaketzedeleri için Roma tarihiyle irsâl kılındığı bildirilen 28.000 İngiliz lirasının 20.000 İngiliz lirası alınmış ve Hilâl-ı Ahmer Cemiyeti vasıtasıyla maksuda sarfolunmuştur. 8.000 lirası henüz emrime vâsıl olmamıştır, efendim.

T.B.M.Meclisi Reisi
Başumandan
Mustafa Kemâl (34).

10- Gönderilen 70.000 liranın 28.000 lirası dışındakinin alındığına dair:

T.B.M.Meclisi Hükûmeti
Hâriciye Vekâleti
Umûr-ı Siyâsiye Müdürü
Sayı: 680-2234

33). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12275

34). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12258

Başkumandanlık Makam-ı.....ne:

Paris Mümessilliğinden nevrûd bir tahriratta Hindistan'dan gönderilmekte olan ianelerin "Netherland" Bankasının Bombay şubesine tevdi edildiği ve mezkûr bankanın mebalîğ-i mezkûreyi nâm-ı sâmilelerine şimdiye kadar 70.000 lira gönderilmiş olduğu, Hindistan Hilâfet Komitesi Riyâseti'nden mevrûd bir mektuptan anlaşıldığı ve Paris'te Netherland Bankası şubesi bulunmadığı cihetle bu bapta fazla malumatın İstanbul'dan ahzedilmesi lüzumu bildirilmektedir. Mukaddeman Celaledin Ârif Beğ'den alınan malumatta ise, yalnız 28.000 liradan bahsolunduğuna nazaran meselede mucib-i tahkîk bir cihet mevcutsa, tahkîk olunmak üzere bu husûstaki malumat-ı devletlerinin bildirilmesini istirham ederim, efendim. 9 Mayıs 338

Hâriciye Vekili
Yusûf Kemâl
İmza

28.000 liradan maadası vâsil olmuştur.

28.000 liranın i'tası için Câmî Beğ'e ve
Celaledin Ârif Beğ'e yazmak lâzımdır.
Mahall-i pay: 4/701 Tahrirata:13.5.338
evveliyatı tahkîk ederek

(35).

11- 20.000 liranın "Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" veznesine teslim kılındığına dair:

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
Merkez-i 'Umûmiyesi
Ankara Hey'et-i Murahhası
Sayı: 452/4197

Ankara
11.6.1338/193

T.Büyük Millet Meclisi Riyâset-i Celîlesine:

Efendim Hazretleri

..... vârid olan 6/299 numara ve 7.6.338 tarihli tezkire-i sâmileleri ariyze-i cevabiyesidir:

Hint Merkez Hilâfet Komitesi tarafından Roma mümessili Câmî Beğ vasıtasıyla hey'et-i murahhasa âcizanemiz nâmına irsâl edilmiş olan

35). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12278

20.000 İngiliz lirasının 18091, 18092, 18093, 18094, 18095 numaralı makbuzlar mukabilinde cemiyet veznesine teslim kılınmış olduğu arz olunur. Ol bapta emr u ferman hazret-i men lehu'l-emrindir.

Tahrirata: 12.6.338

Hilâl-i Ahmer Murahhası

imza (36).

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti
Sayı: tezkire: 6/299

Ankara
7.6.338

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Murahhaslığına:

Hint Merkez Hilâfet Komitesi tarafından Anadolu'ya muavenet için dercedilip, nâmına gönderilen ianâttan 337 senesinde Roma'da T.B.M.Meclisi Hükûmeti mümessili Câmî Beğ'e takdim kılınan 28.000 İngiliz lirasından 20.000 lirasının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne teslim edildiği, Roma'daki mümessil-i hâzir Celaledin Ârif Beğ tarafından Hâriciye Vekâleti'ne mevrûd 28 Şubat 338 tarihli tahriratta bildirilmiştir. Meblağ-ı mezkûrun teslim edilip edilmediğinin iş'ârını rica ederim efendim.

T.B.M.Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemâl(37).

12- 20.000 İngiliz lirasının Mustafa Kemâl'in emrine âmâde olduğuna dair:

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
Merkez-i 'Umûmiyesi
Ankara Hey'et-i Murahhası

Ankara
3.7.1338

B.Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine,

11.6.338 tarihli emirnâme-i sâmileleri ârize-i cevabiyesidir:

36). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12282

37). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12273

Roma mümessil-i sâbıkı Câmi Beğ vasıtasıyla Hint Hilâfet Komitesi'nden 18091 ile 18095 numaralı Hilâl-i Ahmer makbuzları mukabilinde, tevârih-i muhtelifede irsâl olunan 102.700 Osmanlı evrâk-ı nakdiyesi (20.000 İngiliz lirasının o zamanki piyasa üzerinden mukabili), evvelce arzedildiği veçhile Hilâl-i Ahmer veznesince kabzedilmiş olmakla bu kere Hilâfet Komitesi'nden bu meblağın nâm-ı sâmilerine mahsûs ve imza-ı devletlerinin..... bir makbuz mukabilinde i'tası..... alındığı emr u iş'âr buyurulmuş mektub üzerine meblağ-ı mezkûrun emr-i sâmilerine âmâde bulunduğunu arzeyeriz.

Hilâl-i Ahmer Hey'et-i Murahhası
imza imza imza (38).

13- 102.700 liranın İzmir felaketzedeleri için sarfedilmesi gerektiğine dair:

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti

Ankara
5.7.338

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Ankara Murahhaslığına:

3 Temmuz 338 tarihli tezkire-i aliyelerine cevaptır.

Hint Merkez Hilâfet Komitesi tarafından nâmına mersûl 28.000 liradan Roma mümessil-i sâbıkı Câmi Beğ tarafından Roma'da Hilâl-i Ahmer'e teslim edilmiş ve el-yevm âmâde bulunduğu taraf-ı aliyyelerinden iş'âr buyurulan 20.000 İngiliz lirası o zamanki piyasa üzerinden muadili olan 102.700 Osmanlı evrâk-ı nakdiyesinin Hilâl-i Ahmer'ce İzmir felaketzedeleri için lüzum-ı veçhile sarfını rica ederim, efendim.

Bu tarz-ı muameleyi
cevap bekleyen Çotani
Efendi'ye yazdım

T.M.M.Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemâl
imza (39)

38). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12284
39). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12285

14- Netherland Bank tarafından 10.000 İngiliz lirası gönderildiğine dair:

T.B.M.M. Hâriciye Vekâleti
Sayı: 5499/13704

T.B.Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gâzi Mustafa Kemâl Paşa
Hazretlerine:

Roma mümessilliğinden vârid olan tahriratta, Hilâfet Komitesi tarafından Netherland Bank vasıtasıyla nâm-ı sâmilerine olarak gönderilen 10.000 İngiliz lirası için, biri Hilâfet Komitesi nâmına 2.000 liralık ve diğeri Sind vilâyeti ahalisi tarafından Hilâl-i Ahmer'e vuku'u bulan teberru'a ait olduğu zikredilmek suretiyle Hilâfet Komitesi nâmına, 8.000 liralık iki makbuz tertip ve irsâli mezkûr komite tarafından rica edildiği bildirilmekte olmakla iyfai muktezası re'yi sâmileridir efendim. 23/24 Mayıs 339

27 Mart 339'da gelerek hesab-ı
cariye kaydedilmiştir.

Hâriciye Vekâleti Vekili
Hüseyn Rauf imza(40)

T.B.M.Meclisi Riyâseti
Kalem-i mahsûs Müdiriyeti
Tezkire

Ankara
16.6.339

Hint Hilâfet Komitesi'nce cem ve irsâli ve Roma mümessil-i sâbıkı Câmi Beğ tarafından Hilâl-i Ahmer'e teslim edilmiş olan 20.000 İngiliz lirasının İzmir felaketzedelerine sarfı 5.7.338 tarihli tezkire ile tebliğ ve iş'âr.....idi. Bu meblağdan 8.000 İngiliz lirasının Hindistan'ın Sind vilayeti halkı tarafından teberru' edildiği ve buna mukabil ayrı makbuz talep etmekte oldukları anlaşılmıştır. Makbuz makama kâim olmak üzere "SİND VİLAYETİ TARAFINDAN CEM' VE TEBERRU' EDİLEN 8.000 İngiliz lirasının 20.000 lira meyanında teslim edildiğine dair" bir kıta cevab-ı tezkirenin tahrir ve irsâlini rica ederim, efendim.

T.B.M.Meclisi Reisi
Başkumandan
GÂZİ (41)

40). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12277
41). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12276

15- 4134 İngiliz lirası, 13 Şilin ve 6 Pens gönderilmiş olduğuna dair:

T.B.M.M.Hükûmeti
Matbuât ve İstihbârât
Müdiriyet-i 'Umûmiyesi
Tercüme Şubesi
Madras'ta Türk Dullarına ve Yetimlerine
Muavenet Komitesi

Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine:
Devletli Efendim:

6 Eylül 1925

30 Ağustos 1923 tarihiyle komitemiz reisi tarafından nâm-ı devletlerine 4134 İngiliz lirası, 13 Şilin, 6 Pensi hâvi bir çek gönderilmişti. Adresin sıhhati hakkında bazı merteye şüphe hâsıl olduğundan, meblağın vusûlünü telgrafla nâm-ı acize ihbâr buyurmanızı istirham ederim.

Bundan maaad, Madras'ta intişâr eden (MUSLİM HERALD) nâm gazeteme vaz'etmek üzere fotoğraf-ı devletleriyle sâir Meclis-i Millî a'zalarının fotoğraflarının da lütuf buyurulması istirhama..... ederim.

İcra Vekilleri Riyâset—i
Celîlesine verilmiş olacak
5/5465

Mezkûr Komite Kâtib-i
'Umûmisi imza
(M.A.A.Gatald, P.K.1224)
Madras-HİNDİSTAN (42)

16- Gâzi Paşa Hazretlerinin son çekilmiş iki fotoğrafının Muslim Herald'a gönderildiğine dair:

T.B.M.M. Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiriyeti
Sayı: mektup, 6/63

Ankara
2.10.339

Hindistan'ın Madras şehrinde "Türk Dullarına ve Yetimlerine Muavenet Komitesi" kâtib-i 'umûmisi M.A.A.Gatald cenaplarına:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Başkumandan Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine gönderilen 6 Eylül 1923 tarihli mektubunuz vâsıl oldu. Komite tarafından irsâl olunan çekte vürûd etmiş ve Paşa Hazretleri tarafından icap edenlere vusûli ihbâr ve iş'âr kılınmıştır.

Arzunuz veçhile (MUSLİM HERALD) Gazetesine vaz'edilmek üzere Paşa Hazretlerinin en son resimlerinden ik kıt'asını irsâl kıldığını beyan ile arz-ı hürmet eylerim, efendim.

Mûdir (43).

17- Yalnız yetimler, yaralılar, muhacirler ve dul kadınlara dağıtılmak üzere 6976 İngiliz lirası gönderildiğine dair:

T.Cumhuriyeti Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdiri

Ankara
2.10.339

Gâzi Paşa Hazretlerine Hilâl-ı Ahmer Cemiyeti Reisi olması sebebiyle, yalnız yetimler, yaralılar, muhacirîn ve dul kadınlara tevzi olunması için 6.976 İngiliz lirası, 3 Şilin, 4 Pens gönderdiklerini Cemâl Mim Sâip Beğ kemâl-i hürmetle arz ediyor.

imza

Haziran nihayetine kadar muavenet için 40.000 lira temin edilecektir. Buna mukabil 300.000 liralık muavenet 30.000 iâşe verileceğini ve yükümlü tahfif etmişlerdir. 40.000 liraya mahsuben de 20.000 lira.....

1) Mevrûd zikretmiyerek bâlâdeki tarzda mübadele H.Vekâleti'nce celbedilmekte bulunan muhacirîn de nazar-ı dikkate alınmak ve nerelerde..... suretiyle tevzi edildiği bildirilmek üzere Hilâl-ı Ahmer'e vereceğiz.

2) Okunmuyor

(44).

18- Türk Dul ve Yetimleri Yardım Komitesi'ne dair:

Türk Dul ve Yetimleri
Yardım Komitesi

6.11.1923

Gâzi Mustafa Kemâl Paşa Hazretlerine,
Reis-i Cumhûr
T.B.M.Meclisi
ANKARA

Zât-ı Şahâne:

Son savaşın mağdurları, İzmir vilayetindeki Yunan mezaliminin kahraman kurbanları dahil, müslüman Türk dul ve yetimlerine yardım için 30 Ağustos'ta tarafımdan gönderilen 4134 Paund, 13 Şilin ve 6 Penslik parayı belirten 4 Ekim tarihli Ekselanslarının çok değerli mektubuna sahip olmayı dilerim.

Zât-ı Şahânenizin direktfleri doğrultusunda teşekkürlerinizi komiteme ve fona katkıda bulunanlara ileticeğim.

İhtiyaç duyulduğunda kullanılmak üzere 4134-13-6 Paundun ikinci makbuzunu buraya iliştiirmek ve içten duygularınız için teşekkür etmeyi diliyorum.

Zât-ı Şahânenizin liderliğindeki yeni Cumhuriyetinize refah ve emniyet için yüce Allah'a duacıyız.

Zât-ı Şahânelerine itaatkâr ve samimi hizmetkâr olmaktan şeref duyuyum. (C.Mehmed Saip) imza (45).

44). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: Dosya: 55, F.3/11

45). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: Dosya: 55, F.9/20

19- Osmanlı Bankası'na gönderilmiş olan 5.000 İngiliz lirasına dair:

Osmanlı Bankası

Ankara
3.7.1922

Zât-ı Şahâne Gâzi Mustafa Kemâl Paşa:

İstanbul'daki merkezimizin telgraf emri ve Bombay'daki M.M.M.H.I.M. Çotanî hesabından size ödenmesi emredilmiş 5.000 Sterling karşılığı 35.500 Türk lirasını emrinize âmâde tuttuğumuzu bilgilerinize arzederiz.

İmzalayıp geri göndermeniz istirhami ile 5.000 Sterlin için yazılmış iki nüsha halinde bir makbuzu bu belgeye ekliyoruz.

En içten duygularımızı Zât-ı Şahânelerine ifade için bu durumu vesile sayıyoruz.

Osmanlı Bankası Ankara Şubesi
Müdür Yardımcısı imza
Müdür imza (46)

20-4134-13-6 Paundun 8 vilayette İstiklâl Harbi dul ve yetimlerine tamamen dağıtıldığına dair:

Türkiye Cumhuriyeti
Muamelât Müdürlüğü
Sayı: 6/2853

24.7.1929

Risâyet-i Cumhûr 'Umûm Kâtipliğine:

17.12.1927 tarih ve 3/5105 numaralı tahrirat cevabıdır:

Hindistan'da Madras şehrinde "Türkiye Dul ve Yetimlerine Muavenet Komitesi" Reisi Cemâl Mehmed Saip Efendi tarafından Reis-i Cumhûr Hazretlerine gönderilen 4134 İngiliz lirası, 13 Şilin, 6 Pensin mukabili olan 31.134 Türk lirası merbut listede gösterildiği üzere 8 vilayette İstiklâl Harbi dul ve yetimlerine tamamen tevzi edilmiş ve Başvekâlete

46). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: 12296

gönderilen tevzi listeleri dosyasında hıfzedilmiştir. Keyfiyetin Reis-i Cumhûr Hazretlerine arzını rica eder, hürmetlerimi takdim eylerim, efendim.

Eki: liste

Başvekâlet Müsteşarı
Kemâl (47).

Türkiye Cumhuriyeti
Muamelât Müdürlüğü

1- Afyon Karahisar	: 3.000	Türk Lirası	
2- Ankara	: 2.000	"	"
3- Balıkesir	: 2.000	"	"
4- Bilecik	: 2.000	"	"
5- Eskişehir	: 2.000	"	"
6- İzmir	: 16.134	"	"
7- İzmit	: 2.000	"	"
8- Kütahya	: 2.000	"	"
Yekûn	: 31.134	"	" (48).

SONUÇ

Türk Millî Mücadele hareketi, yokedilmek istenen bir milletin var olma, var kalma azim ve irâdesinin zaferi olmuştur. Bu hareket, muhtevası ve sonuçları bakımından bütün mazlum ve mağdur milletlere örnek teşkil etmiştir. Hiç bir korku, ye's ve fütûr gösterilmeden, "devlet-i fahîmelerin" herhangi birinden yardım ve merhamet dilenmeden, tamamiyle millî güce, yüksek iman ve iradeye dayanılmak suretiyle kazanılan yaşama ve beka hakkı kadar saygıya değer ne olabilir? Bağımsızlık ve hürriyet olmadıktan sonra yaşamanın ne anlamı olabilir? Güç ve kudret kaynağı milletin kendisi olduktan sonra aşılamiyacak bir engel, yenilemeyecek bir zorluk düşünülebilir mi?

Türk milleti, son yılları içinde bulunduğumuz XX.yüzyılın başlarında bir ölüm-kalım mücadelesi vermek zorunda bırakılmış, bu mücadeleden şanına lâyık bir şekilde zaferle çıkmasını bilmiş, "ilelebed payidar kalacağını" bütün dünyaya ispatlamıştır. Bu oldukça büyük ve anlamlı zaferin temelinde, millî birlik ve beraberliğimiz, yüksek ahlâk ve disiplinimiz, ısrarlı yaşama isteğimiz, var olma, var kalma inancımız yatmaktadır.

XX.yüz yıla gelindiğinde, Osmanlı Devleti dışında kalan bütün İslâm birliğinin Hristiyan Batı'nın emperyalist pençesine düştüğü bir gerçektir. Aynı yüz yılın başlarında Birinci Dünya Savaşına giren Osmanlı Devleti, bu savaştan mağlup olarak çıkmakla kalmamış, yüz binlerce evladiyla birlikte Anadolu dışındaki bütün topraklarını kaybetmiştir.

30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti ile i'tilâf devletleri arasında imzalanan Mondros Mütarekenâmesi hükümlerince Türkiye'ye bırakılması kararlaştırılan Anadolu toprakları da, söz konusu antlaşma hükümleri hiçe sayılarak i'tilâf devletleri ve bunların

47). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: Dosya: 55, F.59

48). Cumhurbaşkanlığı Arşivi: D. 55, F.59/1

ortakları tarafından dört bir yandan işgal edilmeğe başlamıştır. Türk milletine zorla dikte ettirmek istenen Sevr Antlaşmasıyla da Anadolu'da Türk varlığına son verilmek istenmiştir. Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesiyle başlayan "Şark Meselesi", Endülüs'te olduğu gibi, bu topraklardan Türklerin temizlenmesiyle kapatılmak istenmiştir. İşte Türk Millî Mücadele hareketi, emperyalistlerce Türk milleti için tasarlanan ve uygulamaya geçirilen senaryonun yırtılması ve tarihin çöp sepetine atılması hareketinin adıdır.

İslâm medeniyeti dairesine girmiş, İslâmiyetin yüz yıllardır bayraktarlığını yapmış bir millet olarak Türk milletinin, genel olarak İslâm dünyasında yüksek bir itibara sahip olduğunu söylemekte bir beis yoktur. Türk milletinin sonunda bir bağımsızlık ve hürriyet mücadelesi vermek zorunda kalması, şüphe yok ki, İslâm dünyasında büyük heyecana ve hareketlenmeye sebep olmuştur.

(Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, Sultan II. Abdulhamid ile uygulamaya konulan "İslâm birliği" politikasının bu heyecan ve hareketlenmede tesirli olduğu bilinmektedir. Nerede olursa olsun, bir müslümana degen beladan, onu duyan müslümanın bu belayı kendisine isabet etmiş gibi algılaması İslâmiyetçe öğütlenmiştir. Böyle bir davranış aynı zamanda bir kardeşlik icabıdır. Çünkü İslâmiyette "şüphesiz inananlar kardeşlerler..." Sınırları içinde yaşayanları Allah'ın emaneti olarak kabul etmiş olan Osmanlı Devleti, kendi sınırları ötesinde kurulmuş olan İslâm devletleri için de her halükârda bir koruyucu, bir sığınacak melce' olmuştur.)

Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları boyunca, özellikle Millî Mücadele'de Türk milletine İslâm dünyasının bir çok bölgesinden yardımlar yapıldığı, Türkiye lehinde, itilâf devletleri aleyhinde baskı grupları oluşturulduğu görülmektedir. Zora düştüğü karanlık günlerde Türkiye'ye yardım hususunda en önemli gayretlerin Asya'daki soydaşlarımızla Hint Yarımadasındaki müslümanlarda olduğuna hükmedilebilir. Asya'daki soydaşlarımızın yardımları ayrı bir çalışma konusudur. Hintli müslümanların Türkiye'ye yardım hususunda gösterdikleri gayret ve çabalar, her türlü takdirin üstündedir. Onlar ki, bizzat kendileri bir taraftan Budist Hindularla, öte taraftan emperyalist İngiltere ile kavga halinde buldukları halde bile Türkiye meselesini

devamlı olarak gündemde tutmuşlar, üzüntümüzü ve sevincimizi paylaşmışlar, bu maksatla dernekler kurmuşlar, heyetler oluşturmuşlardır. Maddî ve manevî olarak Türkiye'ye destek sağlamış olan bu memleket müslümanlarının o zamanki tutum ve davranışlarını burada açıklamak oldukça güçtür.

Millî Mücadele döneminde Türkiye'ye türlü yardım hususunda yarışan Hint Yarımadasının öncü müslümanları, Türkiye'yi örnek alarak giriştikleri bağımsızlık ve hürriyet mücadelesi sonunda bugünkü "Pakistan"ı kurmağa muvaffak olacaklardır. Bir ülke müslümanlarının Türkiye'nin o karanlık günlerinde göstermiş oldukları candan dostluk ve kardeşlikleri Türk milleti tarafından her zaman şükran ve minnetle yadedilecektir.

Bugün de milletlerarası alanda Türkiye'nin en güvenilir, samimi dostu olan kardeş Pakistan'ın doğuşu Millî Mücadele hareketinden mülhem olarak gerçekleştirilmiştir. Türk Millî Mücadele hareketinin öncüsü olan Mustafa Kemâl Atatürk, çokça takdir edilmekte, "İslâmın kılıcı" olarak vasıflandırılmakta ve Pakistan millî hareketinin liderlerince her zaman örnek alınmaktadır.

Batılı devletlerin Türkiye üzerinde oynadıkları oyunlar ve Türk Millî Mücadele hareketi, müslümanları İngiliz egemenliğine karşı mücadeleye sevk etmiştir. Mustafa Kemâl'in Avrupalı milletlere karşı kazandığı zaferler ve Türkiye'nin yeniden doğuşu, Hint müslümanlarına hür ve bağımsız yaşamak için büyük ümitler vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, müslümanların bağımsızlık düşüncelerini ve bu uğurda mücadelelerini de daha da kamçılamıştır.

Atatürk'ün fikirleri Hint Yarımadası müslüman düşünürlerinin görüş ve düşüncelerini bir hayli etkilemiştir. Sonraki yıllarda Pakistan'ın politikasında önemli rol oymayan Çavdurî Hâlikuzzaman ile Abdurrahman Sıddıkî gibi müslüman liderler, Türkiye için yapılan yardım çalışmalarında da görev almışlar, bu sebeple politikada üne kavuşmuşlardır.

Atatürk'ün ortaya koyduğu örnek, müslümanların gayretlerine yeni bir ışık tuttu. O'nun milliyetçilik fikri, Pakistan fikrinin Hint Yarımadasında tutulmasına yardımcı oldu. Gerçekten de, Atatürk'ün görüşü ve coğrafi gerçeklerin kabul edilmesi

fikrine dayanan Pakistan tezi birbirine o kadar benziyordu ki, bunları birbirinden ayırmak mümkün değildi. "Müslüman Birliği"nin 1938'de düzenlenen bir toplantısında konuşan Muhammed Ali Cinnah şunları söylüyordu:

"Hint Yarımadası müslümanları Atatürk gibi bir lider ortada bulduktan ve O'ndan manen faydalanabildikten sonra daha ne kadar esir kalmaya devam edecekler".

1947'de Pakistan kurulduğu zaman, bu devletin kuruluşunda en büyük âmil olan Muhammed Ali Cinnah yetkililerce "Devletimizin Atatürk'ü" olarak takdim edilmiştir.

Pakistan adı, ruhan saf ve temiz olanların, pakların memleketi anlamına gelen Pakistan adı, bu ülkeye Hindistan'dan ayrı olmak, tarihi, millî ve kültürel birliklerini korumak gayesiyle Çadurî Rahmet Ali tarafından 1933'te verilmiştir. Rahmet Ali, "bu hareketin seksen yıllık bir geçmişi olduğunu, Pakistan adını müslümanların anavatanı olan Pencap, Kuzey-Batı Hudud Eyaleti, Keşmir, Sind ve Belucistan'ın adlarından aldığı harflerle meydana çıkardığını" söylemektedir.

Tarifi güç duygularla birbirine bağlı olan Türkiye ve Pakistan, dünya durdukça varlıklarını, gelişmelerini devam ettireceklerdir. Bu dost ve kardeş ülkenin insanlarına sonsuz saadetler ve mutluluklar Türk kardeşlerinin içten dilek ve temennileridir.

تورکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی
عدد
12200

آقره
۳۳۸ - ۹ - ۷۷

۱۰-۱۱-۱۹۴۳
۱۹۴۳

مذاکره کتبی

۱۰-۱۱-۱۹۴۳

تورکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی

طرح خودنا اسما
ایستاد ادبیات
سید پرویز
ایم پی ای
پاکستان

۱۰-۱۱-۱۹۴۳

جواباً بازیدجو اردانه : جواباً ادبیاتی عرواقک تاریخ و ترمیم و سبک ادبی و جا اولاد

رومان سوک
۴۵ ۷ / ۱۰
۴۵ ۷ / ۱۴

III-10-۵۳

۴۴ ۱۲
۱۰-۴

OSMANLI ARŞIVI	
Yıl No:	
İsim:	
Yer:	12390

مای

مصلحت

OSMANLI ARŞIVI	
12298	

دیوانه حاکمیه مورود ۱۲ / ۱۰ / ۴۸ تا عی شفره

III-10-۵۳

۴۴ ۱۲
۱۰-۵

نقره ده غای معضی طی بیست خطتین

قصد ستانده فاج و دلتین اولده باجه عی غیر واد اولونه آتی بیک کیز لاسنه
مقاله اولده اولون آتی بیک اوچوز عی لری بکونه انقره بیس تنزونه جولده

ایلیه روانه

حامد

مصلحت

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI

نمبری

تورکیا بویوک ملت مجلیسی حکومتی

1205

ایر-امیر رفاقی

مستشار لغوی

عدد

A	11-10-1917
D	44
F	10-7

72

مخبر حاکمیت

بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم

حیات

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI

آندره

۳۳۸ / ۲ / ۱۹۱۷

A	11-10-1917
D	44
F	10-15

12319

تورکیا بویوک ملت مجلیسی

اجرا و کلبه هیئت ریاستی

قلم مخصوص مدیریتی

عدد

۱

بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم
بسم الله الرحمن الرحیم

۱۵

آقره
۳۳۸ - ۴ - ۴۵

T.C. MİLLÎ ARŞIVI	
Dosya No:	13317
Yazma No:	

تورکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریت

عدد
۲
تاریخ
۱۹۲۲

تصمیمی در باره...
بیت صبه فایده ضمیمه

۱- ...
بیت ...
۲- ...
بیت ...
۳- ...
بیت ...

A	44-10-07
D	44
F	10-16

12

جواباً بلژیکی اوراقه + جواب اولادنی محمدانک تاریخ نوومرسنگ تویس دجا اولتور

A	44-10-07
D	44
F	10-16

183
خارجی دولتی

T.C. MİLLÎ ARŞIVI	
Dosya No:	
Yazma No:	10005

تاریخ	موضوع	محل
۱۹۲۲	خلاصه مال	...
...

خلاصه مال
تاریخ ...
موضوع ...

کریه طرفه ...
برادریه ...
کریه ...
برادریه ...

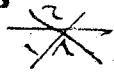
کریه ...
برادریه ...
کریه ...
برادریه ...

دو به نومبر دسی	خلاصہ مال	
اہلیان و سودی	تینس آرہی	اسویڈ آرہی
بقدر اولیوں اور اولیہ		
ایہ نومبر دسی		
عمومی نومبر دسی		
شہری نومبر دسی		
تاریخی		
	۱۹	۱۸-۱۵
	۴۶	۱۵-۱۸

اللہ مجھے جہانہ اعظمہ دے
 مگر معظمت کمات صفتمہ کو نہ تیرے کبھی کی تیرے لیاقت معصمت
 حاجی بامہ تکریمت مع شط تاجت قدر حدود تیرے
 اکتھند برآمدہ کو تیرے استیاء و قریعہ بوجہ ایسالت
 نقدی تیرے ایسکتی فرجہ کرن سنگد معصمت داکہ لایہ تیرے
 کو نہ تیرے مبلغ ایسے ایجابامہ معصمت عتہ ایسانی
 اکھتہ تیرے دوستدہ استیاء اللہ افق

۱۸۸۵

185
 No. 10-15
 1885

۱۵-۱۰-۱۸۸۵

۱۶

۱۵-۱۹

۱۲

ہذا سناہ عنونت قریبہ شک از سر و شکلی با عیاشیہ

نور کیا معافیت معصمت برہند سناہ اعوان برہندان لرشدہ مع اولیانہ سبالک شہرہ سناہ برہندان دہر لرشدہ اخذ تسلیم ایسکتی
 اشفاقا پر کسب فرایدم

برہندان رقم	۱۸۸۵۰۰	۱۸۸۵۰۰
اکھتہ رقم	۶۰۰۰	۶۰۰۰
اکھتہ رقم	۴۰۰۰	۴۰۰۰
دردی رقم	۵۰۰۰	۵۰۰۰
تیسری رقم	۶۶۷۰۰	۶۶۷۰۰
چوتھی رقم	۵۰۰۰	۵۰۰۰
پنجمی رقم	۶۶۷۰۰	۶۶۷۰۰
ششمی رقم	۵۰۰۰	۵۰۰۰
سہم رقم	۶۶۷۰۰	۶۶۷۰۰

غرض فرہ شدتیں نور کیا برہندان میں تیرہ معصمت معصمتی مرہ تسلیم ارازا ایسکتی عدوتہ دیا تیرہ دانا نک یکی
 برہندان اولیہ ایسکتی برہندان معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت
 اخوتہ قول جلیل آثار معصمت تائید ایسکتی معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت معصمت
 نور کیا برہندان تسلیم تیرے
 باسمہ نومبر سناہ

۱۸۸۵
 ۱۰

قلم مخصوص مديريتى

قلم مخصوص مديريتى
۱۷ ۱۵-۴۹

توق
۲
۵۴۹

تورکيا بويوك مائت مجلئسى رياستى
قلم مخصوص مديريتى
۱۷ ۱۵-۴۹

ARŞIVI
1991

جواباً يازىلغان اوراق : جراب اولدغى حورائىك تاريخ نوموروسىك دوجورجا اولتور .

قلم مخصوص مديريتى

۱۷ ۱۵-۴۹

توق
۲
۵۴۹

تورکيا بويوك مائت مجلئسى رياستى
قلم مخصوص مديريتى
۱۷ ۱۵-۴۹

ARŞIVI
1991

۴۸۰۰	۵۰۰۰	ارتمى وند
۶۸۰۰	۶۰۰۰	اولدورون وند
۷۸۰۰	۷۰۰۰	اورماتون وند
۸۵۰۰	۸۰۰۰	اولدورون وند
۹۵۰۰	۹۰۰۰	اولدورون وند
۱۷۶۶۰	۱۷۶۶۰	

جواباً يازىلغان اوراق : جراب اولدغى حورائىك تاريخ نوموروسىك دوجورجا اولتور .

آقره
۳۳۸-۴-۴۵

تورکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی

۱۱۴-۱۵-۴۳
۴۹
۱۵-۱۶

عدد
۷
تاریخ
۱۹۷۶

(Nederlandsche Handel)
هولانده . استرالیوم ده
بانکه و تجاره کشفته کرا دولت قومیته یسه میران عهدینه

۱۹۴۴
بویا بیه با بویه
تاریخ اول قلم کشفته عهدینه اسم . بویا بیه نفسی بویا
(Nederlandsche) بانکه و تجاره کشفته عهدینه بویا بیه کرا کشفته بویا بیه
تورکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی
عدد
۷
تاریخ
۱۹۷۶

ARŞIVI
No. :
No. :
No. : 12255

آقره
۳۳۸-۴-۴۵

ARŞIVI
No. :
No. :
No. : 12256

تورکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی

عدد
۷
تاریخ
۱۹۷۶

۱۱۴-۱۵-۴۳
۴۹
۱۵-۱۶

بویا بیه کشفته عهدینه

بویا بیه کشفته عهدینه
بویا بیه کشفته عهدینه
بویا بیه کشفته عهدینه
بویا بیه کشفته عهدینه

بویا بیه کشفته عهدینه

QULUBDASHKANLIĞI ARŞIVI
Yar. No. :
Dok. No. :
Vesika No. : 13275

تاریخ
۲۶ - مایس - ۲۸

بوتکیا بویوک ملت مجلیسی ریاستی جلدینه

A 11-16-43
D 44
F 11-48

عدد
۲۵

۲ - ۲۸ مایس - تاریخچه تیغریه :

کندستانده کوندرکده اولون امانه لرل بی دینی جمع ایلدی بانه قورانی و کتبیله ایشلایدی
وکیه نیان آیه قدر بونقله کوندریله بایفک خیمه بیله لیرایه بالیز اولدی بی جانایلی
تخریب اتمه حاجیه کالت جلدینه بیلدرتمم شوفا و ابرودلاری اوزینه بولاییده بایلیم
تختلرله نمرده بونی کوی اولوب مبله نکلونه بانور شامیلک کوندره اولسا بول بیلر
دایله سیله آتده به نام بیلرینه کوندرکده بولویلی و اولر کوندریله بیلله علامه
نیان آیه بری کلبه کفوز بیله لیرا کوندرلدی آکلاسیفیکه فرمیه کتیبنا اولور اتمم

تاریخ
فرید

ادینه ۸/۲۱/۱۱
۵۵

ایلمه
۲۸ - مایس - ۲۸

QULUBDASHKANLIĞI ARŞIVI
Dok. No. :
Vesika No. : 13274

کیا بویوک ملت مجلیسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی

عدد
۲۷

تاریخ
۲ - ۵ - ۲۸

A 11-16-43
D 44
F 11-48

بوتکیا بویوک ملت مجلیسی ریاستی جلدینه

خارجیه کالت بیلدرتمم شوفا و ابرودلاری اوزینه بولاییده بایلیم
تختلرله نمرده بونی کوی اولوب مبله نکلونه بانور شامیلک کوندره اولسا بول بیلر
دایله سیله آتده به نام بیلرینه کوندرکده بولویلی و اولر کوندریله بیلله علامه
نیان آیه بری کلبه کفوز بیله لیرا کوندرلدی آکلاسیفیکه فرمیه کتیبنا اولور اتمم

تاریخ
۲۸ - مایس - ۲۸

تاریخ
۲۸ - مایس - ۲۸

تاریخ
 ۱۹۵۰
 ۶۸۵
 ۲۲۴۴

QURBUBAŞKANLIĞI ARŞIVI
 Yr. No. :
 Dos. No. :
 Vesika No. : 18272

باس قورالیش مقامی

۸ ۱۱-۱۰-۵۳
 ۴۴
 ۱۰-۶۲

بارسی تملککنده مورد برخر برانده هذسانده کوندر لکنده اولده اعانه لک ۲ ندر لکنده
 بانقشک بومباد شعبه نوینج ایدلیکی و زکورد بانقشک بیلیغ نکرده بی نام سامیریه تارغ
 ایدلک اوزره عتملی بانقشک دولیکده اولدیغی و شمدیه قزیمعا قسریک لرا کوندر لکن اولدیغی
 هذسانده عذافت قویتمی ریاستنه مورد برخر بونده آکوردیغی دیارنده ندر لکنده بانقشکی
 شعبی بولدیغی جهته بومباد هفتاه معلومات استا بونده هذالیه ایسیدر لکنده در مقما
 عدال لیده عازف کجه لمانه معلوماته ایس یاندر یز می سزیک لرادنه یث اولدیغی نظر مسئله ده
 موید ققوه رجعت مورده ققوه اولده اوزره بوجوهده ک معلومات دوندر لکن بولدیغی استیم

فایده دلی
 [Signature]

ایم قسم (۵)

۱۸ سید برادر مشایر واحه اولکنده
 ۲۸ یله برانیش اعصای ایون حاکمکه وصلان ایون
 ۳۱ سید بازرعه لرا قزیم

مطابق ۹
 ۷۰۰
 قویتمه ۱۲/۵/۵۱
 اولدایغی قویتمه

ARŞIVİ
 Dos. No. :
 Vesika No. : 12252

نورکیا بویوک مات مجامی اوستی
 قلم مخصوص مدبری
 عدد

آقزده
 ۲۲۸ - ۷۵

A	۱۰-۱۵
D	۴۴
F	۱۰-۱۵

هولنده آمستردام
 Netherlandische - Handel
 بانقشک رانقشک هذسانده و زکورد
 قویتمی بی بونده هفتاه

۱۹۴۸ / ۲ / ۵۵
 ۹ کاپول
 ۱۴ کاپول
 ۱۹۴۸ / ۲ / ۵۵
 ۹ کاپول
 ۱۴ کاپول
 ۱۹۴۸ / ۲ / ۵۵
 ۹ کاپول
 ۱۴ کاپول

نورکیا بویوک مات مجامی
 قلم مخصوص مدبری

واصلی سیم
 مقصوده صحت
 اولکنده

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI

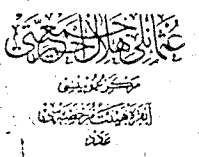
Yar. No. : _____

Dos. No. : _____

Vesika No. : 12284

1328
1928

III-10-45
44
F 10-47

بیرون ترمیمی برای ماسه قرمزان غازی مصلی کتبی است

۱۱ / ۶ / ۱۹۲۸ تاریخ اولار ساری عریضه هوایه سیدر

رواقت سابق حای بیگ واسطه سید احمد مملکت قوتیه سفک ۱۸۹۶ او ۱۸۹۵ نوزده هجری
مملکت تقاضیه ترمیمی مختلفه ده ایسک اولونان یکی بیگ انکار لاسک اولونانک ساینه اولونانک
بوز ایک بیگ سیز غنی اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک
قوتیه سفک بوز مملکت نام ساری اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک
استقرار مملکت اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک اولونانک

Handwritten signature and stamp.

Handwritten notes.

III-10-43
44
10-47

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI

Yar. No. : _____

Dos. No. : _____

Vesika No. : 12285

تورکیا بویوک مات مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی

۱۱ / ۶ / ۱۹۲۸ تاریخ اولار ساری عریضه هوایه سیدر
قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک
قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک
قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک قوتیه سفک

تورکیا بویوک مات مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی

Handwritten notes and signature.

تودکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی

قلم مخصوص مدیریتی
شماره

201

۱۰-۱۵-۵۳
U ۶۶
F ۱۵-۵۱

آفر
۳۱۱/۱/۶۶

حدود ارضیت آفره رسمیته

تاریخ

هذه صلاحت قومیته جم رایج ورون سک بقه جریه طرفه
هدوا اهره نیم ایغه اولان کیده بیق افقز ریاست ایزر فلاکتونه
صن ۷/۱۵ ۴۹۸ - تی شکره بیق ریاست قومیته ایس. یوسینه کدیج
افقز ریاست صلاحت سید ولایتی صفا طرفه بیق ایسکی و بیق قله
ایس صفا قلب ایسده اولدور افقلاکت. صفا صفا قلم ایس
اوله " سید ولایتی ایسده طرفه جمع وتبع ایس کدیج افقز ریاست
کدیج ریاست تم ایس کدیج راک " بقعه حدایتکته سید ریاست
- ایس قلم آفر
تودکیا بویوک ملت مجلسی
ریاستی

A ۱۱-۱۱-۵۳
D ۶۶
F ۱۵-۵۰

تودکیا بویوک ملت مجلسی
ریاستی

تودکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی قومانده عازر مجلسی کل
یا تا حدوت

۵۶۹۹
۴۷۰۴

روما مملکتده دارا اولدور خیرانه صلاحت قومیته طرفه ندر دیندن باش و ایسیریه نام برینه
اولدور کوند سیه اوله ایس ایسکیز ایس ایسکیز بری صلاحت قومیته نامه ایس ایسکیز ایسکیز
ولایتی ایس طرفه هدول عمره دفعه اولدور عاقل اولدور ایس ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز
نامه سز بیک ایس ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز
ایس ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز ایسکیز

ASHTAMAN ARCHIVE
Date: 18277
Vesil no:

۴۹۹۱ ۵۱۶۱ / ۲
۴۰۲

تودکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
۴۹۹۱ ۵۱۶۱ - ۲

ASHTAMAN ARCHIVE
Date: 18276

۴-۴-۱۸

CUR HURBAŞKANLIĞI ARŞIVI
 Yer No. :
 Dos. No. :
 Vesika No. :

توزکیم جهوریتی بایستی
 قلم مخصوص مدیریتی
 عدد

مخاتبه با صاحب کمال احمد محمدی رئیس اولی عیبه
 بانک سیمد، ایالاتی، هاجریه و دوه قدینده توزیع اولانی
 ایچون ۱۹۱۲ انگیز لیراک ۲ صلیغ و یانه کوند دکلمینی
 جمال م. صاحب کمال احمد عرصه ایسیور

۸۲

A.	۷-۸-۱
D.	56-1
F.	7-11

Handwritten notes and signatures in Ottoman Turkish, including a signature and the date ۱۴۱۷.

BANQUE IMPERIALE
 OTTOMANE
 Adresse Télégraphique
 OTTOMBANK

203
 Angora, le 3 Juillet 1922.

CUR HURBAŞKANLIĞI ARŞIVI
 18896

۱۰-۱۰-۱۱۳
 44
 ۱۰-۱۰
 SON EXCELLENCE
 GHAZI MOUSTAFA KEMAL PACHA
 EN VILLE

Excillance,
 Nous avons l'honneur de porter à Votre connaissance que,
 d'ordre télégraphique de notre Siège Central à Constantinople et
 pour compte de MM. M. M. H. I. M. Chetani à Bombay, nous tenons à Votre
 disposition :
 L.T. 35.500.- représentant la contrevaieur de L. 5.000.- ordonnan-
 cées en Votre faveur.

Nous annexons à la présente une quittance, en double e-
 xemplaire, libellée pour L. 5.000.- en Vous priant de vouloir bien
 nous la retourner revêtue de Votre signature.

Nous profitons de l'occasion pour transmettre à Votre
 Excellence l'expression de nos sentiments les plus respectueux.

BANQUE IMPERIALE OTTOMANE
 (Succursale d'Angora)

Sub-Directeur Directeur

Handwritten signatures and notes, including a date ۱۴۱۷ and a signature.

Handwritten notes in Ottoman Turkish at the bottom right.

BANQUE IMPERIALE
OTTOMANE

Angora . LE 21 Juin 1922 192

Adresse Télégraphique
OTTOMBANK

P^o

A	11-10-22
B	44
F	11-7

S O B E X C E L L E N C E
GHAZI MOUSTAFA KEMAL PACHA

MINISTRE DES AFFAIRES
ECONOMIQUES
S. A. N.
1922

E n V i l l e

Excellence,

Nous avons l'honneur de porter à Votre connaissance que, d'ordre télégraphique de notre Siège Central à Constantinople et pour compte de MM. M.M.H.I.M. Chotani à Bombay, nous tenons à Votre disposition :

lts. 42.120.- représentant la contrevaieur de L.6.000.- ordonnances en Votre faveur .

Nous annexons à la présente une quittance, en double exemplaire, libellée pour L.6000.- en Vous priant de vouloir bien nous la retourner revêtue de Votre signature .

Nous profitons de l'occasion pour transmettre à Votre Excellence l'expression de nos sentiments les plus respectueux .

BANQUE IMPERIALE OTTOMANE
(Succursale d'Angora)
Sous-Directeur / Directeur

[Signature]

[Signature]

BANQUE IMPERIALE
OTTOMANE

Angora . LE 31 Juillet 1922.-

Adresse Télégraphique
OTTOMBANK

P^o

A	11-10-22
B	44
F	10-72

S O B E X C E L L E N C E
GHAZI MOUSTAFA KEMAL PACHA

MINISTRE DES AFFAIRES
ECONOMIQUES
S. A. N.
1922

E n V i l l e

Excellence,

Nous avons l'honneur de porter à Votre connaissance que, d'ordre télégraphique de notre Siège Central à Constantinople et pour compte de MM. M.M.H.I.M. Chotani à Bombay, nous tenons à Votre disposition :

L.T. 35.900.- représentant la contrevaieur de L.5.000.- ordonnances en Votre faveur .

Nous annexons à la présente une quittance en double exemplaire libellée pour L.5.000.- en Vous priant de vouloir bien nous la retourner revêtue de Votre signature .

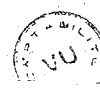
Nous profitons de l'occasion pour transmettre à Votre Excellence l'expression de nos sentiments les plus respectueux .

BANQUE IMPERIALE OTTOMANE
(Succursale d'Angora)

Sous-Directeur / Directeur

[Signature]

[Signature]

BANQUE IMPERIALE
OTTOMANE

Adresse Télégraphique
OTTOMBANK

Angora, le 30 Mars 1924. - 192

ARŞIVI
1222

11-10-α 3
44
10-14

Son Excellence

GHAZI MOUSTAFA KEMAL PACHA

ANGORA

Excellence,

Nous avons l'honneur de porter à Votre connaissance que, d'ordre télégraphique de notre Siège Central de Constantinople et de notre Agence de Londres et pour compte de M. M. H. J. N. Chotani à Bombay, nous tenons à Votre disposition:

L. 1.33.150.-, représentant la contrevaieur de £.5.000.- ordonnances en Votre faveur.

Nous Vous remettons, sous ce pli, une quittance en double exemplaire libellée pour £.5.000.-, en Vous priant de vouloir bien nous la retourner munie de Votre signature.

Nous profitons de l'occasion pour transmettre à Votre Excellence l'expression de nos sentiments les plus respectueux.

BANQUE IMPERIALE OTTOMANE
(Succursale d'Angora)

Sous-Directeur

Directeur

Handwritten notes and signatures at the bottom left of the letter.

تورکيه جمہوریہ یا
تورکيه جمہوریہ

Mr. M. Djalal Mammadov Saib
A2

مطبوعات و اسٹریٹس سرپرست عثماني
مطبوعات شمسي

Madras: Thomas Kelly Street

فلم نمبر ۷۱۲
۷
۵۰۰

A. ۱۷-8-1
D 56-1
F 3-2

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI
Yer No.:
Dos. No.:
Yoska No.:

June, 6, 1924.

Angora,
Turkey

Dear Sir,

I have received your ^{very} kind letter dated ~~the~~ April 19, 1924, with the enclosed ~~sum~~ exchange of Demand draft for £ 6973-3-4 which our Indian brethren have contributed to help the Turkish orphans, widows, Madajirians and destitute; the victims of the Great war and after. ~~The~~ The first exchange having been formerly received by me, ~~this~~ ^{Turkish} second exchange, the said sum, now, is in the hand of the Red Crescent Society to be spent according to the wishes of the kind contributors.

I hereby express my sincere and special thanks to our ^{help which} ~~contributors~~ ^{our} ~~for~~ ^{to} ~~their~~ ^{to} noble and sublime ~~they~~ ^{help} rendered to our orphans, widows, wounded and destitute.

I am, Sir,
Sincerely yours

۱۷ ۵۶-۱
F 3-3

M. JAMAL MOIDEEN SAHR & CO.

Telegraphic Address:
JAMAL, MADRAS.

Codes Used:
A. B. C. 5th Edition
Liners
Printer Code
Boatline

Registered

210 16, Thambu Chetty Street,
Madras, 9th April 1924

POST BOX No. 88.

His Highness

Ghazi Mustafa Kemal Pasha

Patron,

The Central Committee of the
Turkish Red Crescent Society

ANGORA.

May it please your Highness,

Recently we had been at Delhi and there had the privilege of meeting the Delegation of the Red Crescent Society so kindly sent out by your Highness to this country in order to afford an opportunity to Indians to do what little they can to help the Turkish Orphans, widows, wounded, Mahajireons and destitutes, the victims of the Great War and after.

At their instance we agreed to give Rs 100,000/- to the Hilal Ahmer for the benefit of the above and to cover this amount we had taken out a Demand draft of the Chartered Bank of India, Australia & China No. 25/562 for £ 6979-3-4 payable at London, the same being the equivalent of Rs 100,000/- at the current rate of exchange of 1/4 $\frac{1}{2}$ per rupee. The Draft is made out in favour of your Highness as Patron of the Society. The First of exchange of the said draft has been handed over to the Delegation in person and the second of exchange is herein enclosed, and we would crave the favour of an acknowledgement from your Highness.

We are giving this out of our accumulated Zakath

A.	57-8-1	82
B.	56-1	
F.	7-9	

تري بياوات اري يتيمون كيتا دي كيتا دي
The Turkish Widows and Orphans Relief Committee.

Telegrams--"HUMANITY" Madras.
Telephone No. 1031.

33, Errabala Chetty Street,
G. T. MADRAS.

6th Sept 1923.

U	IV-7
J	55
F	9-1

To,

URBASLI ILLAR
No. :
Sila No. :

H.E. Ghazi Mustafa Kemal Pasha,

ANGORA.

President

MR. M. JAMAL MOHAMED SAHIB Your Excellency,

Vice Presidents

MR. C. ABDUL HAKIM SAHIB
" S. KANTURI RANGA IYENGAR
" MALANG AHMAD BADSHA SAHIB
" YAKOUB HASAN SAIT
" AGA MOHAMED KALIL SHEHAZI
" V. CHAKKARAI CHETTY
MOULVI MOHAMAD MADAR SAHIB
" FAZLULLAH SAHIB
MR. C. RAJAGOPALACHARI
" RAMJEE CHALLANJIE
" MOHAMED MOOMA SAIT
" JALAL ABDUL KARIM SAHIB
MOULANA SYED ABDULLA ALHADI
MR. N. KHAJA MIAN ROWTHIE
" S. GURUSWAMY CHETTIAR
MOULVI HANDANI SAHIB

Treasurer

MR. H. M. ESHWARI SAIT

Bankers

THE INDIAN BANK LTD., MADRAS.

M. H. SHARAH
GAR

Form

M.A.A. Ghutala Esq.

Secretary, Turkish Widows and Orphans Relief
Committee,

Post Box 1224,

Madras. India.

On the 30th of August a bank Draft for £ 4134-13-6 was sent to you from the President for this a doubt is expressed as to the correctness of the address I am obliged to request you to kindly let me know by cable whether the amount in question has been received.

I shall be further be glad to receive your photographs and also of the other members of your assembly for the use of my journal the Muslim Herald.

Wishing you all success.

Yours faithfully,

M.A.A. Ghutala
Hon. Secretary

Handwritten notes and signatures at the bottom of the page, including a large signature and some illegible text.

تاریخی اور خیریتوں کے لئے

The Turkish Widows and Orphans Relief Committee.

Telegram: "HUMANITY" Madras.
Telephone No. 1031.

33, Errabalu Chetty Street,
G. T. MADRAS.
(India)

6th November 1923.

Handwritten notes in a box: IV-7, 55, 9-19

His Excellency Gazi Musthafa Kemal Pacha

President,

The Grand National Assembly of Turkey,
ANGORA.

Your Excellency,

I beg to own receipt of your Excellency's most gracious letter of the 4th October acknowledging the first of exchange for £ 4134-13-6 sent by me on the 30th August for the relief of the Turkish Muslim Widows and Orphans, the sufferers of the recent war including the Heroic Victims of the Greek atrocities in the Vilayat of Snyrna.

As directed by your Excellency I will convey your Excellency's gracious thanks to my Committee and to the contributors of the fund.

I beg to enclose herein the second of exchange for the £ 4134-13-6 to serve in case of need and to thank your Excellency for your kind wishes.

Humbly praying Almighty Allahu Jalla-Jalaluhu for the safety and progressive prosperity of

President
MR. M. JAMAL MOHAMED SAHIB

- Vice Presidents
MR. C. ABDUL HAKIM SAHIB
" S. KASTURI RANGA IYENGAR
" MALANO AHMAD BADSHA SAHIB
" YAKOUB HASAN SAIT
" AGA MOHAMED KALIL SHIRAZI
" V. CHAKKANAI CHETTY
MOULVI MOHAMAD MADAR SAHIB
" FAZLULLAH SAHIB
MR. C. RAJAGOPALACHARI
" RAMJEE CALLIANJEE
" MOHAMED MOONA SAIT
" JALAL ABDUL KARIM SAHIB
MOULANA SYED ABDULLA ALHADI
MR. N. KHAJA MIAN ROWTHER
" S. GURUNWAMY CHETTIAR
MOULVI HAMDANI SAHIB

Treasurer
MR. H. M. EBRAHIM SAIT

Bankers
THE INDIAN BANK LTD., MADRAS.

Secretaries
MOULVI ABDUL MAJID SAHIB SHAHAR
MR. A. RANGASWAMI IYENGAR
MR. M. A. A. GHATALA.

CUM. IURDASKANLIGI ARSIVI
Ver No. :
Dos. No. :
Vesika No. :

قلم مخصوص مدبرین

Handwritten notes in Turkish and Arabic script.

Handwritten notes in Turkish and Arabic script.

Handwritten notes in Turkish and Arabic script.

Handwritten notes in a box: IV-7, 55, 9-2

Handwritten notes and signatures at the bottom of the page.

تري بيوان اري بيون كراي بريدي

The Turkish Widows and Orphans Relief Committee.

Telegrams.—"HUMANITY" Madras.
Telephone No. 1031.

33, Errabalu Chetty Street,
G. T. MADRAS.

BAŞBAKANLIĞI AR
No. :
No. :
No. :

--2--

of the New Republic of which your Excellency is
the guiding spirit.

President

MR. M. JAMAL MOHAMED SAHIB

Vice Presidents

MR. C. ABDUL HAKIM SAHIB
" S. KARTURI RANGA IYENGAR
" MALANG AHMAD BAIMBA SAHIB
" YAKOUB HASAN SAIT
" AGA MOHAMED KALIL SRINAZI
" V. CHAKKARAI CHETTY
MOULVI MOHAMAD MADAR SAHIB
" FAZLULLAH SAHIB
MR. C. RAJAGOPALACHAR
" RANJEE CALLANJEE
" MOHAMED MOOSA SAIT
" JALAL ABDUL KARIM SAHIB
MOULANA SYED ABDULLA ALHADI
MR. N. KHAJA MIAN ROWTHIER
" S. GURUSWAMY CHETTIAR
MOULVI HAMDANI SAHIB

Treasurer

MR. H. M. EBRAHIM SAIT

Bankers

THE INDIAN BANK LTD., MADRAS.

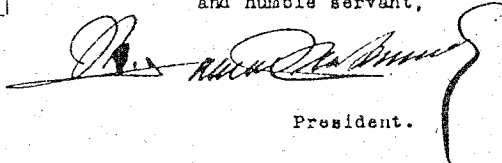
Secretaries

MOULVI AHMED MAJID SAHIB SHAHAR
MR. A. RANGANWAMI IYENGAR
MR. M. A. A. GHATALA.

A	14-7
D	55
F	9-20

I have the honour to be,

Your Excellency's most obedient
and humble servant,

President.

Encl: Second of Exchange of the draft on London
No. 24-2068 for £ 4134-13-6.

24/7/1929

T.C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELAT MODORLOĞU

Şube :
Sayı : 2883

Riyaseti Cümhur Umumi Kâtipliğine

BAŞBAKANLIĞI AR
No. :
No. :
No. :

A	14-7
D	55
F	9-20

17-12-1927 tarih ve 3/5105 numaralı tahrirat cevabıdır:

Hindistanda Madras şehrinde Türkiye dul ve yetimlerine muavenet ko-
mitesi reisi Cemal Mehmet Sahip efendi tarafından Reisi-cümhur Hazretle-
rine gönderilen (4131) İngiliz lirası 13 şilin 6 pensin mukabil olan xx
(31134) Türk lirası merbut listede gösterildiği üzere sekiz vilâyette is-
tiklâl harbi dul ve yetimlerine tamamen tevzi edilmiş ve Başvekâlete x
gönderilen tevzi listeleri dosyasında hıfzedilmiştir. Keyfiyetin Reisi-
cümhur Hazretlerine arzını rica eder, hürmetlerimi takdim eylerim efen-
dim.

Başvekâlet Müsteşarı

2780
Kemal
Duygusuz biffi
Duygusuz Başvekâlet
5
31 01 215
5
11

BİBLİYOGRAFYA**A- Kaynak ve Tedkikler:**

1. Ahmet, M.Aziz : "Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğunu", Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, hazırlayan: Tansu Bey, İstanbul, 1975.
2. Allana, G : "Bir Milletın Yaraticısı Cinnah", çeviren: Prof.Dr.Ahmed Edip Uysal, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1982.
3. Akçura, Yusuf : "Üç Tarz-ı Siyaset", T.T.Kurumu yayını, II.baskı, Ankara, 1987.
4. Asrar, Dr.Ahmet : "Kanunî Devrinde Osmanlıların Dinî Siyaseti ve İslâm Dünyası", Büyük Kitaplık yayını, İstanbul, 1972.
5. Atatürk, Mustafa Kemâl : "Nutuk", 3 cilt, M.E.Bakanlığı yayını, İstanbul, 1967
6. " " " : "Söylev ve Demeçler", 3 cilt, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yayını, Ankara, 1981.
7. Atay, Falih Rifki : "Zeytindağı", M.E.Bakanlığı, 1000 Temel Eser, İstanbul, 1970.

8. Aybars, Prof.Dr.Ergün : "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I", Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yayını, İzmir, 1984.
9. Bayur, Yusuf Hikmet : "Hindistan Tarihi" c, I, T.T.Kurumu yayını, Ankara, 1946.
10. Bayur, Yusuf Hikmet : "Hindistan Tarihi", c, II, T.T.Kurumu yayını, Ankara, 1947.
11. " " " : "Hindistan Tarihi", c, III, T.T.Kurumu yayını, Ankara, 1950.
12. " " " : "Türk İnkılâbı Tarihi", c, II, kısım: IV, ikinci baskı, T.T.Kurumu yayını, Ankara, 1983.
13. " " " : "Türk İnkılâbı Tarihi", c, III, kısım: I, T.T.Kurumu yayını, Ankara, 1983.
14. Erim, Prof.Dr. Nihat : "Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri", c, I, A.Ü.Hukuk Fakültesi yayını, Ankara, 1952.
15. Fauk, Prof.Dr.Hanif : "Atatürk (Urduca Yayınları)", A.Ü.D.T.C. Fakültesi yayını, Ankara, 1979.
16. Hüsameddin (Erkân-ı Harbiye-i Bahriyeden): "Irak Raporu", Matbaa-ı Âmire, İstanbul, 1917, ATASE Kütüphanesi, Ankara.
17. İkbâl, Dr.Muhammed : "Esrâr-ı Hodî", çeviren: Prof.Dr.Ali Nihat Tarlan, İstanbul, 1958.
18. " " " : "Şarkten Haber", çeviren: Prof.Dr.Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1956.
19. İncalcık, Prof.Dr.Halil : "The Ottoman Empire, The Classical Age 1300-1600", translated by Norman Itzkowitz and Colin Imber, Londra, 1973.

20. Karal, Prof.Dr.Enver Ziya: "Osmanlı Tarihi", c, VIII, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri, 1876-1907, ikinci baskı, T.T.K.yayını, Ankara, 1983.
21. Kili, Suna-Gözübüyük, A.Ş.: "Türk Anayasa Metinleri 1839-1980", ikinci baskı, Ankara, 1982.
22. Kürkcüoğlu, Prof.Dr.Ömer: "Türk-İngiliz ilişkileri 1919-1962", A.Ü.S.B.Fakültesi yayını, Ankara, 1978.
23. Müderrisoğlu, Alptekin : "Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları", Ankara, 1974.
24. Mughul, Dr.Muhammed Yakup: "Kanunî Devri Osmanlıları Hint Okyanusu Politikası ve Osmanlı Hint Müslümanları Münasebetleri 1517-1538", Fetih yayınevi, İstanbul, 1974.
25. Nixon, Gn.John: : "Rapor", çeviren: Bahriye d. Yzb.Rahmi, Matbaa-ı Âmire, İstanbul, 1916, ATASE Kütüphanesi, Ankara
26. Sevük, İsmail Habib : "Pakistan'ın Büyük Millî Şairi İkbâl Hakkında Konferanslar", İstanbul, 1952.
27. Sosyal, İsmail : "Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları 1920-1945", c, I, T.T.Kurumu yayını, Ankara, 1983.
28. Tawshend : "Irak Seferim", Tarih-i Askeri Encümeni tercümesi, Matbaa-ı Askeriye, İstanbul, 1921, ATASE Kütüphanesi, Ankara.
29. "Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi", c, IV, kısım: I, Genel Kurmay Başkanlığı yayını, Ankara, 1984.

B- Makaleler:

30. Şıvgın, Dr.Hale : "Mustafa Kemâl'in İlk Savaşı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c, IV, sayı:10, Ankara, 1987.
31. Ardel, Ahmed : "Pakistan", İslâm Ansiklopedisi, c, IX, M.E.Bakanlığı yayını, İstanbul, 1964.
32. Arnold, T.W : "Hindistan", İslâm Ansiklopedisi, c, V/1, M.Eğitim Bakanlığı yayını, İstanbul, 1950.
33. Karpat, Prof.Dr.Kemâl : "Abdulhamid II. Devri 1876-1908", İslâm Ansiklopedisi, c, XII/2, kültür ve Turizm Bakanlığı yayını, İstanbul, 1988.
34. Krenkow, F : "Pakistan", İslâm Ansiklopedisi, c, IX, M.Eğitim Bakanlığı yayını, İstanbul, 1964.
35. Sıddıkî, A : "Muhammed Şıblî Nu'manî", İslâm Ansiklopedisi, c, XI, M.Eğitim Bakanlığı yayını, İstanbul, 1970.
- C- Gazete ve Dergiler:
36. Erten, Rekin : "Muhammed Ali Cinnah", Tercüman Gazetesi, 11, 9, 1988, no:1
37. Göze, Ergun : "Hint Müslümanları", röportaj, Tercüman Gazetesi, Nisan 1988, no:6
38. Öke, Mim Kemâl : "İngiliz ve Hint Belgeleriyle Hilâfet Meselesi", Tercüman Gazetesi, 9.4.1987, no:1
39. " " " : "İngiliz Belgelerine Göre Pantürkizm ve Panislâmizm", Tercüman Gazetesi, 30.12.1986, no:1

40. Sebilü'r-reşâd :c, XV, sayı: 366, 372
c, XVI, sayı: 392, 393, 409, 419-5, 419-20, 417-18, 421-22
c, XVIII, sayı: 455, 456, 467
c, XIX, sayı: 489, 491
c, XX, sayı: 504

41. Tercüman Gazetesi, 21.1.1989, sayı: 9668

D- Arşivler ve Arşiv Belgeleri:

42. Cumhurbaşkanlığı Arşivi:

Sıra no:	Dolap no:	Kutu no:	Dosya no:	Fihrist no:
1	2	17-1	44-1	10/51

Özeti: 2 Şubat 1922 tarihinde 16 Haziran 1923 tarihine kadar muhtelif tarihlerde Hindistan tarafından gönderilen para miktarları ve bunlar hakkında cereyan eden muameleye dair: 10, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 30, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, olmak üzere 31 belge,

Sıra no:	Dolap no:	Kutu no:	Dosya no:	Fihrist no:
2	4	36-1	55-2	9/25

Özeti: Türkiye Cumhuriyeti Dul ve Yetimlerine Hindistan(Madras)tan yapılan para yardımı ve yazışmaları hakkında: 9, 9-1, 9-2, 19, 20 olmak üzere 5 belge,

Sıra no:	Dolap no:	Kutu no:	Dosya no:	Fihrist no:
3	3	22-2	56-1	3/12

Özeti: Hint müslümanlarının harp felaketzedelerine gönderdiği para hakkında: 3-2, 9, 10, 11 olmak üzere 4 belge,

<u>Sıra no:</u>	<u>Dolap no:</u>	<u>Kutu no:</u>	<u>Dosya no:</u>	<u>Fihrist no:</u>
4	4	36-2	55-1	4

Özeti: Hint ianet cetveli hakkında: 1 belge,

<u>Sıra no:</u>	<u>Dolap no:</u>	<u>Kutu no:</u>	<u>Dosya no:</u>	<u>Fihrist no:</u>
5	4	36-2	55-1	59/1

Özeti: Hindistan'ın Madras şehri komitesinin yapmış olduğu 31.134 liralık yardım hakkında 2 belge.

43. ATASE Arşivi Belgeleri:

<u>Dosya no:</u>	<u>A.</u>	<u>D.</u>	<u>F.</u>
7	1/7895	100	4
"	"	"	1/6
"	"	"	1/15
"	"	"	1/7
"	"	"	3
"	"	30	53
"	"	13	20
"	"	"	16/1
"	"	"	2/2
"	"	"	2/3
"	"	"	2/4
"	"	"	2/6
"	"	"	6
"	"	"	6/1
"	"	"	6/2
"	"	"	6/3
"	"	"	6/4
"	"	"	7/3
"	"	97	30/2

<u>Dosya no:</u>	<u>Fihrist no:</u>
107	1/3
"	1/6
"	1/26
"	1/49
"	1/315
"	1/316
"	1/340
"	1/341
"	1/341-A
"	1/342
"	1/343
"	1/344
"	1/345
"	1/346
"	1/347
"	1/348
"	2
"	2/1
"	2/2
"	2/2
"	2/3
"	2/4
"	2/5
"	2/15

44. Türk İnkılâp Enstitüsü Arşivi:

Dosya no:141

DİZİN

- A -

Abdurrahman Sıddıkî, 85,
123, 137
Acem, 68
Adalar Denizi, 59
Adem-i merkezîyet, 25
Adana, 117
Adana Dârül Eytamı, 117
Aden, 6, 55
Adnan Bey, 115
Adriyatik denizi, 18
Afganistan, 32, 35, 40, 41,
62, 68, 70, 72, 83,
103, 108
Afganlı Cemaleddin, 11
Afgan Emiri, 40
Afrika, 14, 17, 18, 32, 53,
86
Afyon, 7, 52, 117, 134
Aga Han, 33
Ağaoğlu Ahmed Bey, 110,
114
Ahmediye, 35
Akabe, 30
Akdeniz, 22
Akhisar, 51, 117
Akif Bey, 115
Akşam gazetesi, 67
Akşehir, 121
Allah, 30, 31, 33, 34, 67,
76, 88, 133, 136
Allah'ın Ordusu,
Allahâbad Antlaşması, 7, 8,
69, 91

Aligarh, 85
Aligarh Darü'l-Fünûnu,
105, 108
Aligarh Kolleji, 71
Aligarh üniversitesi, 27
Alman, 26, 29, 37, 55, 64,
76
Almanya, 28, 32, 33
Ali Askeri Bey, 24
Ali Fuat Paşa, 51
Ali Kardeşler, 71, 102
Alp Arslan, 52
Alp Tekin, 4
Amerika Birleşik Devletleri,
48, 53, 59, 64
Amsterdam, 123, 125
Anadolu, 14, 38, 44, 51, 67,
77, 78, 82, 119, 122,
127, 135
Anadolu demiryolları,
Anglosaksonlar, 53
Ankara, 52, 67, 73, 74, 89,
99, 100, 102, 107,
109, 110, 112, 113,
117, 120, 121, 123,
124, 125, 127, 129,
130, 134
Antalya, 64, 110
Antep, 46, 74
Arabistan, 1, 7, 13, 33, 64,
69
Arap, 2, 12, 17, 22, 25, 33,
34, 38, 63, 64, 68
Arapça, 25, 77, 85

Arapça, 7, 19, 28
 Arap İhtilal Cemiyeti, 25,
 26,
 Arap Kongresi, 25
 Arif Bey,
 Arkadaş Gazetesi, 71
 Arnavutluk, 12, 13
 Asr-ı Saadet, 85
 Asya, 1, 9, 53, 56, 59, 61,
 136, 174
 Atase, 111
 -Atatürk Arşivi,
 Avam Kamarası, 58, 79
 Avrupa, 2, 5, 7, 6-11, 12,
 17, 19, 22, 26, 27, 44,
 53, 59, 63, 66, 68, 79,
 80, 84, 86
 Avusturalya, 54
 Avusturya, 32, 64
 Ayasofya, 69
 -Aydın,
 Ayvalık, 50, 51
 Azamgarh, 85
 Azerbaycan, 59

- B -

Bâbrâli, 12
 Bağdat, 14
 Bahadır Şah, 8
 -Baki İlikiz
 Bakü, 28
 Balıkesir, 50, 134
 Balkan, 136
 Balkan Savaşları, 22, 24, 25,
 45, 84
 Bamyân, 1
 Bank-ı Deza, 86
 Bank-ı Osmanî, 110, 120,
 125
 Barow, 37
 Baruda Devleti, 71

Basra, 14, 37
 Başkomutanlık Meydan Muh.,
 86
 Batı Anadolu, 51
 Batı Asya, 61, 62
 - Bayur,
 Bekir Sami, 121, 123
 Belucistan, 1, 91, 138
 Baluçlar, 1
 Bengal, 1, 91
 Bengladeş, 95
 Bengal Körfezi, 1
 Beni Adnanoğulları, 26
 Beni Kahtanoğulları, 26
 Berlin, 64
 Beyrut, 25, 85
 Bikanir, 65
 Bilecik, 134
 Binbaşı Bekir, 52
 Binbaşı Vehbi, 52
 Bingazi, 22
 Birinci Dünya Savaşı, 25, 26,
 29, 33, 36, 37, 40, 50,
 53, 54, 70, 84, 85, 88,
 89, 94, 135, 136
 Birleşmiş Milletler, 61
 Birmanya, 24
 Birmingham, 121
 Bizans, 69
 Bolşevik, 82
 Bombay, 8, 90, 91, 121,
 123, 126, 133
 Bozdağ-Menderes, 51
 Britanya, 54
 Britanya İmparatorluğu, 53,
 66, 83, 84
 Budist, 136
 Buhara, 32, 83
 Bulgaristan, 17
 Bursa, 17
 Büyük Selçuklu Devleti, 44

- C -

Cafer Tayyar Bey, 115
 Câmi Beğ, 119, 120, 121,
 123, 127, 129
 Cava, 14, 24
 Cebel-i Tarık, 55
 Celaleddin Arif Bey, 101,
 122, 126, 127
 Cemal Mehmed Saip Bey,
 132, 133, 134
 Cemal Paşa, 83
 Cevat Abbas, 117
 Cezayir, 35
 Cidde, 6, 33
 Cihad-ı Ekber, 17, 29, 31-
 35, 40, 91
 Chicago Tribün, 45
 Cumhurbaşkanlığı Arşivi,
 95
 Cumhuriyet Gazetesi, 114
 Çaduri Hâlikü'z-zaman, 137
 Çaduri Rahmet Ali, 138
 Çanakkale, 30, 38, 54, 55, 56
 Çavul, 5
 Çayeli, 52
 Çin, 13, 14, 26, 32, 56, 68
 Çin Denizi, 18
 Çin Hindistanı, 2
 Çiçerir, 83
 Çotani, 120, 121, 123, 125,
 129, 133

- D -

Daru'l-İslâm, 34
 -Dayly, Herald, 69
 DaylyTelgraph, 57, 61
 Dekkan, 1
 Delhi, 1, 2, 60, 91
 Delhi Türk Sultanlığı, 4
 Denizli, 50

Derne, 22
 Dersaadet, 38, 117
 Diyarbakır, 38, 74
 Doğu Afrika, 7
 -Doğu Akdeniz,
 Doğu Avrupa, 60
 Doğu İlleri Müdafaa-ı
 Hukuk-ı Milliye
 Cemiyeti, 48
 Doğu Trakya, 80
 -Doksanüç Harbi,
 Doktor Ensari, 24, 110, 111
 Donanma Cemiyeti, 23
 Dörtler Meclisi, 64, 65
 Dumlupınar, 86
 Durban Cemiyeti, 110
 Düvel-i Muazzama, 81

- E -

Edirne, 77, 78, 86
 Ege, 22
 Ege adaları, 54
 Ehl-i Salip, 6
 Emir Ali, 42
 Endonezya, 13, 86
 Endülüs, 44, 135
 Enver Bey, 22
 Erkan-ı Harbiye-i Umûmi,
 Reis Vekili Fevzi 74
 Ermeni, 25, 26, 46, 47, 60,
 61, 74
 Ermenistan, 53, 61, 63, 65
 Ertuğrul Gemisi, 14
 Eskişehir, 52, 134

- F -

Faik Bey, 118
 Falih Rifkî Atay, 44
 Farsça, 85
 Fas, 6, 35, 103, 108

Fatih Sultan Mehmed, 94
 - Felah Gurubu,
 Felemenkliler, 6
 Ferid Bey, 110, 121, 125
 - Fetva Emiri,
 Fikri Faik Bey, 121, 122
 Filipinler, 13
 Filistin, 54, 56, 62, 63, 66,
 69, 78
 Firuz Bey, 113
 Fransa, 19, 26, 28, 29, 31,
 32, 33, 35, 46, 56, 64,
 66
 Fransız, 6, 12, 38, 76
 Fransız ihtilali, 20
 Frengistan, 86
 Frenkler, 18

- G -

Galip Kemali Bey, 122
 Galip Paşa, 41
 Gandi, 40, 42, 72
 Gaziantep, 115
 Gazneliler Devleti, 4
 Gelibolu, 77, 78, 79, 80
 Gence Ovası, 1
 Genel Kurmay Başkanlığı, 95,
 119
 General John Nikson, 37
 General Towshend, 37
 Giresun, 52
 Gulam Muhammed, 67
 Gurlular Devleti, 4
 Gümüşhane, 52
 Gürcü, 68
 Gürkanlı Devleti, 4

- H -

Habib, 103, 108
 Hacı Faik Bey, 110

Haçlı, 66
 Hakkı Behiç Bey, 115
 Halife, 29
 Hamdullah Suphi, 117, 118
 Hamit Bey, 120, 152
 Hamsiköy, 52
 Hanefi, 34
 -Hanif Fauk,
 Hayati Bey, 121
 Hayber Yolu, 1
 Haydarabad, 66, 67, 85
 -Haydarabad Nizami
 Haydar Şekip, 113
 Hayri Efendi, 17
 Hz. Muhammed, 23, 90
 Herat-Kandahar, 1
 Hicaz, 5, 14, 30, 35, 41, 53
 -Hicaz demiryolu,
 Hilafet Cemiyeti, 104, 106,
 108
 Hilafet Gazetesi, 101
 Hilâl-ı Ahmer, 121, 123,
 125, 127, 129, 130,
 132
 Himalaya, 1, 2
 Hinduizm, 12
 Hindukuş Dağları, 1, 2
 Hindistan, 1, 4, 6, 7, 8, 14,
 15, 23, 29, 32, 33,
 34, 35, 39, 40, 41, 53,
 56, 58, 59, 66, 69, 70,
 71, 72, 73, 79, 83, 90,
 95, 98, 105, 108, 110,
 111, 112, 124, 130,
 131, 134, 138
 Hindistan Hükümeti, 33, 77
 -Hindistan Kral Naibi,
 Hindistan Millî
 Hareket Cemiyeti, 69
 -Hindistan Ticaret Yolu,
 Hindistan Türk
 imparatorluğu, 6

Hindu, 28, 39, 40, 55, 90,
 91
 Hint Müslümanları, 5, 7, 23,
 24, 27, 28, 39, 41, 44,
 52, 56, 58, 60, 61, 63,
 64, 71, 80, 82
 Hintçe, 38
 Hint Hilafet Komitesi, 9, 65,
 67, 69, 95, 96, 97,
 100, 101, 107, 109,
 121, 123, 124, 125,
 126, 127, 128, 129,
 130
 Hintli, 37, 38, 80, 81, 122,
 123
 Hintli Rahmetullah, 11
 Hintli Milli Kongresi, 42, 60
 Hint Okyanusu, 5, 6, 7
 Hint Yarımadası, 23, 85, 136
 Hive, 32, 83
 Hollanda, 123, 125
 Hollanda Bankası, 123
 Hopa, 52
 -Hristiyan,
 -Hüseyin, (Mekke Şerifi),
 39, 65
 Hüseyin Rauf, 130
 -Hüsrev Bey,

- I -

Irak, 37, 38, 56, 64, 65

- I -

İbn Suud, 53
 -İki millet teorisi,
 -İkinci Abdülhamid Lisesi,
 -İkinci Bahadır Şah,
 -İmam Ağa Han,
 İndus Vadisi, 2
 İnebolu, 115

İngiliz, 6, 8, 26, 27, 37, 38,
 39, 40, 45, 47, 53, 54,
 55, 59, 61, 62
 İngiltere, 7, 20, 22, 24, 25,
 28, 29, 31, 32, 35, 46,
 48, 54, 57, 58, 59, 61
 İpek Mektupları, 41
 İran, 1, 2, 13, 32, 35, 36,
 54, 68, 86
 İskender Efendi, 115
 İskit, 2
 İslam, 10, 11, 21, 22, 41,
 63, 64, 65, 67, 69, 77,
 78, 79
 İslam Bey, 115
 İslamcılık, 9, 11
 İslam birliği, 14, 15, 19, 20,
 25, 26, 28, 32, 39, 40,
 61
 İslam hilafeti, 10, 32
 İslam hükümeti, 31, 32
 İsmail Bey, 122
 İsmailiye Mezhebi, 4, 33
 İsmet Paşa, 114
 İspanya, 6
 İstanbul, 11, 12, 14, 23, 24,
 38, 41, 46, 57, 58, 66,
 65, 66, 69, 77, 78, 80,
 81, 85, 126, 133
 İtalya, 22, 23, 46, 64, 84
 İtilaf Devletleri, 29, 45, 46,
 69, 94
 İttifak Devletleri, 45
 İttihad-ı İslam Cemiyeti, 60,
 İttihad ve Terakki, 9, 12, 17,
 18, 25, 28, 42, 44
 İzmir, 46, 64, 69, 77, 100,
 102, 107, 109, 115,
 118, 125, 129, 130,
 132, 134
 -İzmir İhtiyat Zabitan
 Cemiyeti,

- İzmir Muhacirin Merkezi
Umûmisi, 117
İzmir Redd-i İlhak Cem., 48
İzmit, 134

- J -

Japonya, 14, 18
John Syleket, 114

- K -

Kâbe, 30
Kâbil, 1, 41
Kadıyanilik, 35
Kafkasya, 18, 19, 30, 68
Kahire, 6, 85
Kalküta, 8, 71, 91
-Kanun-ı Esasi,
Kanûni Sultan Süleyman,
13
Karaçi, 72, 90
Karadağ, 32
Karadeniz, 30, 51, 52, 59
Kastamonu, 117
Kayseri, 120
Kayser Wilhelm, 29
Kazan, 32
Kazım Bey, 116
Kasım Karabekir Paşa, 115
Kelkit, 52
Kemal Bey, 115, 134
Keşmir, 2, 138
Kıbrıs, 55, 84
Kırım, 32
Kırşehir, 116
Kızılay, 24
Kızıldeniz, 5, 6
Kızılelma, 6
-Kiçlev, 72, 73
Kilis, 115
Kongres Partisi, 42, 91

Konya, 46, 52, 89, 116
-Kral Sebastian
Kudüs, 60, 63, 66, 85, 110
Kur'an-ı Kerim, 10, 67, 75
Kuva-i Milliye, 49, 50, 52
Küçük Kaynarca Ant., 13
Kütahya, 52, 134
-Kürdistan,
Kürt, 68

- L -

Lahor, 1, 85, 89
Libya, 22
Lloyd George, 54, 79
Londra, 42, 56, 65, 90, 91,
99, 110, 111, 120,
125
Lord Kürzon, 56, 70
-Lord Montegu,
Lübnan Mutasarrıfı, 25

- M -

Macar, 11
Madras, 8, 24, 72, 130, 131,
134
Mahmud Celal, 113, 114
Makedonya, 84
Malabaz, 73
-Maliki, 34
Malta, 55
Maraş, 46, 74
Matin, 65
Meclis-i Ali, 32, 78
-Meclis-i Mebusan,
Medine-i Münevvere, 6, 14,
41, 103, 108
Mehmed Akif Ersoy, 86
Mehmed Ali, 70, 71, 72
Mekke-i Mükerrreme, 6, 14,
34, 65, 103, 108

-Mekke Emiri,
Memluklu Devleti, 5, 6
Mersin, 117
Mescid-i Aksa, 104, 108
Mevlana, 89
Mevlana Mahmud Hasan, 41
Mevlana Muhammed Mian
Ensari, 41
-Mevlana Süleyman Nedvi,
Mevlana Şeyh Abdülbari, 24
Mevlana Nu'man Şibli, 85
Mevlevi Ubeydullah, 41
Mısır, 5, 22, 23, 24, 54, 55,
68, 80,
Midland Bankası, 121
Mihrace Bikanir, 64
Milli Mücadele, 20, 39, 49,
52, 81, 82, 94
Mim Kemal Öke, 15
Mobla, 102, 108
Mobla İsyanı, 70, 72, 73
Moğol, 91
Mondros Mütarekenâmesi,
45, 135
Mongolitler, 2
Montegu, 80
Muallime ve Muallimler
Derneği, 117
Muammer Bey, 113
Mudanya Mütarekenâmesi,
45
Muhammed Ali Cinnah, 86,
89, 90, 92, 137, 138
Muhammed İkbâl, 23, 86, 88,
89, 91, 93
Muhammed Sadık, 4
-Muhammed Zâfir,
Muhiddin Baha Bey, 117
Musari, 62, 63, 78
Mustafa Kemal, 8, 20, 21, 22,
39, 47, 82, 83, 86, 88,
89, 94, 96, 97, 99,

100, 101, 105, 108,
109, 111, 112, 113,
114, 120, 121, 123,
129, 131, 132, 137
Mücahidin, 50
Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti,
48, 50
-Müderrişoğlu (Alptekin)
Müftü Ahmed Hulusi Ef., 50
Müslim Herald, 131
Müslim lig Partisi, 91
Müslim Otalit, 106, 107, 108
Müslüman Cemiyeti, 42

- N -

Naci Bey, 115
Napolyon, 55
Nasrullah, 40
Natal, 110
Nâzım, 17
Necid, 53
Nehru, 91
Nehru Üniversitesi, 4
Netherland Bank, 126, 129
Netherland Trading Co,
Şirketi, 121
Netherlandsche Handel Bank,
123, 125
Nihat Reşat Bey, 110
Numan Hızır, 21
-Nutuk,

- O -

OF, 52
On yıl savaşları, 45
Ortaasya, 2, 61, 73, 86
Ortadoğu, 53
-Orlando, 64
Osmanlı-lar, 6, 9, 10, 11,
12, 13, 25, 27, 29, 30,

32, 34, 60, 62, 68,
120, 128, 129, 133
Osmanlı Bankası, 110
Osmanlı Devleti, 5, 6, 7, 8, 9,
11, 12, 13, 14, 15, 17,
18, 19, 20, 21, 22,
24, 25, 26, 27, 28,
29, 33, 34, 35, 37,
38, 39, 40, 41, 44, 46,
48, 60, 62, 63, 64,
74, 82, 84, 86, 135,
136
Osmanlı Hilal-i Almer
Cemiyeti, 24, 25, 26,
127, 128
Osmanlı Hükümeti, 17, 24, 25

- Ö -

-Ömer Rıza Doğral,

- P -

Padişahi Mescid, 24
Pakistan, 39, 84, 86, 94, 95,
136, 137, 138
Pamir, 1
Panislavizm, 11
Paris, 25, 64, 110, 121,
123, 124, 126
Paris Kongresi, 25, 61, 78
Part, 2
Pencap, 1, 2, 35, 39, 73, 138
Pierilermite, 11
Portekiz, 5, 6, 7
Pravitler, 2

- R -

Racputuna, 2
Ranfute, 110

Rauf Bey, 116
Rahyun, 110
Recep Bey, 114
Re'fet Bey, 51
Refik Şevket Bey, 118
Resulullah, 27
Reşit Paşa, 115
Reuter Ajansı, 72
Rifat Efendi, 116
Rize, 52
Roma, 64, 120, 122, 123,
125, 127, 129, 130
Rukiye Hanım, 114
Rum, 47
Rumeli, 17, 44
Rus, 86, 84
Rusya, 13, 14, 19, 26, 29,
31, 32, 33, 36, 53,
64, 103, 108
Rûfaî Şeyhi Ebu'l-hûda, 11

- S -

Saint lui Cemaat-i İslamiye,
110
Saka, 2
Salih Bey, 116
Salihli, 51
-Samsun
Saruhan, 117
Sabülürreşad, 57, 61, 63,
69, 74
Selman, 6
-Sevr
Sevr antlaşması, 68, 69, 86,
94, 135
Sevük tekin, 4
Seylan, 21, 24
Seyyid Ahmed, 27, 85, 90
Seyyid Emir Ali, 57, 65
Sırbistan, 32
Simla, 72, 77

Sind, 1, 72, 91, 129, 130
-Sind ovası,
Singapur, 24
Sinûsiler, 22
Sipahi İsyani, 27
Sivas, 50
Soma, 51
-Sonina, 64
-Sovyet
Srilanka, 21
Stockholm, 122
Sudan, 68
-Sultan
Sultan Abdülaziz, 9
Sultan II.Abdülhamid, 9, 10,
12, 13, 14, 21, 22, 27,
32, 136
Sultan Mahmud, 4
Sultan Mehmed Reşat, 24,
29, 65
Suriye, 5, 13, 25, 59, 64
Sürmene, 52
Süveys, 5
Süveys kanalı, 54, 55
Şark meselesi, 135
Şakir, 17
Şerif Hüseyin, 35, 41
Şevket Ali, 70, 71, 72
Şeyh Cemaleddin Afgani, 42
Şeyh Es'ad, 11
Şeyh Habibu'llah, 85
Şeyh Mahmud Davudî, 110
Şeyh Muhammed Zaferî, 11
Şeyh kidevî, 67, 69
Şeyhü'l-İslâm Hayri Efendi,
31
Şiilik, 13, 36
Şiran, 52

- I -

Tacikirler, 1

Tahran, 41
Tança, 6, 66
Tanzimat, 9
Tatar, 73
Tercüman Gazetesi, 21
Times, 33, 42, 60, 65, 66,
72
Toros, 46
Torul, 52
Trablusgarp, 22, 23, 24, 43,
57, 84, 136
Trablusgarp savaşı, 22
Trakya, 59, 69, 77, 79
Trakya-Paşaili Cemiyeti, 48,
51
Trabzon, 52
-Trabzon Muhafaza-i Hukûk
Cemiyeti, 48, 118
Tribune Gaz, 64
Türk Dullarına ve
Yetimlerine
Muavenet Kom., 131,
132, 134
Toros tünelleri, 46
Türkullah, 4
Truşka, 2
Tulu-ı İslam, 86
Tunus, 22, 35
Türk, 1, 2, 4, 5, 8, 9, 12,
17, 18, 19, 22, 23,
24, 25, 27, 28, 30, 37,
38, 39, 40, 41, 46,
47, 48, 49, 54, 59, 63,
65, 67, 68, 69, 77, 79,
80, 81, 84, 85, 86,
95, 97, 99, 100, 104,
108, 112, 113, 117,
132, 133.
Türkistan, 14, 32
Türkiye, 13, 19, 21, 29, 33,
39, 44, 48, 52, 53, 56,
58, 59, 60, 61, 62,

64, 65, 66, 73, 77,
79, 80, 81, 82, 83,
84, 85, 95, 98, 112,
120, 133

C

Türkmen, 73
Türk devleti, 111
Türk Dostluk cemiyeti, 21
Türk Millî Mücadelesi, 39,
44, 48, 135
Türk ocağı, 117, 118
T.B.M.Meclisi, 81, 99, 100,
101, 112, 119, 120,
121, 122, 123, 126,
127, 129, 130
Türkiye İş Bankası, 112, 113

- U -

Umûm Kuva-ı Milliye
Komutanlığı, 51
Urdu, 84
Urban şeyhleri, 33
Umûr-ı Hariciye vekaleti,
120
Urfa, 46
Uşak, 52
Uzak-Doğu, 6, 54

- Ü -

Ümit Burnu, 7
-Ümmet

- V -

VoRatin Çeprul, 73
Veni zelos, 54
Viyana, 65
Vindiya, 1

- W -

Walter, 72
Wilson, 54
Wilhellm, 29

- Y -

Yahudi, 26
Yahya Galip Bey, 116
-Yarbay Ali, 50
Yavuz Sultan Selim, 6
Yemen, 6
Yeni delhi, 21, 50, 68, 77,
79, 80, 132
Yunan, 54, 73, 77, 80, 84
-Yunanistan
Yusuf İzzet Paşa, 115
Yusuf Kemal, 101, 126
Yüce, 2

- Z -

Zafer Ali han, 25
Zaharef, 80
Zehra Hanım, 113
Zeliha Hanım, 115
-Zemindar
-Zenci
Ziya Paşa 86